

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Christophori Gillii, Ex Brigantio Lvsitaniæ, Societatis
Iesv, Et in Conimbricensi Academia S. Theologiae
Professoris; Commentationvm Theologicarvm De Sacra
Doctrina, Et Essentia atque vnitæte ...**

Gil, Christovão

Coloniae Agrippinae, 1610

Tractatvs Primvs, De Nomine vtilitate, necessitate, ac ratione Theologiæ

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82291](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82291)

LIBER I. TRACT. I. DE NOMINE, UTILITA- TE, NECESSITATE, AC RATIONE THEOLO- GICAE CAP. I.

TRACTATUS PRIMVS.

De descriptione, ac distinctione nominis Theologiæ.

CAPVT I.

I.

Augustin.

Theologia nomen Græcum, vt est apud Augustinū lib. 8. de Ciuitate Dei cap. 1. significat de diuinitate rationem, siue sermonem, quasi quemadmodum scientiam naturalem appellamus physiologiam, quoniam est ratio, siue sermo de natura: dicta quoque ex eo, quod tradita sit à Deo, censet Diu. Thom. q. vn. prologia. i. in corpore, quasi sit sermo, siue doctrina ex Deo in mortaliū animos deriuata. Verum hæc notatio nominis non cadit in omnes eius acceptiones, vt constabit ex dicendis, sed in eas solum, quæ complectuntur notitiā ex peculiari Dei reuelatione mediātē, vel immediātē genitam; nam quamuis omnis scientia à Domino Deo sit, quatenus ipse est prima veritas, ac sapientia, à qua scientia omnis creata deriuatur; tamen hic generalis modus cōmunicandi creaturis notitiā veritatis non satis est; vt ex eo talis notitia nomen Theologiæ fortiatur: hoc enim modo scientia omnis posset Theologia nuncupari; id verò nequaquā in vsu est: nec enim quispiā Mathematicas scientias, aut philosophiam naturalem Theologiæ nomine censēbit: neque Diu. Thom. eiusmodi notationem ex hac communi ratione in vniuersum trāsit, sed solum tribuit ei doctrinā, quæ ex diuina reuelatione originē ducit. Prima itaque descriptio sumpta à Deo, tamquam ab obiecto, quæ non solum Augustini, sed Alensis. i. p. q. 1. m. 2. Alberti. in sum. tract. 1. q. 2. ad 4. Diu. Thomæ. i. p. q. 7. & communis est; comprehendit omnes omnino acceptiones Theologiæ, quæ apud auctores reperiuntur.

Gillij comment. Theol.

Primum verò accipitur nomen Theologiæ pro quavis doctrina, siue notitia deitatis: cuiuscumque subiecti illa sit, quocumque modo, aut ratione habeatur, vel acquiratur: iuxta quam acceptionem, sapientia ipsa Dei, qua se ipsum perfectē comprehendit, quam nō ex disciplina, sed ex natura habet; Theologia dicitur à sapientibus, dum quærent, vtrum Theologia viatorum, beatæ, aut diuinæ subalternetur: è cōtrā verò etiam metaphysica naturalis, quæ humano discursu acquiritur, & per ea, quæ facta sunt, quasi per gradus ad notitiā deitatis ascendit, & quæuis alia doctrina de Deo, & cultu ipsius ab antiquis Theologia appellata est: ob eamque causam antiquissimi Poætæ, vt Hesiodus, Linus, Musæus, & Orpheus, quoniam sub fabularum integumentis aliqua de Deo tradiderunt, theologi nomen obtinuerunt; vt notat Isidorus lib. 8. Etymologiarum. cap. 7. hoc enim modo Hesiodum & alios antiquos theologos vocat Aristoteles lib. 3. metaph. text. 15. & Orpheum Clemens Alexandrinus lib. 5. stromat. & Nazianzenus ad Nemesium, quamquam illi quidem solum eam partem humanæ theologiæ, quæ theatralem, siue fabulosam vanè appellat, suis scriptis attigerunt; ea verò tripartita erat apud antiquos, vt habetur apud Diu. August. lib. 6. de Ciuitate Dei, cap. 5. vocabant autem tres eius partes mythicē, physicē, politicē, hoc est fabulosam, naturalem, ciuilem; quatenus omnes ad aliqualem deitatis notitiā, cultumque referebantur: quam triplicem gentilium theologiam tetigisse Paulum ad Rom. c. 1. docet S. Thom. lect. 7. in idem caput in fine; sed hæc longius persequi, non est præ-

A

sentis

II.

Theologia
vnde dicitur.

S. Thom.

Antiqui
poætæ Theo-
logi dicti
sunt.

Isidor.

Aristot.
Clemens
Alexandr.

August.
Diuisio
Theologiæ
iuxta An-
tiquos.

Ad Rom. 1.
S. Thom.

Alensis.
Albert.
S. Thom.

Augstin.	ientis instituti, videatur Augustin. toto illo lib. 6. 7. & 8. inanem illam veterum Theologiam redarguens, & verā, ac naturalem, quæ à Platone, & alijs posterioribus philosophis tradita est, lōgē illi pręferens; Eusebius etiā Cęsariensis, lib. 1. de preparatione euangelica. c. 7. & lib. 2. & 3. & 4. refert. & confutat varias Theologias diuersarum gentium, nationū & sectarū, quas etiā breuiter refert Theodoretus, lib. 2. de Gręcarū affectionū curatione paulō ante finē, & Isid. lib. citato, c. 6. veruntamen ex speculatiuis naturalib⁹ sola Metaphysica Theologiæ nomine censetur, vt patet apud Aristotelem lib. 6. Metaphys. text. 2. & lib. 11. Summa. 3. c. 1. & Damasc. in Dialect. c. 3. de qua intelligēdus est Boët. in lib. 1. de Trin. cum inter tres partes scientiæ speculatiuæ Theologiam numerat; vt notat S. Thom. in commentarijs, & q. 5. super eum locum, Scot. q. 5. prologi. §. <i>Ad argumenta a principia</i> , & alij. Verū totum hoc Theologiæ genus, quod solo naturali lumine rationis niritur, neque assurgit ad illius veritatis supernaturalis agnitionē, intra philosophiæ terminos cōtinetur, neque ad eam, de qua acturus sum, Theologiam pertinet; imō verō, vt tradit D. Thom. 1. p. q. 1. ar. 1. ad 2. ab ea genere differt.	nam eo inspirati loquuti sunt sancti Dei homines, imō & ipse Christus, secundum formam nominis, qui Lucā 4. de se ipso interpretatus est illud Esai. 61. Spiritus Domini super me, Euangelizare pauperibus misit me. Hęc verō vsurpatio etiā latissimē patet, comprehendit enim nō solum eam notitiā, quę immediatē ex fide habemus, sed etiā omnē illam, quę ex ipsa fide, ac reuelatione diuina principium ducit, & saltem mediātē reuelatione, ac veracitate diuina nititur. Verū, vt notat Nicetas in adnotationib⁹ ad orationem S. Nazianzeni, quam habuit ad patrem, cum sibi Nazianzenæ Ecclesię curam commisit, num. 5. nomen Theologiæ apud Latinos latius patet, quā apud Gręcos; apud hos enim sola ea notitia deitatis Theologia dicebatur, Theologi verō, qui in diuinitatis doctrina indaganda, atque explicanda studium atque operā collocabant: nam cognitionē de Christi humanitate, & alijs mysterijs ad ipsam pertinentibus Theologiæ nomine nequaquā intelligebant; ideoque eos, qui in eiusmodi argumento versabantur, nō in Theologia, sed in œconomia versari dicebant, vt patet ex verbis Nazianzeni, quem citat; & Theologia τὸ ἀποκαλύπτειν τὸν Θεόν ἀλλ' οὐκ ἀποκαλύπτειν. quā ideo sic veteres appellauerunt, vt obseruat Turrianus noster in Scholijs ad proœmium Cyparistioti, quoniam Christus Dominus vnus in vtraque natura, filius Dei, & filius hominis, tamquā bonus pater familias domum, & domestica omnia gubernauit, dispensans diuitias gratiæ suę, & sanguine suo restituens hominē perditū in pristinā gloriam, à qua ceciderat: similiter distinguit Basiliius, lib. 2. contra Eunomium, ad initium, & Apologia ad Cęsarianos, quæ est inter epist. 141. Ioannes Cyparistioti in proœmio suarum decadam, & Turrianus in Scholijs eiusdem, nu. 5. & in hac acceptione, ait Nicetas, Ioannem Euangelistam, & postea Gregorium Nazianzenum Theologos appellatos, quoniam ille inter Euangelistas, hic inter patres deitatis notitiā vberius tradiderunt.	Pet. 1. Luc. 4. Esai. 61.
Euseb. Cęsar.			
Theodoret.			Nicetas.
Aristot.			Theologiæ nomen latius patet apud Latinos quā apud Gręcos.
Damascen.			
Boetius.			
S. Thom.			
Scot.			
S. Thom.			Nazianzen.
III. Theologia quæ propriē dicatur.	Magis propriē accipitur Theologia, pro quacumque cognitione tradita diuinitus, siue per se primō ac proximē, siue remotē, & vltimatē in Deum referatur: & hoc genus notitiæ D. Thom. vbi suprà, cōsiderasse videtur, cū Theologiam inde dictā putat, quod accepta sit ex diuina reuelatione; ea verō nō solum de Deo est; sed ad omnia ferē rerū genera extenditur, creatorem, & creaturā; bona, & mala; pręmia, ac supplicia: quia tamen, vt infrā dicam, de cæteris, est sub habitudine ad Deum, quod est precipuum eius obiectum, meritō absolutē Theologia dicitur, & ad hunc sensum à magno Dionys. c. 13. de cœlesti hierarchia Esaias, ep. ad Ioannē ipse Ioannes, & epist. ad Timoth. Petrus, Theologi dicti sunt; quoniam doctrinā Euangelicā ex reuelatione Iesu Christi, & Spiritus diuini illustratione accepta hominibus tradiderunt; ea verō nunc Theologia, nunc doctrina Christi Ioan. 7. ad Tit. c. 2. & epist. 2. Ioannis, nunc doctrina Spiritus, 1. ad Cor. 2. appellatur: Theologia ob rationes assignatas; doctrina verō Christi, quoniam is datus est à Deo patre testis, ac pręceptor gentibus, constitutus Rex ab eo super Sion Montem sanctū eius, prędicans pręceptū eius, docens nos ea, quæ audiuit à Patre: denique vocatur doctrina Spiritus sancti, quoniam eo inspirati loquuti sunt sancti Dei homines, imō & ipse Christus, secundum formam nominis, qui Lucā 4. de se ipso interpretatus est illud Esai. 61. Spiritus Domini super me, Euangelizare pauperibus misit me. Hęc verō vsurpatio etiā latissimē patet, comprehendit enim nō solum eam notitiā, quę immediatē ex fide habemus, sed etiā omnē illam, quę ex ipsa fide, ac reuelatione diuina principium ducit, & saltem mediātē reuelatione, ac veracitate diuina nititur. Verū, vt notat Nicetas in adnotationib⁹ ad orationem S. Nazianzeni, quam habuit ad patrem, cum sibi Nazianzenæ Ecclesię curam commisit, num. 5. nomen Theologiæ apud Latinos latius patet, quā apud Gręcos; apud hos enim sola ea notitia deitatis Theologia dicebatur, Theologi verō, qui in diuinitatis doctrina indaganda, atque explicanda studium atque operā collocabant: nam cognitionē de Christi humanitate, & alijs mysterijs ad ipsam pertinentibus Theologiæ nomine nequaquā intelligebant; ideoque eos, qui in eiusmodi argumento versabantur, nō in Theologia, sed in œconomia versari dicebant, vt patet ex verbis Nazianzeni, quem citat; & Theologia τὸ ἀποκαλύπτειν τὸν Θεόν ἀλλ' οὐκ ἀποκαλύπτειν. quā ideo sic veteres appellauerunt, vt obseruat Turrianus noster in Scholijs ad proœmium Cyparistioti, quoniam Christus Dominus vnus in vtraque natura, filius Dei, & filius hominis, tamquā bonus pater familias domum, & domestica omnia gubernauit, dispensans diuitias gratiæ suę, & sanguine suo restituens hominē perditū in pristinā gloriam, à qua ceciderat: similiter distinguit Basiliius, lib. 2. contra Eunomium, ad initium, & Apologia ad Cęsarianos, quæ est inter epist. 141. Ioannes Cyparistioti in proœmio suarum decadam, & Turrianus in Scholijs eiusdem, nu. 5. & in hac acceptione, ait Nicetas, Ioannem Euangelistam, & postea Gregorium Nazianzenum Theologos appellatos, quoniam ille inter Euangelistas, hic inter patres deitatis notitiā vberius tradiderunt.	Turrianus.	
D. Thom.			
Dion. Areop.			Basiliius.
Ioan. 7. ad Tit. 2. 2. Ioan. 1. ad Cor. 2.			Ioan. Cyparist. Nicetas.
			IV. Theologia alia euident alia obscura
			Psychium.

Dionys. Areopag.
Ioan. Cypariss.
Theologia Symbolica
quæ sit.

Dionys. mag.

Albertus.

Bonaurent.

Cyparissiot.

D. Thom.

V.

Durand.

Marfil.

Petrus de Alliaco.

Theologia reuelata quomodo diuidatur.

Cyriil. Alex.

Scholastici, quos referam, cum agam de subalternatione Theologiae nostræ, respectu Theologiae beatorum; si verò reuelatio sit inuident, distinguere etiam solet non ex obiecto, aut lumine, sed ex modo tractandi in mysticam, siue Symbolicam, & demonstrantem, seu philosophicam, ut ex magno Dionysio in epistola ad Titum, & alijs antiquis patribus, explicat Ioannes Cyparissiota decade 1. cap. 1. Arcana siue Symbolica est, quæ cõstat ex Symbolis, siue mysterijs sub similitudine diuersarum rerum continentibus arcanos, & reconditos sensus spirituales, ut, c. 2. & 3. eiusdẽ decadis explicat Cyparissiota: Theologia vero philosophica, siue demonstrans in probanda veritate versatur; & eam quasi sigillo obsignat, fidẽ faciens auditori. Rursum alterutra harum bifariam diuiditur; nam Symbolica, quam magnus Dionysius, c. 3. de mystica Theologia, significatiuam appellat in duas partes tribuitur, nempe eam, quæ utitur Symbolis corporeis, ac visibilibus, ut cum Deo tribuitur vterus, manus, caput, & similia; & eam, quæ utitur inuisibilibus, ut cum Deus dicitur poenitere, tangi dolore; quam diuisionem tangit Albertus magnus, 1. p. sum. tract. 1. q. 5. m. 4. & D. Bonaurenta in 1. d. 22. ar. 1. q. 3. & ex parte consentit Cyparissiota, ubi supra, c. 2. differt tamen, quod primum genus constituit in ipsis figuris corporeis, ut in rubo ardente in visione Dei, sedentis in throno; secundum verò in verbis translatis, ut cum Deus dicitur dormire, vigilare, &c. totum hoc genus comprehendit D. Thom. 1. p. q. 1. ar. 9. cum disputat, an sacra Scriptura debuerit uti metaphoris. Theologia verò demonstrans, in affirmantem, negantemque diuiditur, quas omnes acceptiones decade illa, 1. & 2. fusè prosequitur Cyparissiota.

Porro Theologia, pro ut versatur circa res obscure à Deo reuelatas, comprehendit tres illas facultates, quarum meminerunt Durand. q. 1. prologi, num. 6. 7. & 8. Marfil. q. 2. ar. 2. not. 3. Petrus de Alliaco, q. vnica, a. 3. lit. DD. & alij, nempe eam, qua assentimur principiis reuelatis; Item eam, qua eadem explantur, defenduntur, & probantur. Postremo eam, qua ex iisdem principiis, conclusiones alia colliguntur: prima reciprocatur cum fide, quæ Christianis omnibus communis est, & aliquando à Patribus nomine Theologiae censetur, de qua intelligendus videtur D. Cyriil. lib. 1. contra Iulian. post medium, cum de Prophetarum & Euangelistarum concordia loquitur, Vnus, inquit, & idem

Gillij comment. Theol.

Theologia modus videtur, & ne in vno quidem inter se pugnantibus illos quis inueniet; cuius rationem subdit; Nam quæ verè audierunt à Deo, ea ex vno Spiritu loquuti sunt: ex quo patet, sumi ab ipso Theologiam pro doctrina à Deo reuelata, & non ex studio, & ratione acquisita: similiter accipit Basil. homil. 11. in Hexameron, explicans illa verba, Gen. 2. Crescite, & multiplicamini, hæc est, inquit, Ecclesiæ benedictio; ut non in vno circumscriptur, & arctetur Theologia, sed in vniuersa terra prædicetur Euangelium salutis. Porro doctrina ea, quæ reuelata explicat, & tuetur, & ijs utitur, ut principiis, ad aliarum veritatum indagationem, magis præse Theologia dicitur, quam Nyssen in enarratione vitæ Moyse, paulò post medium comparat monti, in quem ascendit Moyses. Mons autem arduus, inquit, verè, & ascensu difficilis Theologia est, cuius vix multitudo ad radices peruenire potest; quia scilicet ad fidem, quæ est huius Theologiae radix, & initium, multitudo fidelium peruenit, ad consummatam, perfectamque notitiam non ascendit. Similiter Isychius in hunc sensum explicat illa verba Leuitici, capite citato: Sed quod remansit de simila Aaron erit, & filiorum eius; Theologiam quippe, inquit, studere non omnium est, sed sublimium, & appropinquantium Domino. Et secundum hanc acceptionem Theologia hoc ferè tempore communiter vsurpatur: nam cum simpliciter, & absque addito Theologum dicimus, vel audimus, non metaphysicum, non quemuis fidelem intelligimus: sed eum, qui ex principiis fidei, conclusiones Theologicas elicere, vel eas, imò & ipsa principia tueri possit. Hæc verò doctrina duplici ratione tractari à sapientibus solet: aut more quodam breui, & conciso, simili Aristotelico in disputando: aut fuso, & liberiore, qualem interdum in suis Dialogis vsurpat Plato: hoc posteriore modo magna ex parte vsi sunt antiqui Patres siue in concionibus ad populum, siue in libris de dogmatibus contra hæreticos, quamquam in his frequenter etiam syllogismis, & argumentationibus agebant; priorem modum doctores illi vsurpant, quos Scholasticos appellamus, vnde etiam doctrina hæc Theologia Scholastica dicta est.

Ex his omnibus acceptionibus, quæ nã potissimum sit ea, ad quam afflante propitia Spiritus cœlestis aura, tradendâ aggredior, facile conijci potest: Etenim prima, utpote philosophis antiquis communis, & expertis radij veritatis infusa, atque cognitionis supernaturalis non habet locum, ubi solum lucerna fidei præeunte, vestigijs an-

Basilus.

Theologia quæ magis præse dicitur.

Gregor. Nyss.

Isychius.

VI.

In qua significatione Theologia est tractatus.

tiquorum Patrum, atque doctorum in-
sistendum est; secunda, quatenus sola ea
complectitur, quæ ex diuina reuelatio-
ne immediatè habentur, hebetem mentis
aciem retundit, si consideretur quatenus
diuina, clarè ostendit, & idè de lege im-
possibilis est viatori, solis ijs concessa, qui
longo virtutum vsu cordis puritatem asse-
quuti, translati sunt de fide ad speciem: &
sicut in via audierunt per fidem, ita per
speciem vident in ciuitate Domini virtu-
tum; si verò consideretur pro vt imme-
diata Dei reuelatione, obscura tamen, ac-
quiescit, nihil vltè ex fide deducens, et
si Christiano sit satis, nò tamè viro docto,
ac pastori: qui paratus esse debet reddere
rationem fidei, & eos, qui contradicunt
arguere, rectè propterea dixit August. lib.
14. de Trinitate, cap. 1. hac scientia nò pol-
lere plurimos fideles, quamuis fide ipsa
plurimum polleant. Itaque scopus suscepti
laboris est ea Theologia, quæ nomine
scientiæ significatur à Paulo, vt ait August.
lib. citato de Trinitate, cap. 3. quæ nempe
scimus, quemadmodum id, quod credi-
mus, pijs opituletur, & contra impios de-
fendatur: quæ supponit fidem, ex eaque
ad aliarum veritatum notitiam peruenit;
estque fidei simul, ac rationis partus ho-
nestissimus, & omnis scientiæ humano stu-
dio comparatæ supremus apex, quam sa-
pientiæ nomine censeri suo loco osten-
dam.

De vtilitate, & necessitate Theolo-
giæ, prout fidem explicat, & tuetur;
& circa mediata reuelata
versatur.

CAPVT II.

I. **T**heologiam, quatenus includit habi-
tum principiorum reuelatorum, nem-
pe fidè maximè vtilem, imò necessariam
esse humano generi, communis est senten-
tia Theologorum, imò Ecclesiæ: sed eam
necessitatem ostendere non est huius loci,
sed in tractatu de fide, nunc solum agen-
dum de Theologia, pro vt à fide distingui-
tur, & habet modum scientiæ, cuius vtili-
tas triplici ex capite sumi potest, est enim
utilis ad robur fidei, & Ecclesiæ firmita-
tem, ad propagationem eiusdem fidei, &
Ecclesiæ incrementum: denique ad ipsius
fidei, & Ecclesiæ ornamentum. Vt verò
singula expendam, suppono singulis fide-
libus ad salutem satis esse fidem, quæ per
charitatè operatur: atque adeò, si hac pol-

leant, & si scientia careant, posse consequi
beatitudinem: plurimum tamen conferre
Theologiam, vt fides non solum in toto
Ecclesiæ corpore, verum etiam in singulis
Christianis corroboretur, augeatur, &
semper virens, ac florida sit per tria illa ca-
pita discurrendo, ostendendum est. Nemo
enim negabit Theologiam, si eiusmodi
fructus parturiat, esse maximè vtilem,
cum vel ex quolibet ipsorum, seorsim con-
siderato, maxima existat vtilitas; nec dum
ex omnibus simul sumptis. Qua in resimi-
lis omnino mihi videtur Theologia fonti
illi, qui ascendebat à terra, irrigans vniuersam
superficiem terræ, Gen. 2. eandem, ex qua
ascendebat, terram, fons ille irrigabat, or-
tus sui vtilitatè in ipsam, à qua oriebatur,
refundens; fidem ego, atque Ecclesiam ra-
tione stabilitatis nò ineptè contulerim ter-
ræ: nam sicut hac in æternum stat, Eccl. 1. sic
illa stabit immobilis, vt notat Hugo Car-
dinalis in eum locum, vtpote columna, & 1. ad Tim. 3.
firmamentum veritatis, 1. ad Tim. 3. nec vlla
vi à fundamento, quod est Euangelium
Christi, conuelli, aut in aliud Euangelium
transferri poterit: fontem, siue fluuium,
doctrinæ sacræ typum esse, non ambiget
is, qui verba illa, Eccl. 24. considerauerit:
Ego sicut aquaductus exiui de paradiso, dixi, ri-
gabo ortum meum plantationum, & inebriabo
pratèr me fructum: & ecce factus est mihi trames
abundans, & fluuius appropinquauit ad mare.
Quemadmodum verò fons ille ascende-
bat à terra, ita ex fide, atque Ecclesia Theo-
logia, tamquam purissima, & christallina
lympa procedit; nam quæ aliundè ema-
nat, non Theologia, sed cacologia, ex pu-
teo abyssi, ex Strygio lacu, luto, fumo, ac
sulphure turbida, & obscura præterfluit,
nec vnquā ad mare deitatis perueniet, sed
in abyssum, vnde manauit refluxo cursu re-
uertetur: hæc est doctrina omnis heretica,
quæ vtpotè merum mendacium, ex patre
Diabolo est, qui est auctor mendacij. Sed
vt ad Theologiam reuertar, illa propriè
non ingrata parenti, vniuersam eius super-
ficiem irrigat, & sicut vnda fluuiialis, ar-
borum allapsa radicibus, sitientes, ac penè
emortuas firmat, vegetat, & assiduo al-
lapsu nutrit & auget, vt in iustam magni-
tudinem crescant; deinde verò se virenti-
bus frondibus, ac floribus induant; tan-
dem vberes, & dulces fructus ferant: ita
doctrina Theologiæ fidelium instillata ani-
mis, fidem roborat, auget, & pulcherrimis
honorum actionum fructibus exornat, vt rectè
docet Ioannes Damascen. lib. 4. fidei, c. 18.
Hæc clariora sunt, quam vt alijs argumen-
tis indigeant, præter longā experientian

Augustin.

Theologiæ
Scholasticæ
vtilitas.Doctrina
heretica non
est Theolo-
gia.

Damascen.

ab initio

ab initio nascentis Ecclesiæ, ad hæc nostra tempora continuatam.

II. Quamuis autem hæc certa sint, iuvat tamen per singula capita discurrere, & quid in singulis emolumenti afferat Theologia, paucis expendere: ad robur, ac firmitudinem fidei Theologiam plurimū conducere, verissima sententia est, quam Gregorius, & alij Patres supponunt, dum verba illa, Cant. 4. *Sicut turris David collū tuum, quæ adificata est cum propugnaculis, mille clypei pendunt ex ea, omnis armatura fortium.* exponunt de Ecclesiæ pastoribus, & doctoribus, qui colli instar eminent supra reliqua Ecclesiæ membra, & à capite ipso, hoc est, Christo, vim sentiendi, spirituque immediate recipiunt, hoc est, doctrinam veritatis, quam in alios fideles transfundant: sunt verò instar turris, propter robur fidei, & propugnacula scientiæ; nam fundamentum quidem fides est, quod ne subruatur, propugnacula impedimento sunt, quæ illud circumquaque cingunt, & inconcussa excipiunt tormentorū ictus, atque muralium machinarū, crebro in se arietantium, vim, impetumque retardat: tolle hæc propugnacula, videbis quā primū in populis fidei fundamenta nutare, imò & corrui: stent propugnacula, firmi in fide sunt populi intra ea conclusi. Quot Catholicos in vera fidei petra solidos, & constantes vnus Athanasij propugnacula reddiderunt? aduersus eum mundi principes, aereæ potestates, rectores tenebrarum harum, & vniversus penè Orbis coniuravit: at is, qua fidei gratia, qua scientiæ Theologiæ veritate fretus, se ipsum tamquam firmissimum propugnaculum fidei hostibus opposuit, ne ad fidei fundamenta subruenda peruaderent? & quicumque se continuit intra hæc Athanasij propugnacula, stetit in fide firmus. Non solum autem doctrina sacra vim suam exerit tuendo fidē ab incursum hæreticorum, sed etiam ipso dogmata, falsamque doctrinam expugnando: propterea enim turris illa Davidica erat circumquaque instructa, non solum clypeis, sed iaculis, ac sagittis, & omni genere armorum, *mille clypei pendunt ex ea, omnis armatura fortium*: doctrina sacra, veraque Theologia suppeditat clypeos ad excipienda, retundendaque iacula hæreticorum, & infidelium reliquorum, tela, & sagittas ad errores eorum verbo veritatis impugnandos, & ex hominum animis euellendos. Multæ fuerunt hæreses ab initio nascentis Ecclesiæ, quæ plures provincias infecerunt, & vna Ariana inuoluit, ut teste D.

Hieronymo Dialogo aduersus Luciferianos. Gillij comment. Theol.

nos paulò post medium, mūdus ingemuerit Arianum se esse videns; at omnes illa temporum decursu, diuina fauente gratia, euauerunt: si primā causam quæras, Deus est: si secundam, & quasi ministerialem, sacra doctrina est. Quis Arianismum expugnauit? Athanasius, Gregorius, Basilus, & ceteri sacri doctores. Quis Eutycheris, & Nestorij sacrilega dogmata cōfutauit? Cyrillus, Leo, Flavianus, & alij eiusdem notæ Theologi: Quis Manichæos penè extinxit? Augustinus: quis Pelagianos afflixit? idem Augustinus, Hieronymus, Prosper: quis Iconomachos expugnauit? Damascenus. Longum fuerit omnes hæreses, & eos, qui de ijs triumpharunt singulatim recensere: illud planè constat, etsi nonnunquam fidei feruor cum vitæ sanctitate coniunctus hæreses ex hominum animis extirpet, ut plurimum tamē Deum optimum maximum ad huiusmodi victorias vti præstantibus doctrina viris. Quapropter meritò de hac Theologorum vtilitate loquens Augustinus, epist. 56. ad Dioscorum ad finem. *Sed ille, inquit, fidei imperator clementissimus, & per conuentus celeberrimos populorum, atq; gentium, sedesq; ipsas Apostolorum arce auctoritatis munivit Ecclesiam, & per pauciores pie doctos, & verè spirituales viros copiosissimis apparatibus etiam inuictissima rationis armauit. Verum illa rectissima disciplina est in arcem fidei quam maximè recipi infirmos, ut pro eis iam tutissimè positis fortissima ratione pugnetur.*

Verum enim verò nō hæc sola est vtilitas Theologiæ, latius diffunditur, atque peruat: nō solum munit, & conseruat fidem, & intra caulas ouilis dominici Christi oues continet; sed fidē verbi toto Orbe seminat, ac plantat: nō ipsa quidē per se sola, sed tamquam diuinæ gratiæ administra: nam quamuis fides sit donum Dei, tamen *quomodo gentes credent ei, quum non audierunt? quomodo audient sine prædicante?* prædicationem credituris necessariā esse Paulus affirmat ad Rom. 10. At quis sine sacra doctrina aptus erit Euangelij prædicator? qui sciat paruulis lac portū præbere non escam, qui adultis solidæ doctrinæ panē apponat? sanè Euangelij prædicator, ut suo rectè fungatur munere, aut infallibilem Spiritus sancti assistentiā habere debet, ut Apostoli; aut magna præditus esse scientia, qua Domino cooperante queat fidei rationem reddere, & eos qui contradicunt arguere: non pura mysteriorū traditione Paulus cū gētibus agebat, sed rationibus & argumentationib⁹ utebatur, ut videre est in ea, quæ apud Areopagitas habuit, cōcione, Act. 17. qua, cum pluribus alijs, magnum illud

Doctores
sacri hæreses
debellant.

Augustin.

ad Rom. 10.

Act. 17.

Theologiae lumē Dionysium cepit Evangelicis retrib⁹ simplici argumētatione contextis. Eadem ratione ubique terrarum, obstericante doctrina sacra, multos filios Christo Domino per Evangelium genuit; itaque quamvis semen fidei, & verbi diuini sit admodū fecundum, manu tamen indiget, vt aspergatur, & in auditorū animos immittatur, vt fidei germen erumpat, ac deinde qui credunt in nomine Christi, fiant per gratiam filij Dei, ex Deo ipso nati: quamvis verbum Dei reuelatum, sit cibus, non tamen omnes capiunt verbum regni Dei, non omnes vti possunt solido cibo, opus est doctore, qui panē frangat, ac porrigat; ideo Paulus ad Rom. 1. *Sapientibus, inquit, & insipientibus debitor sum.* cui doctrina debito pro personarū varietate soluendo, non quiniuspis fidelis, sed sapiens, & doctus idoneus est, qui modō solidum cibum apponat sapientibus, modō verō insipientibus minutatim singula explicando quasi cibum mansum infantibus in os inferat: qua de causa aptē Doctores Ecclesiae dentibus assimilantur; Cant. 4. *Dentes tui sicut greges tonsarum, quae ascenderunt de lana-cro, omnes gemellis foetibus, & sterilis nō est inter eas.* vt docet Gregor. Magnus ibidem, & Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 6. mira comparatio: dentes vocat, quia panē coelestis doctrinae diuidunt, & mansum paruulis in Christo impertiuntur, & simul gregibus foetarum ouium comparat, propter doctrinae fecunditatem, quē verbo Dei multos filios parit: tolle ab Ecclesia Theologos, tolle scribas, & sapientes, quis annuntiabit verbum Dei? quis semen fidei per mundum sparget? ideo Christus Dominus cū agit de missione ad praedicandum Matth. 23. *Ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas,* sapientes mittit, non rudes absque doctrina, & peritia Theologiae; quoniam haec est verbi Dei administra, haec prima diuinā sapientiae ancilla, quae gentes vocat ad arcem, & domum, quam sibi in mundo aeterna Dei sapientia aedificauit, ad mensam, quā apposuit, vt comedant panem eius, & bibant vinum, quod miscuit: haec toto discurrens mundo vocat gentes ad cenā nuptiarum agni, vt impleatur mensa discumbentium: haec nomen Christi & Dei portat coram gentibus, regibus, & filiis Israel: haec in caligine huius vitae rutilat tamquā stella matutina in medio nebulae, & ambulantibus in tenebris infidelitatis, & in vmbra mortis aeternae lucem Euangelij ostendit.

IV. Iam verō mirificus ornatus, qui in Ecclesiam redundat ex sacra Theologia, adeo

conspicius est, vt probatione nō indigeat. Caelū Ecclesia frequēter à sanctis Patribus appellatur, nō sine fundamento sumpto ex verbis Domini, sapius illā regnum caelorum appellantis: Matth. 13. & alibi, *at doctos Matth. 13. fulgere instar splendoris firmamenti, & eos, qui ad iustitiam erudiunt multos, tanquam stellas in perpetuas aeternitates sacrae literae testantur Daniel. 12. quod ergo est splendor firmamento, quod stellae caelo, hoc veri Theologi sunt Ecclesiae: quae illorum sapientia tamquā clarissima luce collucet. Venustas oculorum maximē decet, & ornat faeminas, oculos sponsae suae Christus in Cant. c. 5. admiratur, atque commendat: Oculi eius sicut columbae: super riuulos aquarum, quae lacte sunt lotae, & resident iuxta fluentia plenissima. Quis ignorat ea similitudine commendari doctores sacros? qui ipsam Ecclesiae caput ornant, vt videre est apud Greg. Nyssen. orat. 13. in Cant. qui propterea ait dictum esse, quae lacte sunt lotae, vt veritas doctrinae commendetur: etenim inter humida, haec est lactis proprietas, vt in ipso nullius rei simulacrum videatur, quofit, inquit, vt haec oculorum Ecclesiae sit laus perfectissima: quod nihil, quod nō subsistat in rerum natura, nihil erroneum, nihil vanum praeter ipsam verum veritatem, velut vmbra tili quodam simulacro fraudulenter representent, sed ipsissimam veritatem intueantur, erroneis huius vitae spectris, & imaginationibus nequaquam admixtis: quae verbis praescribit Theologis, quid in suis speculationibus, ac sententijs spectare debeant, nempe ipsam primā veritatem reuelantem, à qua quidquid abhorret, tamquā spectrum immane explodi debet: lauantur ergo doctores Theologi, ipsius, cuius sunt oculi, Ecclesiae lacte: quae ex viuifica virtute Spiritus sancti coelestis semper doctrinae lacte tumet: non solum autem hoc modo lauantur, sed ex aspectu chrystallini fluminis, quod è sanctuario manat, hoc est, sacra Scripturae lectione assidua puriores, ac nitidiores in dies euadunt: ideoque additum à Salomone: quae resident iuxta fluentia plenissima. videat lector, quibus in Ecclesia haec maximē conueniant, quinam sunt illi, qui diuinas veritates speculantur, qui sacras Scripturas frequēter perlegunt, qui doctrinam omnem suam ad primā veritatis normam exigunt? Nempe Theologi: qui proinde scientiae splendore in Ecclesia, tamquam oculi in capite eminent, & coruscant. Vt verō ad aliam transeam metaphoram, quae ab eodem Gregorio Nysseno ibidē indicatur: Quis ignorat arbores, quae praeterfluentium aquarum humore pascuntur, ita ab ijs vitam, & alimentum*

capere,

capere, ut grata quadam vice id, quod accipiunt, rependant: etenim ramorum proceritate, viriditate frondium, umbrarum amantitate, florum varietate, & fructuum copia, fluminum ripas amantissimas, ac speciosissimas reddunt. An non tales arbores Theologi, qui in lege Domini meditantur die ac nocte, & sunt instar ligni, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet. Psalm. 1. Ipsi suis commentationibus, & sententijs, diuini eloquij ripas sic vestiunt, & ornant, ut delectet plurimos sub eorum ramis, & umbra sedere, & Scripturarum lymphas sua nonnumquam profunditate obscuras, & diuini solis luce vibrantes, rudium oculos perstringentes, inter has frondes attentius intueri: longum esset numerare tot arbores, à tot annis satas, effectus semper, ac virente fronde permanere: tot, inquam, tractatus, tot commentarios sapientum ab initio nascentis Ecclesiae integra semper auctoritate, & veridico testimonio videntes; quarum eo pulchrior, & gratior aspectus, quo sub eodem primae veritatis testimonio, & eiusdem fidei virore, ac similitudine, plus varietatis habent; est enim pulchra, & iucunda in concordia veritatis scriptorum varietas: ut quoniam reconditos Scripturae sacrae sensus, atque doctrinam, vnus, aut alter eruere nequit, plures simul eliciant, quod paucos latet: quo etiam multorum fastidio cōsultum est, quibus non iidem placent auctores, nō eadem scribendi methodus; & quamuis veritatem ament, aliter tamen, atque aliter stylo conditam audius appetunt, frequentius edunt, digerunt facilius. Sed ne præter modum immorer, pleraque omitto, quæ de pulchritudine doctrinae sacrae dici possent: certum enim est, post eam, quæ ex virtutum concordia resultat, nō esse aliam in mortali vita pulchritudinem, quæ cum sapientiae decore comparari possit: ideoque iure optimo tamquam de Ecclesia benemeriti, ab eadem celebrantur Doctores sacri, qui eam monilium, & torquium instar adornarunt, ut optimè docet D. Gregorius exponens illud Cant. 1. *Collum tuum sicut monilia.*

Psalm. 1.

Greg. Magn.

V.

2. ad Tim. 3.
Theologia diuersis hominum statibus est utilis.

Vt verò qua ratione diuersis hominum statibus hæc doctrina sit utilis intelligatur: sat erit apponere verba D. Pauli 2. Timoth. 3. ubi de utilitate doctrinae sacrae sic ait. *Omnis scientia diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum in-*

structus. Si rectè attendimus, quatuor genera hominum recensuit; sunt enim quidam, qui non recipiunt veritatem, alij ex ignorantia, alij ex contumacia: porro ex his, qui eam recipiunt, aliqui deficiunt in operando, vel ex negligentia, vel ex imperitia: quibus omnibus iuandis sacra doctrina utilis est, nimirum ad docendum ignorantes, ad arguendum contumaces, ad corripiendum negligentes, ad erudiendum rudes, ut notat glos. Ex quo clarè patet, quantum utilitas Theologiae reliquarum scientiarum, & artium superet utilitatem: etenim reliquæ magna ex parte ad utilitatem bonorum externorum, & corporis assumuntur: at Theologia tota ad animæ commodum, ac bonum refertur; quod si aliqua ex illis, ad ipsius quoque animæ utilitatem inferuiunt, ut scientiæ speculatrices, & philosophia moralis, longè tamen absunt ab utilitate Theologiae, nimirum quantum finis ipsarum à Theologiae fine: nam scientiæ naturales suapte natura ad naturalem felicitatem referuntur, quæ longissimè distat ab æterna felicitate, ad cuius consecutionem Theologia utilis est: quare, si rectè dixit Auicenna, ut refert Henric. 1. p. sum. ar. 8. *quæst. 1. scientias omnes in hac utilitate conuenire, quæ est acquisitio perfectionis humane præparantis hominem ad futuram felicitatem,* quātō verius hoc de Theologia dici debet, quæ non solum remotè præparat, ut scientiæ naturales: sed proximè explicando, ac tuendo veritates diuinitus reuelatas, docendo semitam mandatorum Dei, qua itur ad vitam æternam.

Auicenna.
Henr.

Quod attinet ad necessitatem Theologiae, non est inter Catholicos vlla sententiarum varietas: omnes enim vnica consensione asserunt eam non solum pro ut comprehendit assensum rerum reuelatarum, sed etiam prout fidem explicat, & tuetur, & ex illa conclusiones Theologicas deducit, esse toti Ecclesiae necessariam, tradit Henricus in sum. a. 13. q. 4. & Ioannes Gerson sæpius, & seriò commendat necessitatem Theologorum in Ecclesia ad bonos mores retinendos, & cauendas hæreses, ita 1. p. tractat de examinatione doctrinarum, par. 2. consideratione, 5. alphabet. 18. lit. 1. & 2. p. Sermon. de 4. domibus, in Domin. 19. post Pentecost. alphabet. 44. lit. C. & G. & sæpè alibi fundamentum est, quoniam est necessaria ad propagandam, & conseruandam fidem in animis singulorum, item ad tuendam Euangelij veritatem ab impugnatione hæreticorum, & cæ-

VI.
Theologiae necessitas quanta sit.

Henr.
Ioan. Gerson.

terorū infidelium, cōseruare autē puram, atque illibatā fidei veritatē est omninō necessarium ad Ecclesiā cōseruationem: quē est desponsata Christo in fide, ideoque ea sublata, dissoluerentur eiusmodi sponsalia, & præcideretur spes futuri cōiugij per statū gloriæ: ergo doctrina sacra est apprimē necessaria Ecclesiæ. Ex quo factū est vt ab initio fuerint in ea non solum Apostoli, ac Prophetæ, sed etiam pastores, & doctores ad cōsummationem sanctorum in opus ministerij, in edificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatē fidei, & cognitionis filij Dei, ad

Ephes. 4. nimirum vt non solum credenda traderent, sed etiam explicarent, ac defenderent: & ideo Apost. Tito, quem Episcopum instituerat, nō solum commendat fidem, sed etiā doctrinam, sic enim, c. 1. ep. ad ipsum scribit, *Oportet enim Episcopum sine crimine esse, amplectētem eū, qui secundū doctrinam est, fidelē sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui cōtradicunt arguere, & meritō doctrina Theologica in pastore requiritur, sunt enim pastores sacri, pastores simul, & canes: pastores, vt vigilant, & luporū insidias præcaueāt, canes, vt latrēt, & gregē Christi tueantur aduersus lupos, vt docet Gregor. lib. 20. moral. c. 9. super illa verba, cum canibus gregis mei, at sublata scientia, quæ est spirituale lumen oculorū, & vita, ac virtute vocis, quomodo hæreticorū insidias præuidere, quomodo aduersus illos verbo veritatis latrare poterunt? sanē ex defectu quorundā pastorū, quibus non erat peritia doctrinæ sacre, Tartarei lupi hæretici in caulas Dominici gregis ingressi magnas strages ediderunt, quoniam pastores illi erant eorum similes de quibus Esai. 6. dicitur, *Speculatores eius cæci omnes, nescierunt, vniuersi canes muti nō valētes latrare.* Cæcos, ac mutos meritō appellat, quoniam carebant doctrina, quæ mētes illuminat, & linguas facit disertas. Profectō qui ingressum Ecclesiæ ab initio ad hæc nostra tempora contemplatus fuerit, cōperiet inter alias causas hæreseon nō vltimū tenere locū negligētiam, atque imperitiā eorum, qui ex officio tenebātur Dominicū gregē pascere, ideoque rectē dixit Hieron. in ep. ad Paulinum de studijs sacre Scripturæ. *Sancta rusticitas solum sibi prodest, & quantum adificat ex vita merito Ecclesiam Christi, tantum nocet, si destruētibz nō resistat.* contrā verō doctrinā sanctorum Pontificum impetum crescentis mali repressisse, & pestilētes hæresum nouitates extirpasse. Longū esset recensere Basilios, Nazianzenos, Athanasios, Cyrillos, Hieron. August. Damasos, Leones, Ambrosios, & alia Græcæ, ac Latine*

Ecclesiæ lumina, qui serpēti hæreseon contagioni veræ doctrinæ antidoto remediū adhibuerunt. Itaque qd est mūdo sol, oculi corpori, antidotū cōtra virus, murus Ciuitati, militū excubię belli tempore, panis, ac vinū hominū vitæ, hoc est doctrina sacra Ecclesiæ, hoc Theologia fidelī cætui; hæc mentē illuminat ad rerū altissimarū contemplationem; gressus dirigit ad rectā operationem; intellectū præseruat, ac sanat ab errorū lue: defendit, & custodit ab hostili incurſu potestatum aërearum, & exercitus hæreticorum: cor fidelīū pascit, reficit, lætificat, atque confirmat, quæ omnia si vniuersum corpus Ecclesiæ consideres, magnā Theologiæ necessitatem arguunt.

At inquiet aliquis, omnia ferē, quæ hoc capite dicta sunt, intelligēda sunt de scientia diuinitus immediatē reuelata, hoc est, fide; & proinde nō pertinere ad Theologiam sumptā, p ea doctrina, quæ ex fide, & studio nostro gignitur: quod si de doctrina aliqua quomodolibet à fide distincta intelligantur, nequaquā cadere in eam, q̄ nunc Theologiæ nomine accipitur, & Scholastica nuncupatur: sine hac enim diu, multumq; vixit, & maximē floruit Ecclesia, cui proinde illius accessu nihil cōmodi obtrigisse videatur. Hæ tamen obiectiones proposita fundamenta nō labefaciunt: vt autē primā satisfiat, nō est negandum oēs eas vtilitates suo modo à fide deriuari, ita tamen, vt suus maneat Theologiæ locus, nā fides omnibz Catholicis communis est, at veritates fidei explicare, tueri ex ijs, ea, quæ consentanea sunt, colligere, docere, arguere, erudire, nō ad quemuis Christianū pertinet, sed ad eum, qui sapientia instructus est, qui fidei addidit scientiam. Responſio secundā longiorem exigit discursum, quā vt hoc capite cōcludi possit, nunc breuiter respondeo Theologiam, quā vocant Scholasticam, re ipsa nō differre à Theologia, quæ vixit in Ecclesia à prima sui origine, & continuata successione per sanctos Patres ad nos peruenit: ideoque eandē habere vtilitatem ad illustrandum intellectum: & quidquid in hoc genere de illa dicitur, in hanc etiam conuenire, sed iam hoc ipsum cōtra hæreticos probandum, ac tuendum est.

Theologia Scholastica non pernicioſa, sed perutilis est Ecclesiæ.

C A P V T III.

Alſo, atque impiē de Theologia Scholastica quærentur hæretici: eamque tamquam inutilem, imō pernicioſam de medio

VII.

I.

Contra Scho-
lasticam
Theologia
argumenta
hæreticorū.

medio tollendam censent: utpote quæ cir-
ca vanas, atque inutiles quæstiones curio-
sè versetur, & sine vilo pietatis, ac sapien-
tiæ fructu vexet, actorqueat sui studiosos.
semper discentes, & nunquam ad doctri-
nam veritatis peruenientes, hærentes in
cortice verborum, in disputationum con-
tentione atque æmulatione; neque vmq̃
medullam ipsam veritatis attingentes; quin
verò res aliòquin obscuras, ac difficiles
dialecticis technis, atque inuolucris obte-
gentes, & ipsam interdum veritatē in pro-
patulo positam labyrinthis anfractibus
includentes: ita ferè de Scholastica Theo-
logia loquuntur, Lutherus, lib. cont.
Latomum, Caluinus de institutione Chri-
stianæ religionis, cap. 13. & 18. & 49. ut re-
fert Prateol. lib. 3. de hæresibus, cap. 4.
Philippus Melancht. in Apologia contra
Parisienses, Erasmus in scholijs super D.
Hieronym. in epist. ad Auitum, aduersus
Luciferianos ad Ctesiphontem, aduersus
Pelagianos, ad Fabiolam de 42. mansio-
nibus in præfatione in D. Hilarium, & sæ-
pè alibi, & alij in quibus referendis nō est
diutius immorandum.

II.

Sed quid mirum, si lucem auerſentur
tenebræ, si fugiant antidotum venena?
morbi oderint medicinam? lepra sacer-
dotes exhorreat? si canes detestentur lupi? la-
trones culpeat excubias, portarum seras,
ac repagula execrentur? denique si hostes
republicam, quam oppugnant, armo-
rum, militumque præsidio destitutam ve-
lint? quod hæreticis displicet, hoc ipso
probabile est, & quod ipsi damnant, non
turpe, sed gloriosum est: ut enim loquar
cum Tertulliano in apologetico aduersus
gentes, cap. 5. Talibus dedicatoribus damna-
tionis Theologia etiam gloriemur: qui enim scit
illos, intelligere potest, non nisi aliquod bonum
grande ab hæreticis damnatum: probatio est
enim veritatis nostra, accusatio ipsorum atque
calumnia. Tenebræ ipsorum veram Theologie
lucem non comprehendunt, nec obscurant; lucet
ipsa per se, & possessores sui clarissimos reddit.
Qui docti fuerint fulgebunt quasi splendor fir-
mamenti; & qui ad iustitiam erudiunt multos,
quasi stelle in perpetuas æternitates. Daniel.
12. quem locum ad Theologia præfesso-
res, ac studiosos accommodat Honorius
Papa, cap. super specula, de magistris, his
verbis, Ad Theologica profectus studium ali-
qui destinentur, qui cum docti fuerint, in Dei
Ecclesia velut splendor fulgeant firmamenti: ex
quibus postmodum cepia possit haberi doctorum,
qui velut stelle in perpetuas æternitates mansu-
ri ad iustitiam valeant plurimos erudire. Hanc
lucem, hunc splendorem stellarum ful-

gentium, in Ecclesiæ firmamento tene-
bræ incredulitatis, atque ignorantie, ut
vocat Augustinus in illud Psal. 87. *Nunquid
cognoscitur in tenebris mirabilia tua*, quibus
hæreticorum mentes caligant, quia nec re-
cipiunt, neque comprehendunt, tolli de
medio volunt, atque extingui, & cum sint
corruptores, & interfectores animarum,
illapsu præsentissimi veneni, quorum ser-
mo ut cancer serpit, secundum Apostoli
doctrinam, 2. ad Timotheum, 2. *Et vene-
num aspidum sub labijs eorum*. Psal. 13. ut
docet Origen. lib. 3. in epist. ad Rom. post
initium nolunt esse in Ecclesia antidota
suis contraria venenis, qualia sunt docto-
rum hominum scripta, & lucubrationes,
ut appellat Hieronymus, epistola ad Mar-
cellam, cum petisset enim mitti sibi scripta
Nouatiani subdit: *Ut, dum schismatici homi-
nis venena cognoscimus, libentius sancti martyris
Cypriani bibamus antidotum*. hic sunt veri
medici, ut lib. 1. pædagogi, cap. 1. Clemens
Alexandrinus appellat, doctores verita-
tis, qui hæresum morbos, ut vocat Isidor.
lib. 1. sententiarum, cap. 19. febres, atque
languorem, ut Tertullianus, lib. de præ-
scription, aduersus hæreses, cap. 2. saluta-
ribus veræ fidei, ac doctrinæ medicamen-
tis expellere, ac persanare solent: hi sacer-
dotes, qui hæresis lepram discernunt, ut
dixit Iſychius super illud Leuit. 14. *Quasi
plaga lepræ est in domo mea*; & D. Prosper, 2.
p. de promissionibus, & prædictionibus
Dei, c. 6. & miramur si hæretici eos de Ec-
clesia sublatos esse velint, quorum sale ipsa
ab errorum, quos illi diffundunt, contagio-
ne, & corruptione defenditur? hostes illi
Christianæ reipubl. ut ait Hieronymus, su-
per c. 7. Micheæ, & super Psal. 8. August.
epist. 59. & Gregorius in 1. Reg. cap. 2. &
oppugnatores templi Dei viui, qui sunt fi-
deles omnes lupi insidiantes ouili Christi,
ut vocat Tertullianus ubi supra, Chry-
sostomus, homil. 19. operis imperfecti, &
Vincentius Lirinensis, lib. aduersus hære-
ses, fures, & latrones, ut dixit Philippus
presbyter. lib. 2. commentarij in Iob, cap.
24. ideoq; se ipsos produnt, cum execran-
tur sapientes & doctores, quos instar sacer-
dotum ad custodiam templi excubantes
esse dixit Gregorius, homilia 22. super
Ezechiel. cum dolent Ecclesiæ aditus fir-
mis seris, ac repagulis clausos, & muni-
tos, hoc est, vera sapientia, & Theologia
doctorum, & pastorum Ecclesiæ, quos se-
ras, & repagula ipsius appellauit Euche-
rius, lib. de spiritualibus formulis, cap. 8.
Hæc dixerim, ut appareat causa calumniæ,
& quæ fides habenda sit hostibus verita-

Augustin.

2. ad Tim. 2.

Psal. 13.

Origen.

Hieronym.

Clem. Alex.

Isidor.

Tertullian.

Iſychius.

Prosper.

Hieronym.

Augustin.

Gregor. Magn.

Tertullian.

Chrysost.

Vincentius

Lirinens.

Philipp. Presb.

Greg. Magn.

tis,

tis, cum de propugnatoribus eius conquerruntur.

Sed ne inauditos condemnare videamur, audiamus ipsos: quamquam indigni sunt, qui audiantur: quoniam ipsi non audiunt communem matrem, ac magistram Ecclesiam Dei, quæ est columna, & fundamentum veritatis, sed obturant aures suas, tamquam aspis surda, ne audiant voces incantantis sapienter Ecclesiæ. Audiamus tamen ita, ut meminerimus venenû aspidum sub labijs eorû latere, ut rectè notat Origenes, lib. 3. in epist. ad Rom. post initium. Omnes autè ipsorû calumniæ ad quatuor capita reduci possunt. Prima est, quoniam ex Theologia Scholastica nascuntur contentiones, & æmulationes, quas Paulus vehementer auersatur, tamquàm pestes cõmunis otij, & pacis Ecclesiasticæ: nascuntur variæ sectæ, ita ut per Theologiam Scholasticam reuixerit perniciofa illa cõsuetudo Corinth. dicentium. *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego verò Cepha*, quâ Paulus acriter reprehendit, 1. ad Cor. 3. Altera calumnia est, quoniam eius studio difficilior factus sit aditus ad veritatis contemplationem, & mysteriorû indagatiõnem: tot enim Syllogismorum, & doctrinæ philosophicæ maxime Aristotelicæ sensibus, studiû veritatis perdiscendæ obseptum est, ut pauci perrumpere, & ad ipsam veritatis agnitiõnem accedere possint: itaque Theologiæ Scholasticæ opera, factû esse aiunt, ut maior pars Christiani populi fraudetur suauissimo fructu perdiscendæ veritatis. Tertiò Erasmus in scholijs in D. Hieron. Apologia aduersus Rufinum, lib. 1. & 2. & in ep. ad Eustochium de custodia virginitatis, & alibi sæpè cauillatur Theologiam, ut barbaram, & eloquentiæ nitore vacuam, & quod peius est, liberalium artium, & eloquentiæ hostem: itaque tãtùm abest, ut cultum, atque ornatum Ecclesiæ addiderit, ut potius eam liberalium artium, & politicorum literarû decore, ac venustate spoliarit. Tandem ex eo plerique hæreticorum Theologiam damnant, quoniã tota schola Theologorum occupata est quæstionibus minimè necessarijs, vertunt enim in dubiû ea, quæ fide tenentur, nempe vtrum Deus sit, vtrum sit trinus, & similia: intrlicantur etiã vanissimis, & inutilibus disputationibus circa pugnas verborû, ac genealogias, quæ nihil conferunt ad pietatẽ, aut doctrinam Euangelicam, adeo, ut sæpè qui ipsorum disputationib' interest, dubitare possit, sit ne illa schola Christiana, & Theologica, an Ethnica, & philosophica: nihil rariùs auditur, quàm mysterium fidei, nil

crebrius peritonat quam dogma philosophicum: Aristoteles, si reuisceret, suos agnosceret alumnos, non agnosceret Augustinus, Gregorius, Basilus.

Hæ sunt hæreticorum calumniæ, quibus antequàm respondeam, breuiter ostendam, quanta sit vtilitas Theologiæ Scholasticæ. Ea verò, ut ad calcem superioris capitis dicere cõeperam, est eadem, quæ semper ex Theologia percepta est: etenim Theologia Scholastica ab antiqua non distinguitur reipsa, sed methodo, ut recentiores interpretes D. Thom. 1. p. q. 1. ad ar. 1. annotarunt, & ratione cõiungitur. Nam habitus, seu facultates, quæ versantur circa idem obiectum sub eadem ratione formali, quomodocumque alia ratione differant, solùm accidentaliter distinguuntur: at Theologia Scholastica versatur circa veritates reuelatas, & cõclusiones ex ijs deductas, illas defendendo, & explicando; hæ ratione, & arte comprobando: hoc autem munus idẽ erat antiquæ Theologiæ: vtraque enim agit de Deo, vel ijs, quæ ad ipsum attributionem habent, sub lumine fidei, ac reuelationis diuinæ; ad quam principia sua refert: quare vtraque conuenit in eadem ratione formali scientiæ reuelatæ quo ad principia, & acquisitæ, quoad conclusiones ex illis deductas. Nam si Theologia Scholastica vitur argumentationibus, ac Syllogismis, ijsdem sancti Patres utebantur, ut ijs, qui in ipsorum doctrina sunt versati, perspicuum est; vim differendi exprompsit Augustin. in suis contra hæreses tractatibus, argumentationibus agit cõtra Manichæos, contra Pelagianos, cõtra Donatistas, cõtra Arianos: idẽ ceteri Christianæ militiæ signiferi Athanasij, Gregorij, Basilij, Cyrilli, Irenæi, Hilarij, Ambrosij præstiterunt: si Theologia interdum vitur principijs philosophicis, & dogmata Aristotelica interserit, hoc etiã antiqui Patres vsurparunt. sed hunc locum in sequentibus ex ipsorum Patrum dictis illustrabo. Nunc illud sat est, nimirum ijsdem principijs, & argumentationibus vti nostrates Theologos, & antiquos: atque adeo eandem vtrorumque esse Theologiam, quoad substantiam, solùmque differre quoad accidentalem docendi methodum.

Id verò modò probandum restat, scilicet, hunc ipsum modum, & methodum Scholasticæ Theologiæ, non esse perniciosum, aut inutilem, sed proficuum Ecclesiæ: nam si eo, quo ab antiqua Theologia distinguitur, nihil vtilitatis affert, cum alioquin pariat multum molestiæ in studendo, & abducat hominem à

rebus

Origenes.

Hæretici quid obijciant aduersus Theologiam Scholasticam.

1. ad Cor. 3.

Erasmus.

IV.

Catholici Doctores vsi sunt Scholastico disputandi more.

V.

In quo d. ff.
rat antiqua
Theologia
nova.

rebus alijs agendis, inutilis prorsus, atque incommoda censenda est. Vt huius dubij veritas eluceat, oportet inspicere prius quo potissimum discrimine Theologia Scholastica differat ab antiqua: differt autem ordine, breuitate, comprehensione: nam si antiquam Theologiam spectemus, non nihil ex illis tribus desiderabimus: apud singulos enim, varios de diuinis rebus tractatus inuenimus nullo inter se ordine conexos, nec ullum opus extat, quod vniuersam Theologiam complectatur, & singula suis locis in doctrina ordinem digesta contineat: sed cum Patres illi in acie, in pulvere contra haereticos versarentur, pro ut se dabat occasio, pro ut necessitas exigebat, stylum vertebant in haereses, & quoniam in omnium utilitatem sapientium, ac insipientium lucubrationes suas edebant, ita dictionem temperabant, vt oratorio more magis, quam dialectico differerent: atque adeo fusiùs, & vberius argumenta tractarent, quae paucioribus expediri poterant. Denique nolebant tradere doctrinam omnium, quae ad mysterij, de quo disputabant, clariorem notitiam pertinebat: sed eius tantum quaestionis, quae suo tempore inter Catholicos, & haereticos agitabatur, iuxta mensuram fidei, & verbum reuelatum, explicationem, & Catholici dogmatis tutelam profitebantur. Et ita si quis singulos attentè perlegerit, comperiet pleraque omitti eorum, quae ad mysterij, de quo agitur, notitiam maximè conducunt, quia tunc temporis rata, & certa inter Christianos habebantur. At Theologia Scholastica, vt ab ultimo incipiam, totum doctrinae reuelatae complexa corpus, ita singulas eius partes scrutatur, vt nihil ferè relinquat: & in diuite vena fidei rimatur aurum sapientiae, & ex fonte doctrinae reuelatae innumeros in omnes partes riuulos deducit: neque solum contenta est ad ipsam veritatis radicem peruenire, sed minimas quasque eius fibras perscrutatur, varias, difficilesque quaestiones, ab antiquis vel praetermissas, vel breuiter perstrictas, vel cursim explicatas, serio, & exactè ad fidei normam, ad trutinam rationis expendit. Iam verò breuitas mira est, refecatis enim ijs, qui oratores, & concionatores magis decent, figuris, inquam, & tropis eloquentiae, excursionibus, digressionibus, narrationibus, soli veritati peruestigandae insistit, & breui dialecticae vsa compendio ea, quae longo tractu ab antiquis, vno, vel altero libro dicebantur, illa vna, vel altera argumentatione concludit: nudam enim quaerit veritatem, nullo peregrino colore fucata, sed qua-

em Deus manifestauit per lumen fidei tamquam purissimum speculum veritati aeternae: & quemadmodum melius cernuntur ea, quae directè, quam quae reflexè, & ea quae paucioribus, quam quae pluribus reflexionibus incidunt in oculos, quoniam breuiore videntur radio: ita etiam illa, quae mentis oculis perspiciuntur, quo breuiore compendio, absque digressionibus, & verborum lenocinijs, sese menti obijciunt, facilius capiuntur. Denique ordinem multò exactius seruat Theologia Scholastica, quam antiqua: procedit enim methodo artificiosa incipiens ab ijs, quorum notitia ad alia necessaria est, distinguens singulas materias, & difficultates; easque seorsim examinat, ac exponit: ideoque, ne necessarium ordinem perturbet, non omnia casu vbique disputat: quaedam aliundè supponit: alia suis locis tractanda relinquit: ex concessis, vel iam confirmatis, ad vltiora procedit.

Ex dictis facile concluditur id, cuius gratia haec dicta sunt, nempe Theologiam Scholasticam esse valde vtilem Ecclesiae, quod ex professio tradunt Can. lib. 8. de locis Theol. Salmeron. Salmeron. Ratio est, quam ex Ioanne Gerson perstringit Franciscus Horantius lib. 5. locorum Catholicorum. c. 3. quoniam facultas, cuius methodus inseruit, vt breuius, facilius, ac distinctius veritatis reuelatae cognitio acquiratur, est utilis Ecclesiae: id verò praestatur methodo, quam seruat Theologia Scholastica: ergo haec est vtilissima. Assumptio constat, quoniam ad veritatem breuiore temporis spatio melius perdiscendam conducit breuitas, & ordo, qui seruatur in tradenda scientia: breuitas enim excludit superflua verba, praecidit inutiles quaestiones, & alia, quae impediunt cursum veritatis, & distrahunt animum, ne vnico ictu attingat ea, quae faciunt ad rem, de qua agitur. Ordo verò est instar lucis, quae obscuritatem dissipat, & rerum perplexitatem explicat, vt docet Ambrosius, serm. in Psalm. 118. vers. 4. quae duo deinde sunt in causa, vt quae pluribus antiquorum tractatibus dispersa sunt, neque ijs legendis addisci possunt, Theologiae Scholasticae compendio perdiscantur. Quae omnia solus ille iudicare rectè poterit, qui hanc, vel discendo, vel docendo methodum expertus est: nam qui ad Theologiam Scholasticam vel nunquam animum appulerunt, vel à primo limine salutatum, reliquerunt, nil mirum, si eius utilitatem ignorent. Verum, quamuis propria experientia id non didicerint, à fructu tamen debuissent arborem aestimare, cuius

fructus

VI.

Salmeron.
Ioan. Gerson.
Franciscus
Horant.

Ambrosius.

fructus tot, ac tam iuues sunt, & salutares, ut Ecclesiam vniuersam suo odore repleuerint, gustu, atque esu delectauerint, pauperint, ac refecerint, plurimosque errorum, atque hæreseon labe infectos persanauerint. Longum esset Theologorum Scholasticorum numerum, à magistro sententiarum ad hæc nostra tempora recensere. longum vel eos, qui hac ipsa ætate vigent, quibus magna ex parte tribuenda est fidei contra hæreticos defensio, & inter Catholicos explanatio, denique inter paganos propagatio, quæ clariora sunt, quam ut aliquis testimonio indigeant.

Argumenta hæreticorum, in ipsos merito, retorqueri possunt, nam dissentiones circa obiecta scientiæ sub eadem fidei, & fraternæ dilectionis vnitatem non dissuunt unicam Christi incōsuetilem, sicut discindit hæresis, ac schisma, quæ fides, & charitas violatur: hæretici sunt, qui dicunt, ego sum Arij, ego Sabellij, ego Pelagij, ego Lutheri, ego Caluini: qua dissentione tamquã vipera, ut ait Chrysost. hom. 45. operis imperfecti, disrumpunt viscera matris Ecclesiæ, & foras erumpunt alienati à fide, & à visceribus charitatis. At Theologi Scholastici, quamuis suos duces sequantur, & alij dicantur Thomistæ, alij Scotistæ, alij Nominales, omnes tamen habent pro regula, & mensura suæ Theologiæ verã fidem, & Ecclesiæ vnitatem: & ita opinionibus interdum differunt, ut eadem teneant fidei principia, solliciti seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis, quod Augustinus licere concedit in enchiridio. cap. 59. si verò aliquando ex infirmitate humana nonnulli excedant modum, id nõ est vitium Theologiæ Scholasticæ, sed hominũ. Erubescere debuissent hæretici, qui de præcipuis fidei nostræ capitibus, tot errores inuexerunt, ut vix ipsi numerare queant: & cum Theologia Scholastica quingentis fere ab hinc annis cœperit, tres, vel ad summum quatuor sunt præcipuæ familiæ Theologorum sub eadẽ regula fidei: hæretici verò, intra spatium centum annorum, tot sectas multiplicarunt, ut singulæ fere dioceses suam fidẽ habeant: pro cuius rei cognitione videndus est Stanislaus Rescius, lib. 1. de Atheismis Euangelicorum, qui ducentas, & septuaginta sectas recenset ortas à Lutheri temporibus vsque ad an. 1596. Porro contentio, quæ fidẽ retinet, & charitatem, proficua est ad examen veritatis; ut enim ait Clemens Alexand. lib. 1. Strom. paulò post principium. *Ipsorum quoque dogmatũ conflictus, dum inter se cõferuntur veritatem conciliat, vnde sequitur cognitio.* Et Innocentius Papa,

epist. 7. & habetur, c. graue. 35. q. 9. *veritas sapius exagitata magis splendet in luce, & perniciēs reuocata in iudicium grauius & sine penitentia, condemnatur.*

Altera calumnia repelli potest sola negatione, iam enim dixi methodum Theologiæ Scholasticæ aperuisse faciliorem aditum ad veritatis indagacionem, atque adeo plures his sæculis inueniri peritos huius scientiæ, quàm fuerint, antequam Theologia Scholastica mundo illuxit. Deinde verò respondeo semper hunc in Ecclesia fuisse morem, ut difficiliorũ mysteriorum explicatio, nõ nisi aptis ad ea percipienda traderetur; semper enim sapientes viri reputarunt periculosum esse arcanã verã philosophiæ, ac Theologiæ rationem omnibus aperire, quod monet Dionysius de cœlesti hierarchia. c. 2. Clemens Alexandrinus. lib. 1. & 5. Stromat. Origenes lib. 1. contra Celsum, Nazianzenus. orat. 26. de modo in disputationibus seruando, & 33. Nazianzenus. quæst. 1. de Theologia, Hieronymus in c. 28. Isaia, & in c. 4. 4. Ezechielis, Cassianus, collatione 14. c. 17. & Cyrillus Alexandrinus, lib. 1. contra Iulianum: idem enim Paulus ad Cor. 3. ad Corinthios lac potum dedit, nõ escam, quasi infantibus, & paruulis in Christo, 1. epist. ad Corinth. 3. quo loco ad hoc institutum probandũ videtur Augustinus lib. 2. de bono perseuerantiæ. c. 16. *facile est enim, inquit, imò & vile, ut taceatur aliquod verum propter incapaces, quoniam sicut is qui infantibus suppedicaret eosdem, & eodem modo cõditos cibos, quib. vesci viri solent, nõ præberet ijs alimentum, sed valetudinis nocumentũ afferret; ita si Christiani rudes, atque imperiti admittantur ad difficiles quæstiones de profundissimis fidei nostræ mysterijs, nihil omnino illis proderit ad salutem, sed oberit: quod vtinam hoc sæculo sancta mater Ecclesia non fuisset experta: idcirco plures hæreses exorta bonum semen fidei, multis in regionibus suffocarunt, quia absque alio studio sapientiæ, ex extrinsecis, futrina, & alijs officinis, ad docendum Dei verbum, & tractandas sacras literas assumebantur homines prorsus inepti: cui incommodo consultum fuisset, si eiusmodi homines rationalis scientiæ prorsus ignari, tamquam bruti animantes arcerentur à monte, in quo Deus in caligine videtur, hoc est, ab speculatione, & doctrina Theologica, quam montem appellat Gregorius Nyssen. in enarratione vitæ Moysis.*

Iam verò tertium argumentũ cum ultimo pugnat: nam, si volunt, ut Theologi eloquentiæ nitorem consecutentur, obijcijs potest idem, quod ipsi obijciunt, contra vsum philosophiæ, hoc est, fere eo modo

Plures nunc S. Theologiæ periti reperiuntur, quam olim fuerint.

Dionys. Areopag. Clemens Alexand. Origenes. Nazianzen. Hieronym. Cassian. Cyrill. Alex. 1. ad Cor. 3. Augustin.

Chrysost.

Scholastici Doctores quamuis inter se dissentionem, fidei tamen vnitatem tenent.

Augustin.

Stanislaus Rescius.

Clem. Alex.

Innocentius Papa.

Gregor. Nyssen.

IX.

Theo-

Theologia
non deside-
rantiam
eloquentiam.

1. ad Cor. 2.
2. ad Cor.
10. & 11.
Augustin.

Origenes.

Theodoretm.

Nazianzen.

Basilii.
Hieronymus.
Proffer.
Theolo-
gi nimiam
eloquentiam
efficitare nō
debent.

Theodoretm.

Theologos, alumnos potius Demosthe-
nis, Ciceronis, Quintiliani, quam Petri,
Pauli, & ceterorum Apostolorum. *quorum
sermo non imperiusibilis humana sapientia
verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis.* 1.
Corinth. 2. Sed contemptibilibus, vt de
Paulo dicebant Corinthij referente ipso
Apostolo, 2. ad Corinth. 10. ipseque de se.
c. 11. *Et si imperitus sermone, sed nō scientia.* Et
Augustinus in suis confessionibus. lib. 3. c.
5. fatetur se, prius quā Spiritum sacrarum
literarum intelligeret, offendi solitum hu-
militate styli, & difficulter ad eartū lectio-
nem se applicasse, Celsus item Scriptura-
rum in eloquendo simplicitatem crimina-
batur, vt refert Origenes. lib. 6. contra
eundem initio, & multi Græcorum philo-
sophorum, contra quos scribit Theodore-
tus mox citandus. Quid ergo volunt hæ-
retici eloquentiæ flores in Theologia, vbi
sunt alij multo suauiores flores, ac fructus
veritatis? Verum vt ad singula eorū dicta
respondeam, duo opponunt Theologis
Scholasticis, nempe odium eloquentiæ, &
politioris literaturæ, & dictionis barba-
riem. Primum calumnia est: nā bonarum
artium vsus, & exercitatio nulli Theolo-
go displicere debet, modo suum cuique
tempus, consideratis circumstantijs perso-
næ, status, ac dignitatis tribuatur. Bonus
est vsus eloquentiæ, & Rhetoricæ magiste-
rium, at Gregorium Nyssenum Rhetori-
cæ artem docentē D. Gregorius Nazian-
zenus epist. 30. reprehendit, eo quod Epi-
scopus, senex, & doctus, potius in Ecclesia
Euangelium docere, quā in cathedra Rhetori-
cam adolescentulis tradere deberet:
quod si aliqui Theologi bonarum artium
vsus interdum carpunt, de abusu intelli-
gendi sunt, quo aliqui ita illis addicuntur,
vt à rebus alioquin necessarijs abducantur.
Quod attinet ad secundum in rebus
Theologicis, ita barbaries vitanda est, vt
nō affectetur eloquentia, sed quantum fieri
potest breui, simplici, & perspicuo sty-
lo veritas est proponenda, vt commodius
percipiatur: vt communiter admonent
Patres. Basilii, epist. 166. Hieronymus in
prooemio in Amos, Proffer, lib. 3. de vita
contempl. cap. 34. & alij, quod si nonnul-
li Theologi rudi, & impolita dictione vsi
sunt, non scholæ, sed temporibus id tri-
buendum est: vt autem quod sentio dicam
longè melius est, sub agrestibus verborum
folijs suauissimos, ac pretiosissimos fru-
ctus veritatis exhibere, quā sub elo-
quentiæ flosculis inanes fabulas, & homi-
num commēta venditare, quod argumen-
tum copiose tractat Theodoretus. lib. 1. de

curatione Græcarum affectionum, qui est
de fide; itaque nec Theologia Scholastica
liberaliores odit disciplinas, nec si illarum
careat ornatu, proinde contemnenda est:
imò verò diuinarum rerum veritas, quam
discipulis propinat, etiam rudi, & inculto
styli vasculo auidè expetenda est: vt enim
recitè ait Proffer, lib. 3. de vita contemplat.
cap. 34. *Ceterum de accuratione dictionis elu-
cubrata non satago, nec mihi pudoris est disputa-
tio mea, quæ fortè probatur in rebus, si aliquos
verborum inanum sectatores horrore incompta
orationis offendat.*

Vt occurram vltimæ obiectioni, sup-
pono dupliciter de aliqua propositione
excitari quæstionem, nempe, aut studio
indagandæ veritatis ignotæ, de qua in
vtramque partem dubitatur, aut causa ex-
plicandæ certæ, & indubitæ: vtroque
verò modo procedere solet Theologus
Scholasticus pro diuersitate materiæ, quā
tractat: nam circa ea, quæ nō constant cer-
ta fide, de quibus in vtramque partem abs-
que infidelitatis nota opinari licet, verita-
tis assequendæ causa disputationem insti-
tuit: circa illa verò, quæ fide constant, non
disputat in dubium vertendo veritatem,
nec vt illā de nouo adipiscatur, sed vt eam
clarius explicet, atque intelligat. Id verò
nequaquam inutile, sed maximè vtile est,
frangit enim nucem vt suauiter vescatur
nucleo, non vt abijciat. nemo sanè dixerit
Ioannem cum discipulos ad Christum mi-
sit, vt interrogarent eum. *Tu es, qui ventu-
rus es, an alium expectamus?* Lucæ 7. dubita-
se de eo, quem prædicauerat esse agnum
Dei, & tollere peccatum mundi, nec verò
inutiliter egit causam discipulorum, aut
fidei ipsius de vero Messia: nam interro-
gatione illa dedit occasionem Christo, vt
multis miraculis cōfirmaret veritatem, &
discipulis, vt crederent in eum, cuius tot,
ac tam mirabilia opera cernerent. Hinc
patet solutio ad eam partē argumenti, qua
Theologi Scholastici arguuntur, eo quod
in dubium vertant res fide credendas; non
enim in dubium vertunt: sed, vt seruent
doctrinæ ordinem, per modū quæstionis
proponunt res certas, vt explicent. Quod
attinet ad alteram eiusdē argumenti par-
tem, respondeo quæstiones Theologicas
esse de reb⁹ magni momenti, & quæ maxi-
mè conducunt ad pietatem: si verò non-
nulli Theologi interdum aliqua intermif-
cent, quæ releuari possent, non propterea
Theologia Scholastica est accusanda
quemadmodum nō est contemnenda, au-
comburenda seges boni frumenti, si fortè
inter tritici spicas auena, & lolium simu-

Proffer.

X.
Dupliciter
de aliqua
propositione
quæstio exci-
tatur.

Luc. 7.

Clemens
Alexandr.

adoleuerint; sed si fieri possit, inutiles her-
bæ euellendæ, seges intacta relinquenda est.
Ita quæstiones à vera Theologia abhor-
rentes relinquendæ erunt philosophis, &
quæ propria sunt tractanda Theologo:
quamuis interdum necesse sit prius statue-
re dogmata philosophica, ex quibus sæpè
pendet discursus Theologicus, ut infra di-
cam: & idcirco insignes, & pij Theologi ut
S. Thomas, & S. Bonauentura, & alij phi-
losophica intermifcent ad explicationem
myfteriorum fidei: nam sine illis hæc non
possunt commodè percipi, aut intelligi,
ut asserit Clemens Alexandrinus, lib. 6.
strom. ad medium; sed de usu, & utilitate
naturalium scientiarum ad studium Theo-
logiæ infra dicam: neque Basilii, Augu-
stinus, & alij Patres antiqui non recognosce-
rēt Theologos Scholasticos, ut suos alum-
nos, propterea quod utuntur præsidio phi-
losophiæ, & artium liberalium: quando-
quidem ipsi quoque, ut ex eorum scriptis
constat, iisdem utebantur. Ex quibus suffi-
cienter responsum est ad calumnias appo-
sitas Theologiæ Scholasticæ, sed quia in
ultima tangitur improbatio inquisitionis
in disputationibus Theologicis, & usus
disciplinarum humanarum, quæ aliquod
fundamentum videtur habere in ratione,
& testimonijs sanctorum Patrum, id in se-
quentibus fufius erit examinandum.

Inquisitio de rebus fidei utilis est,
& honesta.

CAPVT IV.

I.

QVOD nulla inquisitio, & disputatio
honestè, & cum fructu haberi possit
à Theologis probari potest; primò, quo-
niam Theologia, quæ argumentando acqui-
ritur, ac perficitur, non est de rebus fidei,
siue à Deo immediatè, reuelatis, reuelata
enim sunt principia Theologiæ, quæ Theo-
logo non probanda, sed supponenda sunt:
vel igitur quærît aliquid non reuelatum la-
tens, ac fugiens aciem, siue lumen naturale
mentis humanæ, aut aliquid illi peruium:
neutrum sub Theologiam cadit: prius ve-
rò etiam inutiliter, imò temerariè, & cum
erroris periculo indagatur: inutilis igitur,
imò perniciofa censerî debet Theologia.
Assumptio manifesta est. Nam ad acqui-
rendam notitiam rerum, quæ naturali lu-
mine conspicuæ sunt Theologia non in-
seruit, quæ fide, & obscura notitia fulcitur;
at res naturales non perfectè sciuntur,
quam diu non resoluuntur euidenter in sua
principia, id verò non Theologiæ, sed sin-

gulæ quæque scientiæ naturales circa pro-
pria obiecta præstant. Non item ad habend-
dam notitiam supernaturalium; si enim
reuelata sunt, sufficit fides, si reuelata non
sunt, nullo modo ad eorundem notitiam perue-
niri discursu Theologico poterit: quam-
uis enim de plurimis ex fide cognoscamus
quod sint, quid tamen, aut quomodo sint
penitus ignoramus: quæ est cõmunis sen-
tentia Patrum. Cyrillus enim Alexandri-
nus, lib. de recta fide, *Quid, inquit, commo-
di affert humanis rationibus explorare ea, quæ
neque dici, neque cogitari possunt: quæ etiam opi-
nor sola fide oportet venerari omni curiositate se-
posita?* Similia habet, lib. 2. & 3. de Trini-
tate, & D. Chrysostomus hom. 17. in pri-
mam epistolam ad Timoth. explicans illa
verba capitis sexti, *Languens circa quæstiones,
& pugnas verborum, ex quæstione, inquit, &
concertatione verborum inueniri nihil potest: quæ
enim fides proficitur, sola quæstio neg, ostendit,
neque permittit intelligi.* Similia habet hom.
19. in epist. ad Ephes. c. 5. hom. 8. in epist.
ad Roman. super illa verba, c. 4. *Tribuens
gloriam Deo.* Ambros. lib. 1. de interpret. c. 9.
Gregorius Nyssen. de resurrectione Christi. Nazianzen. in laudem Heron.
Cyrillus Hierosolymitanus, Catech. 6. &
11. Oecumenius in id. 1. ad Tim. 6. *Lang-
uens circa quæstiones, &c.* & alij Patres. Iam
verò periculum erroris, quod in Theolo-
gicis disputationibus aditur, planum est
ex miserabili multorum ruina, qui dum
alias ex alijs quæstiones serunt, in inextric-
cables errores inciderunt: plerique enim
hæreticorum in disputatiua Theologia exer-
citati fuerunt, & in errores veritatè inda-
gando prolapsi sunt: cuius veritatis testes
sunt Patres. D. Basilii in oratione de Mar-
tyre Manante. *Hæc demum est cognitio Dei,
obseruantia videlicet præceptorum Dei, non in-
anis illa curiositas, non essentia Dei, & supra mun-
danorum inuestigatio, non rerum inuisibilium
consideratio, satis tibi sit pastorem esse bonum,
animam posuisse pro ouibus, terminus hic sit diui-
ne cognitionis: quantus verò sit Deus, & quæ il-
lius mensura, & qualis essentia, talia sciscitanti
sunt periculosa: ei, qui rogatur perplexa, & ta-
lium medicina est silentium.* & expendens
verba illa Christi Domini, *Oves meæ vocem
meam audiunt.* subiungit *audiunt, inquit non
disputant.* quibus satis apertè vir Sanctus in-
culcat graues texere disputationes de re-
bus diuinis, ultra ea, quæ ex fide habemus,
superuacuum, imò periculosum esse: S. Diodochus
de perfectione Spirituali, cap. 22. *Profundum, inquit, fidei si scrutemur, tur-
bulentum quidem est, tranquillum verò, si sim-
plici animo contemplemur: non enim patius*

De reuelatis
per fidem co-
gnoscimus
quod sint, sed
nō quid sint.
Cyrill. Alex.

Chrysost.

Ambros.
Gregor. Ny-
ssen.
Nazianzen.
Cyrillus Hierosolom.
Oecumenius.

Basilii.

S. Diodochus.

profiunt.

profundum fidei, quod est aqua oblivionis, ut curiosi cogitationibus illud contemplantur. Quod profectò indicat infinitum illud augmentum torrentis apud Ezechielem, cap. 47. cuius aquæ ita intumuerant, ut transuadari non possent: quarum abyssio profundissima absorpti sunt plurimi, qui ignotum vadum aggredi non dubitarunt, Arios dico, Sabellios, Eunomios, & alios id genus, diuinarum rerum temerarios indagatores, qui dum temerario ausu perscrutantur maiestatem deitatis, oppressi sunt à gloria ipsius: Etenim verissima est sententia illa Chrysostomi homil. 17. in epistolam primam ad Timoth. De Deo, quæ non oportet, opinamur, cum in quæstiones incidimus.

1. ad Tim. 6. quas propterea vitandas monet Apostolus, 2. ad Tim. 2. 1. ad Timoth. 6. 2. ad Timoth. 2. & ad Tit. 3. Tit. 3. & Ecclesiast. 3. dicitur. Altiora tene quæstis, & fortiora tene scrutatus fueris.

II. Secundo, Deus Optimus Maximus satis prouidit hominibus reuelando mysteria, quorum notitiam ipse voluit ad salutem necessariam, nec ubi de fide constat opus est ulterius progredi inuestigando, sed salubriter quiescere credendo; quem locum luculenter tractat Tertull. lib. de Præscript. aduersus hæreses, cap. 8. Nobis, inquit, curiositate opus non est, post Christum Iesum, nec inquisitione post Euangelium, cum credimus, nihil desideramus ultra credere, & paulò post, Credendum est donec inuenias, & credendum, ubi inueneris, & nihil amplius, nisi custodiendum, quod credidisti. Et infra. Ignorare melius est, ne quod non debeas noris, fides, inquit, tua te saluum fecit, non exercitatio Scripturarum: fides in regula posita est, habet legem, & salutem de obseruatione legis, exercitatio autem in curiositate consistit, habens gloriam solam de peritia studio, cedat curiositas fidei, cedat gloria saluti, nihil scire omnia scire est.

III. Verum enim verò ad diuinarum rerum contemplationem, & perscrutationem, non quidem curiosam, sed studiosam Christus ipse nos admonet, Spiritus diuinus instigat, ac præit, Patrum dicta, & exempla confirmant. Querite, inquit Christus Dominus apud Lucam, cap. 11. & inuenietis, pulsate, & aperietur vobis; omnis enim, qui petit, accipit; qui querit, inuenit, & pulsanti aperietur. quem locum de inquisitione veritatis exponit Clemens Alexandr. lib. 8. Stromat. Atqui, inquiens, pulsat quidem per inquisitionem, quæ per interrogationem, & responsionem habetur oratio, veritatis fores per id, quod apparet, aperto autem per scrutationem eo, quod est impedimento, ingeneratur contemplatio, quæ est ex scientia; ijs, qui sic pulsant,

aperitur, ut opinor, id, quod queritur: & ijs, qui sic petunt interrogationes per Scripturas, ad quod quidem à Deo contendunt, sit donatio diuinitus data cognitionis comprehendendo per rationalem, quæ verè elucet, cognitionem. Eundem locum similiter interpretatur Basilii, lib. de Spiritu sancto, cap. 1. & Hieronymus super illud Pauli ad Tit. 3. stultas autem quæstiones, &c. Olympiodorus supra illud Ecclesiastis 12. Multum quæsiuit Ecclesiastes, &c. Augustinus, lib. 2. de Genes. contra Manichæos, cap. 2. & Damascen. in logica, cap. 1. Rursus Christus Iudæos ad Scripturarum studium remittit Ioan. 5. 5. Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere. Quis autem iure reprehendat rerum sublimium indagacionem, & Scripturarum perscrutationem, ad quæ Christus ipse hortatur, & aperiendo ostio, hoc est, remouendis obstaculis agnoscendæ veritatis, offert clauem scientiæ, & promittit Spiritum sanctum, qui docet omnia, & suggerit omnia, quæ Christus ipse dixit Apostolis: & quidē si Apostoli, postquam fidei mysteria à Christo Domino audierunt, doctore indiguerunt, aliquid later in verbis, quod profundiore discussione, & clariore lumine egeat, ut agnoscat. Nos autem, inquit, Apostolus 1. ad Corinth. 2. non Spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quæ à Deo donata sunt nobis. itaque diuina Spiritus sancti gratia mentem collustrat spiritualium virorum, ut acquirere possint scientiam supernaturalium donorum: non ergo superuacua, atque inanis est perscrutatio, ac scientia, ad quam Christus hortatur, Spiritus ipse diuinus adiuvat, atque illuminat.

Consentiunt antiqui Patres, qui fidem ita venerantur, ut tamen inquisitionem, ac studium non excludant, imò verò exigant, & commendent. Ira Clemens Alex. lib. 1. Strom. paulò post principium, & lib. 5. Fidem, inquiens, non otiosam, & solam, sed cum inquisitione ostendere oportere dicimus, non enim hoc dico non oportere omnino querere, quærite, inquit, & inuenietis. Cyrillus autem Alexandrinus in Euangel. Ioannis, lib. 4. cap. 13. Probus, inquit, auditor, ac sapiens si qua ardua videntur, sæpè, ac multum inuestigans, atq; interrogans, tandem assequitur venatrices apprimè canes imitatus, quæ huc, atque illuc percurrunt feras querentes: sic affectum esse sapientem propheticus quoque sermo denotat dicens, conquirens quære, & apud me habitabit: querendum enim ita semper est, ut apud eum habitemus, & ad alienas sententias non deferamur. In eundem sentum probat Athenagora

Basilii.

Hieronym.

Olympiodor.

Augustin.

Damascen.

Ioan. 5.

1. ad Cor. 2.

IV.

Clemens

Alexandr.

Cyrill. Alex.

Inquisitione rerum ad fidem pertinentem patres probant.

Athenagor.

chrysof.	Christian. philosoph. lib. de resurrectione mortuorum tom. 9. Biblioth. disputationem de veritate, ac pro veritate, nō solum vtilem, sed necessariam esse fidelibus; his similia habet Chrysostomus hom. 16. in Ioannem, & hom. 6. in 2. ad Tim. super illud capitis secundi. <i>Stultas autem, & imperitas autem quaestiones de vita.</i>	monet Eccl. 3. <i>Altiora te ne quaesieris, & fortiora te ne scrutatus fueris</i> : consistit autē haec temeritas in eo, quod humana mens occultas diuinæ prouidentiae dispositiones, & decreta, & ineffabilia quaeque mysteria diuina, ad quae naturale lumen non sufficit, nec fides aliquod principium inquisitionis aperuit, audaci ausu perscrutatio intelligere conatur, & inscrutabilia, atque incomprehensibilia capere praesumit: & hoc reprehendunt Sancti Patres, quando notant eos, qui non contenti fide Trinitatis, scire volunt, quomodo filius generetur, quomodo verbum caro factum est, & similia: quae in hac quidē vita credimus quod sint, quid autē sint, aut quomodo, relinquitur beatis. Ad hunc sensum loquitur Cyrillus Alexandr. lib. de recta fide, <i>Stultissimum omnino fuerit examini subicere ea, quae mentem nostrā transcendunt, & tentare intelligere, quae intelligere impossibile est</i> : quod argumentum latē prosequitur Gregor. Nazianzen. Oratione de pace, grauiter inuectus in temerarios similibus rerum indagatores, <i>Non cognoscemus</i> , inquit, <i>quamquam quaestiones a nobis percipi, ac comprehendere, & quatenus comprehendere possint? quamquam rursus facultatem nostram superemus?</i> &c. quibus satis arguit multorum temeritatem, qui supra vires quaerunt, quod nunquam inuenient. Idem docet oratione de moderatione in disputationibus seruanda, Cyprianus in expositione Symboli, Rufinus etiam in expositione Symboli Apostol. Hieron. lib. 1. aduersus Pelagian. Isychius, lib. 5. in Leuit. c. 16. circa principium; & hoc solum voluerunt Patres citati in 1. argumento. Non est autem temeritas eiusmodi in ipsa Theologia, sed interdū erit in superbo Theologo: quapropter in hoc studio seruanda sobrietas, & semper memoria recolenda est, iuxta praceptum Augustini, lib. 12. de Ciuitate Dei, cap. 15. Sententia illa Pauli ad Rom. 12. <i>Non plus sapere, quā oportet sapere, sed sapere ad sobrietatē.</i>
Gregor. Nyss.	Gregorius Nyssenus, lib. de infantibus, qui prematurē abripiuntur, ante medium, Hilarius in Psal. 52. super illa verba <i>Dominus de caelo propexit, &c.</i>	Temeritas Altiora querendi in quo consistat.
Hilarim.	Hilarius in Psal. 52. super illa verba <i>Dominus de caelo propexit, &c.</i>	Cyrill. Alex.
Origenes.	Origenes homil. vn. in lib. Regnorum, OEcumenius super id, 2. ad Tim. 2. <i>Stultas autem quaestiones de vita.</i> & plerique alij, qui re ipsa posteros docuerunt, quā vtile sit non singulis tantum, sed Ecclesiae vniuersae diuinarum rerum assidua commentatio, & studium in perscrutandis sacris literis, & inuestiganda veritate, lucerna fidei praecunte; nam sine hoc studio caetera nil profunt. Itaque non est superfluum studium, neque inanis exercitatio in rebus diuinis perscrutandis, quae pulsat ostium sapientiae diuinæ, & meretur aditum ad arcana mysteria, ad cellam vinariam spongi coelestis: quae inuenit thesauros absconditos; quae rupto cortice interiore fruitur medulla; quae ingressa caliginem lucis aeternae, quantum viatori fas est, summā veritatis splendoribus illustratur. Ex quibus omnibus totū hunc discursum breui rationatione concludo. Nō est inanis ea scientia, neque temeraria inquisitio, quae ex certis principiis, superiore lumine cognitis, procedit ad agnitionē latentium conclusionum: scire enim per se honestum, atque optabile est, neque in exercitatione, & studio scientiae certum est errandi periculum, si quis ipsis principiis firmiter adhaereat: Theologia verō Scholastica ex principiis fidei, supernaturali lumine notis, deducit plures conclusiones, quas ignorant illi, qui à Theologicis abhorrent: non ergo inanis ipsa, nec studium illius periculosum censeri debet, si tamen illius studiosi statuunt firmiter supra petram fidei pedes suos, si principia, quae captum creatae mentis excedunt non solo lumine naturali rationis expendant, sed Deo reuelanti credendo supponant.	Nazianzen.
OEcumen.	OEcumenius super id, 2. ad Tim. 2. <i>Stultas autem quaestiones de vita.</i> & plerique alij, qui re ipsa posteros docuerunt, quā vtile sit non singulis tantum, sed Ecclesiae vniuersae diuinarum rerum assidua commentatio, & studium in perscrutandis sacris literis, & inuestiganda veritate, lucerna fidei praecunte; nam sine hoc studio caetera nil profunt. Itaque non est superfluum studium, neque inanis exercitatio in rebus diuinis perscrutandis, quae pulsat ostium sapientiae diuinæ, & meretur aditum ad arcana mysteria, ad cellam vinariam spongi coelestis: quae inuenit thesauros absconditos; quae rupto cortice interiore fruitur medulla; quae ingressa caliginem lucis aeternae, quantum viatori fas est, summā veritatis splendoribus illustratur. Ex quibus omnibus totū hunc discursum breui rationatione concludo. Nō est inanis ea scientia, neque temeraria inquisitio, quae ex certis principiis, superiore lumine cognitis, procedit ad agnitionē latentium conclusionum: scire enim per se honestum, atque optabile est, neque in exercitatione, & studio scientiae certum est errandi periculum, si quis ipsis principiis firmiter adhaereat: Theologia verō Scholastica ex principiis fidei, supernaturali lumine notis, deducit plures conclusiones, quas ignorant illi, qui à Theologicis abhorrent: non ergo inanis ipsa, nec studium illius periculosum censeri debet, si tamen illius studiosi statuunt firmiter supra petram fidei pedes suos, si principia, quae captum creatae mentis excedunt non solo lumine naturali rationis expendant, sed Deo reuelanti credendo supponant.	Cyprian.
V.	Ex quibus facile diluuntur ea, quae in contrarium obiecta sunt: si quando enim Patres, vel etiā sacrae literae sublimium rerum indagationē damnare videntur, non quodcumque studium damnant, sed illud, quod cum temeritate, aut dubitatione fidei coniunctum est: temeritatem arguit	Ruffin.
Diluuntur obiectiones	Scriptura cum ait, Prouerb. 25. <i>Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.</i> & cum.	Hieronym.
Prouerb. 25.	Scriptura cum ait, Prouerb. 25. <i>Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.</i> & cum.	Ischius.
V.	Ex quibus facile diluuntur ea, quae in contrarium obiecta sunt: si quando enim Patres, vel etiā sacrae literae sublimium rerum indagationē damnare videntur, non quodcumque studium damnant, sed illud, quod cum temeritate, aut dubitatione fidei coniunctum est: temeritatem arguit	Augustin.
Diluuntur obiectiones	Scriptura cum ait, Prouerb. 25. <i>Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.</i> & cum.	ad Rom. 12.
Prouerb. 25.	Scriptura cum ait, Prouerb. 25. <i>Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.</i> & cum.	VI.
V.	Ex quibus facile diluuntur ea, quae in contrarium obiecta sunt: si quando enim Patres, vel etiā sacrae literae sublimium rerum indagationē damnare videntur, non quodcumque studium damnant, sed illud, quod cum temeritate, aut dubitatione fidei coniunctum est: temeritatem arguit	Iuda epist.
Diluuntur obiectiones	Scriptura cum ait, Prouerb. 25. <i>Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.</i> & cum.	Tertullian.
Prouerb. 25.	Scriptura cum ait, Prouerb. 25. <i>Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.</i> & cum.	videntur

videntur interim tenere, dubitationē suam ostendunt, quandiu querunt: itaque tu, qui proinde queris, spectas ad eos, qui & ipsi querunt, dubius ad dubios, incertus ad incertos, cecus à cecis in foueam deducaris, necesse est. Hi sunt, quos

1. ad Tim. 6.

Chrysof.

notat Paulus 1. ad Tim. 6. cum ait. *Languens circa quæstiones, & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidia, ad quem locum Chrysof. hom. 17. sic ait, Ergo languere querere erit, & verborū pugnas: merito sane, quando enim anima cogitationum vititur febre, quando ambiguitatis iactatur fluctu, tunc querit: cum verò illa sana est, non querit, sed fideliter credit.* Itaque quæstiones cum dubitatione de fidei mysterijs dānat Paulus, & execratur Chrysof. loco citato, & hom. 1. in illud 1. ad Tim. 1. *Quæ præstant quæstiones magis, quā edificatiōe Dei.*

Tertullian.

Ambrosius, lib. 2. de fide, c. vlt. versus finem. Nostra autē Theologia vera, & Catholica nihil circa regulam fidei dubitādo querit, vt idemmet Tertullianus paulò antè præmiserat recitato magna ex parte Symbolo, *Hæc regula, inquit, à Christo, vt probabitur, instituta, nullas habet apud nos quæstiones, nisi quas hærefes inferunt, & quæ hæreticos faciunt: posito autē fundamento fidei, non prohibet vltiū dispu- tando de alijs rebus agere, subdit enim. Cæterum manente forma eius, in suo ordine, quantumlibet quæras, & tractes, & omnium libidinem curiositatis effundas, siquid tibi videtur vel ambiguitate pendere, vel obscuritate obumbrari;*

Clem. Alex.

in eandem sententiam est illud Clementis Alexandr. lib. 5. Stromat. *Eam quidem, quæ vna cum fide cōuenit, quæstionem, quæ super fundamentum fidei superadificat splendidam, ac magnificam veritatis cognitionem, optimam esse scimus.*

Anselm.

De quibus disputādum non sit & de quibus sit.

Et Anselmus de incarnatione verbi, c. 2. modum seruandum in disputatione Theologica diffinit his verbis, *Nullus Christianus debet disputare quod Catholica Ecclesia corde credit, & ore confitetur, quomodo nō sit, sed semper eandē fidem indubitanter tenendo, quantum potest querere rationem quomodo sit, si potest intelligere, Deo gratias agat, si nō potest, non inmittat cornua ad ventilandum, sed submittat caput ad venerandum.* A quæstionibus etiam contentiosis abstinendum docent, Clemens lib. 5. Stromat. paulò post principium, Ambrosius in c. 2. 2. ad Tim. Hieronymus epist. ad August. quæ est inter alias eiusdem 18. & Chrysof. homil. in epist. 2. ad Tim. quæstiones verò inutiles damnat August. lib. 2. de Gen. ad lit. c. 9. & Chrysof. tomus hom. 19. in epist. ad Ephes.

Clemens

Alexand.

Ambros.

Hieronym.

Chrysof.

Augustin.

Chrysof.

VII.

Ad primum verò argumentū respondet Theologum, quando scientificè procedit, vel probare ipsamet reuelata ex alijs reuelatis, quod fieri non repugnat: vel etiā

deducendo ad impossibile, aut absurdum, aliquod contra fidem, vel rationem: quem procedendi modum probat etiam in naturalibus philosophus; vel denique ex reuelatis colligere non reuelata, quæ sub lata fide non possunt certò cognosci à creatura; ea verò posita accedente rationis discursu possunt indagari: nā quemadmodum res, quæ latent in tenebris, nō nisi adhibita lucerna, & quæri possunt, & inueniri: ita supernaturalia incomprehensibilitatis caligine circumfusa, non, nisi fidei lucerna præuia indagantur, atque inueniuntur à nobis: Itaque Theologus in suo proprio discursu, neque solo rationis lumine nititur, neque illa quærit, quæ fide tenet: sed ex fide progreditur ad scientiam eorum, quæ non in se formaliter, sed in principijs radicaliter sunt reuelata. Ea verò, quæ solo naturali discursu cognosci possunt euidenter, non tractat Theologus ex instituto, nisi quatenus in fide, ac Theologia supponenda sunt: & quamuis ex sola fide argumentando scientiam euidentem non assequatur, assequitur tamen firmiorē quandam certitudinem, quatenus illa resoluit ad infallibile testimoniū primæ veritatis. Ad secundum argumentum respondetur, Deum reuelatione fidei satis, superque prouidisse Ecclesie: hinc tamen non sequi superfluam esse inquisitionem: quoniam tametsi singulis Christianis sufficiat simplex fides, absque vltiore indagatione, in pastoribus tamen, atque doctoribus opus est eminentiore quadam scientia ad instruendos fideles, & refellendos hæreticos, cuius scientiæ semina in ipsa mysteriorum reuelatione indita sunt: & quemadmodum nō ineptè, aut inutiliter operatur is, qui semina iactat, plantat, ac rigat, vt fructus ex arbore percipiat, ita neque otiosa aut inutilis est Theologica exercitatio, quæ ex fidei semine discurrendo elicit arborem, ac fructū scientiæ: nam, vt ibidem ait Tertullianus, *omnem prolationem querendi, & inueniendi statuit fructus ipse querendi;* habet igitur pulcherrimum, ac suauissimum fructū Theologia Scholastica, nempe sublimium, & maximarum rerum contemplationem, quem optabat Regius vates, cum orabat dicens. Psal. 118. *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.* quod si interdum ob ipsarū rerum altitudinem, animus agnitionis fructum non percipit, hoc ipsum egregij fructus loco haberi debet; si mens ex assidua indagatione cælestium intelligat, ea adeò sublimia & incomprehensibilia esse, vt omnem vim creatæ facultatis intellectricis excedant, & ita igno-

Tertullian.

Psal. 118.

Proper.

rantiæ suæ conscia, veneretur humili obsequio, quod capere nequit intellectu. Hanc utilitatem luculenter exponit D. Prosper, in prolog. lib. I. de vita contemplatiua. Si quidem necessariarum tractatio questionum, et si non instruit, inuenientis, quod querit, animum, exercet saltem querentis ingenium, ut aut nouerit se querendo, & nihil inueniendo nescire quod se forte nosse præsumperat, & ignorantie suæ consequenter admonitus quod sibi deesse viderit, querat, quod inuenit, teneat, & quod tenuerit, diligenter exerceat. Hæc D. Prosper, ex quibus, & alijs constat nequaquam inutiles esse questiones de rebus diuinis, & consequenter, neque Theologiam Scholasticam, quæ querendo, ac disputando acquiritur, ac nutritur.

Vsus Philosophiæ, & reliquarum scientiarum naturalium Scholasticæ Theologiæ familiaris, minimè perniciosus, aut inutilis est.

CAPVT V.

I.

Arnoldus à villa noua.

Ruffinus.

Quæ probat dialecticæ & scientijs humanis Theologo vtendi non esse.

2. ad Cor. 10.

Chrysost.

Respondendum deinde est alijs calumnijs Theologiæ Scholasticæ: quam nonnulli, inter quos fuit quidam Arnoldus à villa noua relatus à directorio inquit fororum, p. 2. q. 11. num. 2. & Prateolo, lib. 1. hæresum, cap. 69. propterea carpunt, quod humanis iudicijs, & profana eruditione vtatur, miscens sacra profanis; & multò antè Ruffinus Hieronymum damnavat, quod operibus suis secularium philosophorum doctrinas immisceret, vt patet ex epistola eiusdem Hieronymi 84. ad Magnum oratorem Romanum; verùm quia præcipua ipsorum querela est circa vsum philosophiæ, ac dialecticæ, hoc capite ostendā moderatam philosophiæ, ac reliquarum disciplinarum vsum, nequaquam nocere doctrinæ veritatis; capite verò sequenti, quæ ex dialecticæ vfu in doctrinā Theologicam utilitas redundet. Primò itaque contra vsum sapientiæ naturalis obijciunt auctoritas Pauli, qui 2. ad Cor. 10. scientiam à Deo acceptā naturali quasi ex aduerso opponit; Arma, inquit, militie nostræ non carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Ad quem locum D. Chrysostomus, per arma carnalia sapientiam huius mundi intelligit; Non in sapientia, inquit, carnali, sed in spi-

ritu mansuetudinis, & potentie munitiones autem dicit fastum Græcorum, sophismatumque, & syllogismorum robur: Itaque doctrina Apostolica destruit omnem Græcam, ac barbaram philosophiam naturalem, & ceteras scientias humanas, quæ sunt munitiones infidelitatis, vt expresse notat Hieronymus in c. 9. Zachariæ, initio explicans hoc Pauli testimonium, & in c. 10. Osee, ad finem, & meritò: nam intra has munitiones prædicantibus Apostolis, se aduersus veritatem tuebatur infidelitas arguendo Deum, si sit vnus, non posse esse trinum, quoniam vnus, & plura sibi aduersantur: & æternum, atque impassibilem, nò potuisse nasci ex tempore, aut occidi: sed virtute Spiritus sancti, & efficacia verbi Dei, luteæ hæ munitiones corruerunt: Qui verò harum disciplinarum vsum in res sacras introducunt, rursus muros Hierichuntinos anathemati consecratos, & Euangelicæ prædicationis tuba collapsos erigunt aduersus scientiam Dei: quare meritò de his conqueritur Tertullianus, lib. de præscript. aduersus hæreticos, cap. 7. Quid Athenis, inquit, & Hierosolymis? quid academia, & Ecclesia? quid hæreticis, & Christianis? nostra institutio de porticu Salomonis est, qui & ipse tradiderat Dominum in simplicitate cordis esse querendum: viderint qui Stoicum & Platonium, & dialecticum Christiani prætulerunt; cùm igitur humanæ disciplinæ sint præsidia infidelitatis, ac proinde fidei contrariæ, longè à doctrina Theologiæ abesse debent.

Secundum fundamentum, cur hæc excludi debeant à vera Theologia est, quoniam sunt perniciosæ, & inducunt in errorem, vt de philosophia patet ex Paulo ad Coloss. 2. Videte ne quis vos seducat per philosophiam, vbi D. Hieronymus. Contra philosophos, ait, quorum omnis penè disputatio de elementis est, & de visibilibus creaturis, & ex rebus naturalibus virtutem existimant Dei dicentes ex nihilo fieri nihil posse, & animam aut initium non habere, aut esse mortalem, &c. Ideoque ipse Hieronymus in id Prouerb. 3. Ne intenderis fallacia mulieris, per hanc intelligit sapientiam huius mundi, quæ incautos decipit; consentiunt Cyrillus Hierosolym. cateches. 4. initio, Ambrosius sermone 22. in Psal. 118. super illa verba secundum verbum tuum da mihi intellectum. & alij Patres, qui docent hereses omnes ortū habuisse ex philosophia, ita Tertullianus, vbi proximè de vniuerso genere disciplinarum Græcarum loquens, Hæ sunt, inquit, doctrinæ hominum, & demoniorum, de ingenio sapientiæ sæculi, quæ Dominus stultitiam vocans, stultitia mundi in confusionem etiam philosophia ipsius elegit.

Hieronym.

Tertullian.

II.

ad Coloss. 2. Hieronym. Philosophia in errorem quosdam inducit.

Cyrillus Hierosolym. Ambrosius.

Tertullian.

Ea est

Ea est enim materia sapientiæ secularis temeraria interpres diuine naturæ dispositionis, ipse denique hæreses à philosophia subornantur. quod ibidè sùsus prosequitur ostendens, à qua secta philosophica, quæque hæreses emerferint: quapropter idem, lib. contra Hermogen. & lib. de Anima, & Hieronymus, lib. aduersus Pelagium, ad Ctesiphontem, philosophos vocant Patriarchas hæreticorum, idem Hieronymus epist. 61. ad Pamachium epist. 84. ad Magnum oratorem Romanum, & in cap. 3. Nahum, super illa verba, Paruuli tui quasi locustæ, &c. docet venena hæreseon ex philosophorum fontibus manasse, & Nazianzenus tractatu de fide, Viderint philosophi, viderint hæretici discipuli philosophorum. Epiphanius dixit hæresi 69. versus finem, Arianos ex Aristotelis, & alijs mundi sapientibus venenum sibi adfricuisse. Tandem Apostoli apud Clementem in constitutionibus Apostolicis, lib. 1. c. 6. Abstine, inquiunt, ab omnibus libris gentilijs, quid enim tibi cum alienis sermonibus, aut legibus, aut falsis prophetis? quæ quidem homines leues à fide recta detorquent. quapropter cum philosophia deceptionis, & erroris causa sit, non solum immisceri non debet Theologicæ doctrinæ, sed prorsus abijcienda ab eo, qui veritatem assequi cupiat: vnde D.

Hieronymus. Basiliius epist. 5. ad D. Gregorium de auditore Theologiæ sic ait, Oportet illum esse humanarum doctrinarum indoctum, paratū ad suscipiendas in corde formas, quæ ex diuina doctrina imprimuntur. supponens vtiq; humanarum scientiarum apparatus, nō solum conferre nihil, verum etiam obesse plurimum ad veram Theologiam comparandam; similiter Chrysostomus homil. 7. in primam epistolam ad Corinth. explicans illa verba, cap. 2. Animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, prius ei scienda censet, quàm plantetur vera sapientia, & doctrina fidei: concluditur verò hoc argumentum in hunc modum, qui vtuntur philosophia, & alijs humanis scientijs, volunt res diuinas eadem mensura metiri, qua creatas, & ea, quæ superant omnē rationem, ac scientiam, adducere in examē rationis, ac scientiæ creatæ; hoc autem fieri non potest sine erroris periculo, vt nos docet multorum hæreticorum casus: ergo vera Theologia debet abstinere ab vsu philosophiæ, & reliquarum disciplinarum naturalium, ex quo fortè natum est, vt Episcopis interdiceretur vsus gentilijs in 4. Concil. Carthag. cap. 16.

Philosophi sunt Patriarchæ hæreticorum.

Greg. Nazian.

Epiphanius.

Clem. Roman.

Basiliius.

Chrysost.

Concil. Carthag.

III.

Tertium argumentū sumitur ex ineptitudine eruditionis humanæ ad verā scientiam de diuinis rebus habendam: quod

probat ex Paulo ad Coloss. 2. qui philosophiam inanem appellat, quā eo nomine damnat ibidè Hieronymus, & alij Patres: deinde Christus Dominus, & diuinus Spiritus sufficienti sapientiæ præsidio muniuit Apostolos Christianæ Theologiæ magistros, & tamen humana sapientia non instruxit, sed solum diuina: idè enim Paulus 1. ad Corinth. 10. inquit, Deum, quæ

stulta sunt mundi elegisse, vt confunderet sapientes; & Hieronymus in locum illum 1. ad Corinth. 1. Perdam sapientiam sapientum: piscatores, inquit, eligendo, artem Rhetoricam, & philosophiam reprobauit. non quidem vt res omninò malas, cum aliòquin artes bonæ sint, sed tamquam inutiles ad studium veræ sapientiæ, quippe cum nihil conferant quo indigeat fides, aut Theologia: Itaq; nos, Christiani scilicet, ait Cyrillus Alexand. lib. 7. contra Iul. ex Cyrill. Alex.

sacris literis diuina scriptura omnigenam virtutem discimus. & D. Augustinus, lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 42. Quidquid homo extra (nempè Ecclesiam) didicerit, si noxium est, ibi damnatur: si vile est, ibi quisq; inuenerit omnia, quæ vtiliter alibi didicit. Omnia itaque contineri doctrina fidei probat Clemens Alexand. lib. 2. Stromatum, tam quæ spectant ad ordinem rerum naturalium, quàm supernaturalium: quare nihil nobis philosophia contulit: imò ipsa philosophia, & doctrina gentilitia, si qua vera continet, ex vera, ac fideli philosophia, ac Theologia Patriarcharum, ac Prophetarum initium sumpsit, vt probat Tertullianus in Apologet. aduersus gentes, cap. 47. Minutius in Octauio, Augustinus, lib. 8. Minutius de Ciuitate, cap. 11. Origenes homil. 1. in Cantica in medio. Denique scientia omnis, atque eruditio humana adèd inutilis est veræ sapientiæ, ac philosophiæ perdiscendæ, vt D. Chrysostomus malit fidei auditorem prorsus rudem, atque imperitum, quàm ingeniosum, & scientijs secularibus imbutum: sic enim habet homilia 4. in epistolam primam ad Corinth. super illa verba, cap. 1. Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi, ad Euangelicam prædicationem accipiendam: neq; sapiens per sapientiam quidquam proficeret, neq; indoctus ingenij hebetudine quidquam afferret nocumti: quod si res admirabilem digna dicenda sit, in eruditio, quàm sapientia ad hanc susceptionem, & aptior est, & facilior.

ad Coloss. 2.

Hieronymus.

1. ad Cor. 10.

1. ad Cor. 1.

Cyrill. Alex.

Augustinus.

Clem. Alex.

Tertullianus.

Minutius.

Origenes.

Chrysost.

IV.

Peritia ad vsus disciplinarum humanarum Theologiæ non est inutilis.

Cano.

Iulius Ruger.

Dico primū humanarum disciplinarum peritia, & vsus, nequaquā perniciosus, aut inutilis Theologiæ, quin verò maximè utilis est, hæc fusè ostenditur à Cano. lib. 9. de locis Theologicis, & Iulio Rugerio opusculo de auditore Theologiæ, c. 5. 6. &

Henricus.
S. Thom.

7. post Henricum in sum. art. 12. q. 5. & D. Thom. q. 2. super Boetium de Trinitate, art. 3. & est communis doctrina Patrum. qui & ipsi liberales disciplinas studio proprio compararunt, & in suis libris frequenter usurparunt, & expresse à calumnia vendicarunt, earū ad sacræ doctrinæ studium utilitatē commendantes. Primo loco ab omnib⁹ ferè proponitur exemplum Moysis, Danielis, ac trium puerorū, quorum primus non pateretur se instrui disciplinis Aegyptiorum, nec alij perdiscerent doctrinā Chaldeorum, si eius studium, vel usus perniciosus, vel inutilis foret ad rerū diuinarum scientiam comparandam. Iam verò Patres philosophicis disciplinis in elucidandis, & tractandis fidei veritatibus usos fuisse facillè constabit ipsorum volumina legenti: vnde Aug. lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 40. docet, quemadmodum quondā populus Israëliticus fugiens ex Aegypto, argentum, aurum, & vestes pretiosas sibi clanculò ad meliorem usum vendicauit: ita antiquos Patres de societate gentilium excentes, liberales disciplinas ad usum prædicandi Euangelij transtulisse: vnde concludit, *Nonne aspicimus quanto auro, & argento, & veste suffarcinatus exierit de Aegypto Cyprianus doctor suauissimus, & martyr beatissimus? quanto Lactantius? quanto Victorinus, Optatus, Hilarius?* quo argumento contra Ruffinum vitur Hieron. epist. 84. ad Magnum oratorē Romanum, vbi omnes ferè Patres Græcos, & Latinos enumerans dicit eos omnes libros suos philosophorū doctrinis repleuisse. Sæpè etiam Patres expresse asseruerunt humanarum disciplinarum, & philosophiæ utilitatē ad studium Theologiæ, in primis Magnus Dionysius in epistola ad Polycarpum hoc supponit loquens de philosopho Apollophane, cui desiderat, vt fidei mysteria tradantur, ijs enim perdiscendis, & supposita fide intelligendis, magno vsui fore censens doctrinam philosophicam, qua pollebat: deinde Clemens Alexandr. lib. 1. Strom. & 6. vbi, *Non est, inquit, absurdum datam quoque philosophiam à diuina providentia, prius erudientem ad eam, quæ est per Christum perfectiorem.* satis indicat his verbis philosophicam exercitationem, esse quasi præludium, ac introductionem ad veram scientiam, quæ per Christum communicata est, & ob eandem causam eodem, lib. post medium, ait *philosophiam vocari ab Apostolo mundi elementa*, quia scientiæ cœlestis elementa quodammodo doceat, & sit velut disciplina præcedens veritatem: atque adeò, sicut, elementorum ignari disciplinis humanis perci-

Augustin.

Hieronym.

Dionys. Areopag.
Patres utilitatem scientiarum humanarum prædicant.

Clemens Alexandr.

piendis sunt inhabiles, ita scientiæ naturalis expertes ad studium Theologiæ sunt inepti. Orig. hom. 15. in Gen. & lib. 2. contra Celsum, *Quid, inquit, mali est eruditum esse, disciplinis optimis excoluisse ingenium, prudentē esse, & haberi? quid hæc obstant cognitioni Dei, an non potius conducunt ad consequendam veritatem?* idem argumentū persequitur D. Basilii in quadā concione ad adulescentes, contendens omnium disciplinarum præsidia comparanda ab eo, qui diuinæ sapientiæ, hoc est Theologiæ, vult esse particeps quoniā illis præparatur animus, vt facillè cognitione veritatis imbuatur: quod egregia similitudine explicat, *Quemadmodum tinctores, ait, vbi præparauerint prius curationibus quibusdam, quodcumq; tandem fuerit, quod tincturæ excipiet, ita tandem florem inducunt, siue purpura, siue aliud quid sit: eodē sane modo etiam nos, si ineluibilis nobis permanere debet honesti gloria, externis vtig, his præinitiat, deinde sacras & arcanas doctrinas audiemus, & assequemur: & velut in aqua solem videre assueti, sic ipsi luci oculis admovebimus.* Quibus verbis tangit optimum argumentum, nimirum, quia res diuinæ propter sublimitatem, atque excellentiam nō possunt facillè percipi ab intellectu rudi, & minimè assueti contemplandæ veritati: ad quā rem multum cōducit bonarū artium usus, quomens quodammodo acuitur, & exuit hebetudinem, ex crasis corporearū rerum phantasmatis collectā: atque ita fit promptior ad cœlestia cogitanda. Quod optimè etiam profequitur Clemens Alexandr. lib. 1. Stromat. consentiunt alij Patres Hieron. epistolis infra citandis, Greg. Nazianzen. in orat. 20. de laudibus Basilij & in Carmine ad Nicobulum, August. lib. 2. de doctrina Christiana, c. 40. & lib. 2. de ordine, c. 16. & 18. Theodoretus, lib. de fide, Ioannes Damascen. in logica, c. 1. Aponius, lib. 1. in Cantica in fine, dum explicat illa verba. *Posuerunt me custodem in vineis: tandem glossa interlinearis super illud Leuit. 2. Primicias tantum eorum offeretis.*

Origen.

Basilium.

Clem. Alex.

Hieronym.

Gregor. Nazianzen.

Augustin.

Theodoretus.

Damascen.

Aponius.

Glossa interlin.

V.

Quomodo humanæ scientiæ ad cognitionē diuinæ & reuelatæ veritatis sunt utiles.

Clem. Alex.

Origen.

Patres

Eccleſiaſt. 1. Patres ex illo Eccleſiaſt. 1. *Omnis ſapientia à Domino Deo eſt.* atque adeo nequit eſſe ſuapte natura pernicioſa, aut errorum mater, & alitrix. Secundum verò timeri quidem poteſt, ſi ſcientias humanas aliquis ad res diuinas adhibeat, vt iudices, & reginas, non vt adminiſtras, ſicut re ipſa adhiberi debent: Itaque in uſu illarum non eſt periculum, ſed in abuſu: Eſt autem maximus in ſcientijs abuſus, ſi inferiores, ac ſubalternatæ de ſuperioribus iudicent, & eorū principijs non acquieſcant: ſicut, ſi perſpectiua velit principia geometriæ in dubium reuocare, aut muſica demonſtrationes arithmeticas diiudicare: Theologia verò, utpote ſumma ſapientia, de lege in via, communibilis eſt omnium ſcientiarum, & diſciplinarum Regina, quarū ipſa errores corrigit, vitur verò opera ad ſuorū dogmatum confirmationem: atque adeo ſi quis ijs non utatur ad veritates Theologicas ex fidei principijs eruendas, ſed ad ipſa principia, & fundamenta Theologiæ labefactanda, pernicioſus erit Chriſtianæ reipublicæ, imò & ipſi Theologiæ, nō quidem ex humanarum artium uſu, ſed abuſu: qui verò principia fidei ſupponens, adhibet humanas diſciplinas, vel ad illorum explanationem, ac deſenſionem, vel ad inueſtigationem veritatum, quæ ex ijs tamquæ fonte promanant, nihil periculi cōſtat, nihil negotij facieſcit Eccleſiæ. Nō reſpuunt ſancti Patres ſcientias ſæculares, vt pernicioſas, verū vt viles expetunt; nam cū diuina ſcientia tradatur iuxta captū mentis humanæ, & conſuetum nobis intelligendi, ac loquendi modum, oportet humanarū ſcientiarum habere notitiam, quarū terminos, & ſacræ literæ, & ſancti Patres frequenter uſurpant: Ideoque venerabilis Beda in lib. 2. Reg. cap. 9. in Samuelis allegorica expoſitione, & refertur in cap. turbat. diſt. 37. Turbat, inquit, *acumen legentium, & deficere cogit, qui eos à legendis ſæcularibus literis omni modo eſtimat prohibendos: in quibus ſi qua inuentæ ſunt vtilia, quaſi ſua ſumere licet.* Cur autem turbat acumen legentium? cur deficere cogit, niſi quia tollit inſtrumēta diſcendi, & arcet aditu ſcalarum, quibus ad veræ, ſapientiæ culmen aſcenditur? Hoc ſanè rectè animaduertit impius Apoſtata Iulianus, qui vt Chriſtianos inermes, & expoſitos infidelium calumnijs obijceret, bonarū artium ſtudijs arcebat, vt ita ſenſim doctri-na, & ſcientia Chriſtianorum deficeret, vt narrant Socrates, lib. 3. hiſt. Eccl. cap. 12. & 16. & Sozomen. lib. 6. hiſt. tripart. c. 37. videant, qui harū artium uſum Theologis interdīctū eſſe volunt, quæ imitentur. Tan-

tum abeſt, vt is uſus ſit pernicioſus, vt Iulianus Chriſtianæ religionis ruinam meditans hanc vnā illius perdendæ viam facillimam iudicari, ſi cum Chriſtianis interdiceret. Confirmatur, quoniam Theologia nō ſemper ex utroque principio reuelato procedit, ſed frequenter principia naturalia in obſequium aſſumit: fieri verò nequit, vt intellectus principijs ignotis ad ulterio-ra diſcurrendo procedat: quare totum ſtudium, quo etiam ex principijs naturalibus, ſub fide ſumptis, Theologiæ conſuſiones deducuntur, erit inutile ijs, qui philoſophiæ ignari ſunt: at philoſophi facilè progreſſus faciunt in ſtudio veræ Theologiæ, quoniam nō coguntur in ſingulis argumentis hæere in principijs, & dogmatis naturalis philoſophiæ perdiſcendis: exemplum eſſe poſſunt inſignes Eccleſiæ doctores, qui ijdem inſignes philoſophi fuere, quales Dionyſij, Iuſtini, Baſilij, Gregorij, Cypriani, Auguſtini, Hilarij.

Vt autem ſatiſſiat obiectionibus initio adductis obſeruandum eſt philoſophiam naturalem, & alias huiusmodi diſciplinas in ſe ſpectatas eſſe Dei dona, & virtutes intellectuales, neque per ſe ad errorem, deceptionem uē dirigi, ſed puram veritatem conſectari: eas tamen non ſemper in ſua puritate, ſed multiplicibus errorum ſentibus obductas hominū animis ineſſe, quemadmodum magna ex parte apud infideles cognitio veritatis cum innumeris erroribus permixta erat, vt obſeruauit Iuſtinus dialogo cū Tryphone, & oratione parænetica. Origenes, hom. 18. in Numeros, & ex inſtituto oſtendit Laſtantiuſ Firmianus lib. 3. diuinarū inſtitutionum, per totum, & Hermias philoſophus Chriſtianus in opusculo dicto *Philophorum gentilium irriſio*. Cū itaque ſancti Patres philoſophiam, aut alias humanas diſciplinas criminantur, vt pernicioſas, inutiles, aut ſuperfluas, non loquuntur de ijs, qua ex parte ſunt habitus veri, & à Deo veritatis, & ſcientiæ omnis auctore originem habent: ſed quatenus Dæmonum dolis, & hominū imperitiis ſolent eſſe ſentina, & officina errorum: ita faciunt Orig. hom. 2. in Cant. ante medium, Hieronymus in regulis monacharum, cap. 11. Auguſtinus epist. 131. ad Memorium Episcopum, & lib. 2. quæſtionum Euangelicarum, q. 33. Gregorius, lib. 18. moralium, cap. 27. alias 30. ſuper illud Iob, in c. 28. *Non cōferetur tinctis India coloribus.* Quādo igitur D. Paulus ſapientiam huius mundi opponit veritati fidei, nō intelligit philoſophiam, quæ vera, ſed quæ falſi docet: eodē quoque ſenſu Patres loquun-

Iulianus
Apoſtata
Chriſtianos
ab humanis
literarū
ſtudio remo-
uet.

VI.
Philoſophia
naturalis &
alia, Dei do-
na ſunt.

Iuſtinus.

Origen.
Laſtantiuſ.

Hermias.

Origen.

Hieronym.

Auguſt.

Greg. Magn.

tur.

Exponuntur
libra Patru.

Chrysof.

S. Thom.

Hieronym.

cur. Et quidem, ut à D. Chrysostomo incipiamus, quamvis arma carnalia sapientiam mundi intelligat, & munitiones scientiæ Dei contrarias sophismatum, ac Syllogismorum robur, tamen loquitur de sapientia mundi, quæ inimica est Deo, propter errorum societatem, & de dialecticis sophismatis, & Syllogismis captiosis ad decipiendum aptis: quibus nec Deus utitur ad fidei propagationem, & defensionem, nec veritas reuelata cedit: quod si aliqui philosophorum bonis artibus abutentes in perfidia permanebant, hominibus, non artibus, quæ bonæ, & viles sunt, culpa ascribenda est; & ita ipsemet Chrysostomus in caput primum prioris epistolæ ad Cor. eam philosophiam reprobari censet, quæ fallax, inanis, & curiosa, non quæ vera, & utilis est: eadē est sententia Hieronymi loco citato, & Tertulliani, quamvis hic etiam intelligi potest de nimio, ac temerario studio illarum scientiarum, absque debita reuerentia fidei: quod quidem perniciosum est, nec probandum, sed sobrium, ac moderatum, quale Theologi usurpant, ita, ut primas partes habeat fides, secundas, ratio, ac doctrinæ humanæ, ut monet. S. Thom. q. 2. super Boetium de Trinitate, ar. 3. quā moderationem, quia nonnulli omiserunt, euauerunt in cogitationibus suis, & aberrauerunt à fide: sed hæc, ut iam dixi, non disciplinarū est culpa, sed hominum: & in hunc modum reliqui Patres exponendi sunt. Eodem modo D. Basilus, & Chrysostomus, cum aiunt Theologiæ studiosum debere esse humanarū doctrinarū indoctum explicari debent, de ijs doctrinis, quæ olim apud mundi sapientes erant in pretio, nempe diabolicis, fallacibus, inanibus: nā veras, ac solidas, esse optimas dispositiones ad suscipiendam fidei, & Theologiæ doctrinam: idemmet Basilus asseruit citata concione ad adolescentes. Patres igitur ea discretionē vtendū censent, studio exter-narum disciplinarum, ut, quæ vera sunt, probentur, quæ falsa omittantur: quod optimē profequitur Hieron. epistolæ. 146. ad Damalium in medio. Huius, inquit, sapientia typus, & in Deut. 21. sub mulieris captiua figura describitur, de qua diuina vox precipit, ut, si Israelites eam voluerit habere uxorem, caluitium ei faciat, ungues persecet, & pilos auferat, & cum munda fuerit effecta, tunc trāseat in victoris amplexus: hæc, si secundum literam intelligimus, nonne ridicula sunt? Itaque, & nos facere solemus, quando philosophos legimus, quando in manus nostras libri veniunt sapientia secularis, si quid in eis vtile reperimus, ad nostrū dogma conuertimus; siquid verò superfluum de

Idolis, de amore, de cura secularium rerum, hæc radimus, his caluitium inducimus, hæc in vnguium more ferro acutissimo defecamus, similia dicit epistolæ. 26. ad Pammachium super obitu Paulinæ uxoris, & epistolæ. 84. citata, & Ioannes Damascen. lib. 4. fidei, cap. 18.

Secundum fundamentū facile ex dictis eueritur; namque Apostolus non monet Christianos, ne per philosophiā decipiantur, sed ne decipiantur per inanem philosophiam, supponens utique esse philosophiam nō inanem, quæ suapte natura non sit apta decipere: & de illa, non de hac loquitur, ut notat Clemens Alexandr. lib. 1. Strom. ante medium, & Hieronymus in c. 12. Oseæ in initio, & in id Psalm. 115. Ego dixi in excessu meo, &c. in eodem sensu loquuntur Patres, non enim vera philosophia, sed inanis & falsa decipere, aut hæresum causa esse potest. Ad argumentum verò in forma respondetur negando maiorem propositionem: nā licet aliqui ad eum modum philosophia abutantur, nō tamen veri, ac boni philosophi: proprius enim docendi, ac discendi ordo est, ut principia supponantur, nec rationis discursu examinentur, aut in dubium reuocentur; atque adeo ij, qui principia fidei secundum propriam rationis mensurā, expendere, ac metiri volunt, non seruant methodum sciendi, nec vtuntur, sed abutuntur humanis disciplinis. Ad tertium respondetur philosophiam, ac cæteras humanas disciplinas, si per se solæ considerentur, nō posse perducere hominē ad supranaturalium mysteriorum notitiā cōsequendam: nisi enim crediderimus, nō intelligemus, ut dicitur Esai. 7. Verum nō propterea dicendas inanes, & inutiles: quemadmodum instrumenta fabrilia, nisi applicentur ab arte, & manu, nihil omnino efficient, quia tamen motæ ab arte, possunt vsui esse operibus fabrilibus, non dicuntur inutiles: sat itaque est ut inseruiant intellectui fidei luce illustrato ad veritates alias perdiscendas. Itaque D. Paulus inanem philosophiam non appellat eam, quæ veritatum naturalium est indagatrix, sed eam, quæ errorū fuit inuentrix. Porro Christus Dominus Apostolos diuini Spiritus assistentia muniuit, quæ supplebat omnem alium defectum; & si modò omnibus adesset, haud quaquam indigeremus philosophia, vel alijs humanis disciplinis. Cum verò Hieronymus ait, Christum Dominum piscatores eligendo reprobasse artē logicā, atque Rhetoricā, non intelligendus est absolutē, & ad omnem euetum, sed in promulgatione Evangelij, quam ascribi noluit humanis artibus,

aut

Damascen.

VII.

Clemens
Alexand.
Hieronym.Duplex phi-
losophia
inanis & ve-
ra.

aut potentiæ sed diuinæ sapientiæ, atque virtuti: deinde verò temporis progressu non inhibuit, quo minus hæc ad Theologiæ studium adhiberentur: vt rectè notat S. Thom. q. 2. Super Boëtium de Trinitate, ar. 3. ad 1. Quamuis autè in sacris literis virtus omnis discatur, vt ait Cyrillus, non proinde ad hoc ipsum discendi studium inutilis est philosophia. Augustinus autem non negat eas facultates esse vtilis, sed puriores, & defœciatiores in Ecclesia, quàm extra illam reperiri contendit: cum verò Clemens Alex. sentit omnia reperiri in doctrina fidei, nō est intelligendus quoad omnia, quæ in humanarū disciplinarū ambitu continentur; hoc enim est apertè falsum, sed quoad aliqua principia, & vsum: & idē nō inutile est methodum, & artem ex naturalibus scientijs mutuari. Denique D. Chrysostomus non loquitur de perdiscenda Theologia, sed de fide fuscipienda, ad quā parum, vel nihil conducere sentit humanā sapientiam: ratio verò est, quoniam mysteria supernaturalia, quæ credenda proponuntur, superant captū nostrum, nec sunt expendenda secundū principia naturalia, sed solū credēda Deo reuelati, ad quod parum facit humana sapientia: ad quē sensum videtur loquutus Ambrosius, lib. 1. de fide, c. 5. cum ait, *Tolle argumenta, ubi fides queritur.* de Theologia verò perdiscenda longè alia ratio est, quia enim nō sola diuina auctoritate nititur, sed nostro etiā discursu comparatur, ad eius studium omnia illa vtilia sunt, quæ discursum iuuare possunt, vel dirigendo instar regulæ, quod præstat dialectica, vel fulciendo admodum principij, quod est munus philosophiæ, quæ subministrat propositiones notas lumine naturæ, sub principijs fidei subsumendas ad Theologiæ conclusionis illationem.

Vsus Dialecticæ non abhorret
à Theologo.

CAPVT VI.

I. **H**æc est altera ratio, propter quam nonnulli calumniantur Theologiam Scholasticam. Quoniam tota, inquit, Syllogismis, & enthymematis scatet; ita vt potius ex Zenonis Porticu, quàm cœnaculo Apostolorū prodijisse videatur; potius dialecticam, quàm Euangelium sapiat. Nā doctrina Euangelica, & Apostolica, plano, ac simplici stylo tradita, firma, ac solida perficitur ipsa veritate, & Spiritus sancti illustratione: at Theologia Scholastica per-

plexa est, & intricata dialecticis labyrinthis, ita vt sæpè exitum nō reperiat, & auditorum animis tenebras potius, quàm lucem afferat: quæ cum totū ferè discrimen Theologiæ Scholasticæ ab antiqua consistat in vsu artis dialecticæ, perniciosā potius, quàm vtilis censenda est Ecclesiæ. Quin verò omnem vsum dialecticæ contrariū esse Ecclesiasticæ disciplinæ dicebat Cresconius Grammaticus, vt refert Aug. lib. 1. contra eundem, c. 13. Id verò probatur. Primū auctoritate Patrum, qui dialecticæ vsum damnant vt perniciosum: In primis Clemens Alexandr. lib. 1. Stromat. satis ante medium tractans illud Pauli 2. ad Timoth. 6. *Languens circa quæstiones, & verborum pugnæ. Vides, inquit, quomodo in eos inuectus sit, logicam, quæ in sermone versatur. eorum artem morbum appellans: propter quam se efferunt, & magnificè circumspiciunt, quibus est hæc ars garrula, & improba, siue sint Græci, siue Barbari Sophistæ.* Tertullianus lib. de præscriptionibus aduersus hæreses, c. 7. Origenes, homil. 4. in Exodum de decem plagis Ægypti per plagam cinyphum, intelligens artē dialecticam, quod ex Origene etiam docet Hieronymus in id Psal. 104. *Et cinyphes in omnibus sinibus eorum.* Et in Psal. 144. explicans illa verba, *Non est ruina maceræ, neq; transitus,* de hæreticis, qui catenulis dialecticis veritatem conclusam tenent. Ambrosius, lib. de incarnationis Dominicæ sacramento, c. 9. & lib. 4. de fide, c. 4. Dialecticam damnat, & lib. 1. de fide, c. 3. sic habet, *Nō in Dialectica complacuit Deo saluum facere populum suum, regnum enim Dei in simplicitate fidei est, non in contentione sermonis.*

Deinde ratione. Aut vsus dialecticæ inseruit Theologo ad sacrarum literarum expositionem, & dogmatum Catholicorum explicationem, ac defensionem, aut ad acquisitionem nouæ alicuius notitiæ de obiectis non reuelatis: ad nihil horū vtilis est, ergo frustra adhibetur à Theologo. Assumptio quoad primā partē ostenditur, tū quia sacræ literæ eodē spiritu, quo dictatæ sunt, intelligi debent, ac exponi; Ideo enim in primitiua Ecclesia inter alia dona gratiæ erat Spiritus prophetiæ, qui prophetarū mentes illuminabat, nō solū vt futura prædiceret, sed præcipuè, vt mentē, ac sensū sacrarū literarū interpretarentur: de hoc. n. modo prophetandi loquebatur Apostolus, cū 1. ad Cor. 14. optabat vt oēs prophetarēt, vt ibidē notat S. Thom. 1. 2. & alij interpretes. Quare cum prophetia & omnis Scriptura sacra, nō Spiritu humano, sit allata, sed diuino, vt ait Pet. 1. ep. c. 1. ad sacrarum literarum explicanda sensū,

non

S. Thom.

Ambros.

Tolle argumenta ubi fides queritur, hoc quid sit.

Cresconius.

Clem. Alex.

Tertullian.
Origenes.

Hieronym.

Ambrosius.

II.

Spiritus prophetiæ in primitiua Ecclesia ad quid esset vtilis.

1. ad Cor. 14.
S. Thom.

1. Pet. 1.

Qui & quot patres dialecticam in Theologia damnant.

Ecclesiast. 3.

nōn erit vlti dialectica, quæ est inuentum rationis humanæ. Accedit quod interpretatio Scripturæ non nititur discursu, sed linguarum peritia, notitia propriæ phras̃ eius, qui scripsit, & alijs, quæ potius spectat ad eruditionem humanam, quàm argumentandi disciplinam. Secunda pars eiusdem assumptionis suaderetur: nā dogmata Christiana per se à Deo reuelata, superant captum humanæ intelligentiæ iuxta illud Ecclesiastici 3. *Plurima super sensum hominis ostensa sunt tibi*: ad hæc autem explicanda nequaquā inferuit industria humana abique lumine diuino: non enim aliter se habent ad lumen naturale, ac liber scriptus propositus nescienti literas: tota vis autem logicæ pendet ex lumine naturali intellectus: ergo nequit inferuire declarandis fidei mysterijs; & consequenter neque tuendis: nam quæ ratione defenduntur, opus est, ut prius intellecta percipiantur: atque adeo si dialectica facultas nihil conducit ad percipiendā & explicandā fidei mysteria, neque ad ea tuendā utilis erit. Tertia denique pars ostenditur, quoniam obiectum nouæ illius notitiæ, quam dialecticæ vsu Theologus acquirit, aut continetur intra limites obiecti connaturalis intellectus humani, aut supra illud est: si continetur sub illo, talis notitia, utpote merè connaturalis homini, non pertinet ad Theologum: si est supra illud, nō satis est dialectica, quæ non nisi naturalium scientiarū instrumentum est: ergo ex hac parte nō est necessaria, aut utilis Theologiæ. Vltimò regulæ dialecticæ plurimis in rebus sunt contrariæ fidei, maximè illæ, quæ pertinent ad syllogismos expositorios: exempli causa quod ex duabus affirmatiuis in tertia figura rectè colligatur singularis affirmatiua: nam si quis ea vtatur in terminis diuinis, inferet hæreticam conclusionem.

III.
Vtus dialecticæ deest
Theologū.

Origenes.

Nazianzen.

Augustin.

Damascen.

Pet. Damian.

Lantfranc.

Dicendum nihilominus vsū dialecticæ nō esse Theologo indecentem, aut perniciosum, sed maximè utilem, ne dicam necessarium. Auctores huius assertionis habeo Patres, qui moderatum vsū differendi commendant: & à viro Ecclesiastico, & sacræ doctrinæ studioso negant esse alienum. Ita Origenes homil. 11. & 13. in Genes. Nazianzenus in carmine ad Nicobulum, Aug. lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 31. & 36. & lib. 1. contra Cresconium à cap. 13. Damascenus, in logica, c. 1. Petrus Damianus, epist. 4. de Dei omnipotentia, cap. 5. Lantfrancus Archiepiscopus Cantuariensis lib. de Eucharistiæ sacramento paulò post principium, qui habetur tom. 6. Bibliothecæ sanctorum Pa-

trum, Clemens Alexandr. & Hieronymus mox citandi, Cassiodorus de institutione diuinarum Scripturarum lib. 2. c. 27. *Quin verò ipsamet scriptura Spiritus sancti scripta digito ad vsū disputandi hortatur: nam, ut tradit Clemens Alex. lib. 1. Strom. ad finem, Merito ergo Scriptura quoque tales nos esse volens dialecticos sic hortatur, efficiamini autem probi trapezita, alia quidem reprobantes, quod autem bonum est tenentes: hæc enim vera dialectica est prudentia prædita vi diuendi ea, quæ percipiuntur intelligentia: aut facultas, quæ versatur in rerum generibus diuendis, descendens vsq; ad ea, quæ sunt maximè specialia, præbens vnumquodq; eorum, quæ sunt, inueniendum quale sit. Quocirca ea sola veluti manu ducit ad veram sapientiam.* Origenes etiam lib. 6. contra Celsū paulò post principium, *Ipsa Scriptura diuina nos hortatur ad dialecticam alicubi Salomone dicente: Eruditio rationibus non examinata decipitur; alicubi huic attestante auctore libri sapientia Iesu Sirachis filio, scientia, inquit, insensati est sermo carens examine.* Idem docet Augustinus, lib. 1. contra Crescon. cap. 14. vbi illud Esaiæ 1. *Venite, & arguite me dicit Dominus. ipse legit, Venite disputemus.* Et ideo Cresconium reprehendit, qui, quod omnes iusti cum Deo faciunt ipso inuitante, nō imitetur sapiente pietate, sed insulsa temeritate criminetur. Non solum autem Scriptura ad vsū dialecticæ hortatur, sed etiam ipsa non raro dialecticæ documenta vsurpat. Hieronymus epist. 103. ad Paulinum ait Iob omnes leges dialecticæ, propositione, assumptione, confirmatione, conclusionem, determinare, & epist. 135. ad Paulam vrbicam de interpretatione alphabeti Hebraici initio docet logica, & artē dialecticæ vti Cantica, Euangelia, & Paulum: quin & ipse Christus Dominus vsus est dialecticæ, ut tradit Augustinus lib. citato. c. 17. Quis enim nescit illum sapē logica vsū fuisse, siue in sua doctrina tradenda, siue in Phariseorum sophismatis diluendis? quid illud est Matthæi 7. *Si ergo vos cum sitis mali nescitis bona dare filiis vestris, quanto magis Pater vester dabit Spiritum bonū petentibus se?* Quid illud ad Phariseos Matth. 22. *Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius est?* Sanè argumenta sunt non solum ex sapientia Theologica, sed ex logica visceribus eruta. Quid illud cum Phariseis obijcientibus Ioan. 8. *Nonne benè dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & Daemonium habes?* respondit, *Ego Daemonium non habeo, sed honorifico Patrem meum, vos autem inhonorastis me.* Quid, inquam, hoc erat aliud, quàm vsus dialecticæ dissipationis eorum sophi-

Clemens
Alexand.
Hieronym.
Cassiodor.

Origenes.

Augustin.
Esai. 1.

Hieronym.

August.

Matth. 7.

Matth. 22.

Ioan. 8.

mata,

mata, tamquam araneorum telas redarguendo fallaciam consequentis, quoniam ex eo, quod dixerat eum, qui ex Deo est verba Dei audire, ipsos verò propterea non audire, quia ex Deo non erant, potius erat consequens ipsum quærere gloriam Patris, quàm esse à maligno Spiritu possessum. Paulum item disputatione dialectica vsum ait D. Augustinus, lib. citato, c. 14. & Apostolis Christum præcepisse dialecticæ vsum docet Ambrosius super illa verba Christi Luc. 5. *Laxate, inquit, retia vestra in capturam, quæ sunt, inquit, Apostolorum, quæ laxare iubentur, retia, nisi verborum complexiones, & quasi quidam orationis sinus, & disputationum recessus, qui eos, quos cœperint, non amittant?* Iam verò antiquos Patres, qui pensulatè perlegerit, reconditam philosophiæ suppellectilem, & frequentè dialecticæ vsum facile animaduertet: ita de Basilio testatur Nazianzenus in oratione de laudibus ipsius: vnus Augustinus testimonio esse potest, cuius artè differendi cum diuina sapientia coniunctam hæretici omnes pertimescebant: denique ne in re perspicua diutius hæream, in Concilio Florentino in disputatione habita inter Græcos, atque Latinos, cum vtrique easdem Scripturas canonicas, & Patrum dicta reciperent, Latini Theologici disputandi methodo, & arte dialectica instructi, apertè Græcos cōuicerunt ex Scripturis, ac Patribus manifestè deduci dogma Catholicum, de processione Spiritus sancti non solum à Patre, sed etiam à Filio: quem probandi modum ferè omnes Patres obseruauerunt, qui contra hæreticos scripserunt. Quomodo enim aliter, quàm arguendo probari potest veritas ex Scriptura, quam alter recipit, sed falsò interpretatur?

IV. Ratione verò sic ostenditur: dialectica est instrumentum sciendi: ergo non est indecens, aut perniciosà Theologo. Antecedens cōmuniter traditur à philosophis, Platone, Aristotele, & eorum sequacibus; recipitur ab ipsis Patribus, ac Doctõribus Ecclesiæ; & ratione ipsa patet. Nam scientia non aliter, quàm differendo gignitur, normas autem, ac regulas differendi tradit ars dialectica, cuius p. inde præcipuum subiectum est demonstratio, quæ est Syllogismus faciens scire. Consequentia verò constat, quandoquid eum, quem non dedecet aliqua operatio, vel finis operatione acquisitus; non dedecet etiã instrumentum operandi: atqui Theologum non dedecet scientia rerum diuinarũ proprio studio acquisita: ergo neque dedecet ars dialectica, quæ est illius comparandæ instrumen-

tum. Non esse verò perniciosum constat, quoniam vtilitas, aut incommodũ instrumenti, expendi debet ex per se fine illius, nõ verò ex fine, & per accidens ipsius vten- tis: nam gladius, & cætera arma nõ dicuntur perniciosà reipublicæ, quamuis aliqui ijs abutantur ad ciuium perniciem, quia ex proprio fine diriguntur ad ciuium tutelam, & hostiũ internecionem: at proprius finis dialecticæ quatenus est instrumentum intellectus, est facere scire: quare, licet aliqui abutantur illa ad deceptionem, non est propterea perniciosà iudicanda. Quod verò vsum dialecticæ Theologo sit maxime vtilis, facile ostenditur ex fine, à quo utilitas instrumenti sumi debet. Nā Theologi proprium munus est fidem nutrire, ac tueri iuxta sententiam Augustini, lib. 14. de Trinitate, cap. 1. id verò præstat docendo, & arguendo, quod munus doctrinæ inspiratæ diuinitus vult esse Apostolus, 1. ad Timoth. 2. docendo quippe nutritur, ac roboratur fides in animis paruulorum, arguendo vero errores hæreticorum contra ipsorum tormenta, defenditur.

Proprium quoque Theologi est, verum dogma à falso discernere, latentes veritates & immediatè non reuelatas ex reuelatis elicere. Ad hæc autem omnia perutilis, ac necessarius est vsum, ac methodus dialecticæ: ergo etiam est ad Theologiam. Assumptio ostenditur, & in primis quoad vltimum eius membrum, quoniam omnis indagator veritatis in examen adducat, necesse est rationum momenta, quæ in vtramque partem occurrunt, alioquin non acquireretur vera, sed falsà, ac sophistica scientia iuxta illud Ecclesiast. 21. iuxta Eccl. 21. lectionem Origenis vbi supra, *Scientia in-* *sensati est sermo carens examine*: hoc autem non aliter aptius fit, quàm vtendo argumentorum formis, quasi bilancibus statere intellectricis, vt ita perspiciat interno mentis intuitu in vtram partem lanx propendeat, & quo veritas inclinet: quod si ne methodo logica præstari difficilè est, vt docet Augustinus, lib. 3. contra Academicos, cap. 13. & lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 36. nam tumultuarijs, & artis, ac ordinis expertibus disputationibus, veritas potius occultitur, quàm inuenitur. Oratorius verò agendi modus, cum non solum veritatis scopum intueatur, sed motus animi varios, & delectationem auditorum, plerumque veritatem obumbrat tropis, ac figuris; nec facilè ex vna re expeditur, potiusque in verbis quàm in rebus hæret: Ideoque, vt notat Augustinus,

V.

Theologi
officium
proprium
quale sit.

Augustin.

Augustin.

Disputatio-
nem non de-
cet esse ine-
ptā nec elo-
quentiam
mendacem.

lib. de principiis dialecticæ, cap. 7. quam-
vis nec disputationem deceat esse ineptam, nec
eloquentiam oporteat esse mendacem, tamen in
illa sæpe, arg. ad eū penes semper audiendi delicias
discendi cupido contemnit: & in hac imperitior
multitudo, quod ornate dicitur, etiam verè dici
arbitratur. At Theologia cum pro obiecto
habeat tot, ac tāta mysteria, quibus expli-
candis multum temporis opus est: si ora-
torio dicendi modo vteretur, nunquam
finem intentum assequeretur. Argumen-
to huic rei esse potest, quod ij Patres, qui-
bus hic agendi modus familiaris non erat,
quamvis alioquin doctissimi, atque inge-
niosisissimi, non omnes Theologiæ partes
suis commentariis illustrarunt, sed alij
alias: at Augustinus, cui fuit hic usus fami-
liarior, longius progressus est. Theologi
verò Scholastici hac methodo instructi,
quemadmodum singulas quæstiones bre-
uius, atque enucleatius expedire; ita uni-
uersam Theologiam breui stylo comple-
cti potuerunt. Deinde quod attinet ad
aliā partem de docenda ac tuenda fide,
res est manifesta: nā breuitas, ac distinctio
in tradenda doctrina est compendiarīa via
ad scientiam: sine dialectica verò nec bre-
uitas, nec distinctio teneri potest, ad quas
requiritur maximè usus diuisionum, diffi-
nitionum, & enthymematum, quæ sine
dialectica vix possunt vsurpari: iam verò
ad tuendam veritatem fidei, & hæreseon
falsitatem impugnandā nemo absque dia-
lecticæ armis idoneus erit: quomodo
enim sophismatū laqueos euadet, si nesciat
bonā à malā consequentiā discernere?
quomodo poterit aduersarium conuince-
re, si formas disserendi ignoret? vnde rectè
Clemens Alexand. lib. 6. Strom. circa me-
dium. *Sed neque, inquit, astutas, & callidas
pertimescet orationes qui eas potest discernere
ad interrogandum, & rectè respondendum: est
enim dialectica veluti vallus quidam, ne veritas
conculcetur à Sophistis.* Quare cum bonus
doctor secundum sententiam Pauli ad Ti-
tum 1. talis esse debeat, ut potens sit exhorta-
ri in doctrina sana, & eos qui contradicunt, ar-
guere, necessaria illi est methodus disse-
rendi, logica. Etenim, ut rectè Augusti-
nus lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 31.
agens de vtilitate logicæ, *Disputationis, in-
quit, disciplina ad omnia genera quæstionum,
qua in literis sanctis sunt penetranda, & dissol-
uenda, plurimum valet.* Et proinde verus
Theologus, non sola auctoritate vitur,
sed ratione; nam plerumque contingit
disputatio cum Ethnicis, qui nullā aucto-
ritatem recipiunt: plerumque cum hære-
ticis, qui, licet recipiant, prauè interpre-

tantur: hic se exerat ratio necesse est, &
ministerio dialecticæ vtatur ad auctori-
tatis interpretationem, ac defensionem.
Quare idem Augustinus epist. 56. ad Diof-
corum, cum dixisset Christum Dominum
arce auctoritatis Ecclesiæ munivisse, sub-
iungit: *Et per pauciores pie doctos, & verè spi-
rituales viros, copiosissimis apparatibus etiam in-
uictissimæ rationis armauit.* Sed non opus est
longo discursu, & auctoritate ad rem ma-
nifestam ostendendam, quo nos labore li-
berauit idem Augustinus lib. 1. contra
Cresconium à cap. 13. vsque ad vigesimum
vbi id fuscè probat, & tandem cap. 20. con-
cludit: *Hanc enim artem, quam dialecticam
vocant, quæ nihil aliud docet, quàm consequen-
tia demonstrare, seu vera veris, seu falsa falsis,
nunquam doctrina Christiana formidat: quod
sillam non formidat in aduersarijs, quomodo
timebit in suis? liquidem non est aliud, quàm
peritia disputandi; qui autem disputat, ut
ait idemmet Augustinus eodem lib. cap. 15.
verum discernit à falso.* Itaque dialectica
in manu Theologi est quasi ventilabrum
in manu agricolæ, granum à paleis secer-
nentis, ita enim Theologus disputando
falsas, & inutiles opiniones, à veris, pijs,
vtilibusque discernit: illas refutans, has
amplectens, & in horreum Ecclesiæ re-
condens, non vt decipiat, sed vt pascat, ac
reficiat pauperes, & inopes, qui indigent
pane doctrinæ.

Auctoritates Patrum in contrarium
adductæ intelligi debent non de vera dia-
lectica, sed sophistica, quam antiqui so-
phistæ ad decipiendū potius, quàm docen-
dum vsurpabant ut loco citato expressè
docet Clemens Alexand. affirmans ean-
dem à Platone, & Aristotele fuisse damna-
tam: similiter Tertullianus, ut colligi-
tur ex ipsius verbis, sophisticam damnat,
quam vocat *Artificem struendi, & destru-
endi versipellem, in sententijs coactam, in con-
iecturis duram, in argumentis operariam con-
tentionum, molestam etiam sibi ipsi, omniare-
tractantem, nequid omnino tractauerit.* Quæ
omnia sophistica, non veræ dialecticæ
conueniunt. Eadem ratione Ambrosius
de sophistica loquitur, illo enim cap. 3. ita
eam definit, *Quæ non astruendi vim habet,
sed studium destruendi.* Idem dicendum de
Origene, & Hieronymo, qui alibi usum
veræ dialecticæ valdè probant ut visum
est. Præter quos Patres, multi alij in so-
phisticam dialecticam inuehuntur, quasi
in præcipuum instrumentum, quo hæreti-
ci errores suos tuentur: ita Theophilus
Alexandrinus Episcopus contra Apolli-
naristas, epistola Paschali prima paulo pos-

Augustin.

VI.
Sophistica
dialectica à
Patribus re-
prehensa, nō
vera.

Tertullian.

Ambros.

Theophil.
Alexand.

princi-

Aponius.

principium, & Aponius lib. 1. & 4. in Cantica ad finem. Eam verò, quæ est differenti doctrina, & disputandi normas præferbit, Patres vsurparunt, & Theologiæ utilem iudicarunt, ut constat ex dictis: quæ si adhibeatur ad res sacras, non est cur Theologia ad porticum Zenonis potius, quàm Salomonis, aut Apostolorum cœnaculum pertinere videatur: nam facultas non æstimatur ex instrumento, sed ex fine, & materia, ad quam eius usus applicatur: Siquidem metaphysica, & philosophia naturalis, logica vtuntur: & tamen quia illa vsurpant ad disputandum de obiectis diuersis, ipsa diuersa sunt, nec philosophus de ente mobili disputans, aut metaphysicus de rebus materiæ expertibus, quia logica vtitur, res logicas tractare dicitur: ita Theologus ad tractationem de rebus sacris, ac diuinis methodum differendi vsurpans, non ad porticum Zenonis, sed ad cœnaculum Christi pertinet.

VII.
Dialecticæ
usus ad quid
inferuiat
Theologo.

Primum argumentum postulat, ut ostendatur ad quid usus dialecticæ inferuiat Theologo; id verò iam patet ex superioribus: utilis enim est ad inferendas conclusiones ex reuelatis, ad tuendam eorum, & fidei veritatem contra rebelles, ac pericacis: idque dupliciter, vel dissoluendo ipsorum rationes, & argumenta, quæ peccant in forma: vel ipsos arguendo, & conuincendo, ex concessis deducendo ad impossibile, & pluribus alijs modis, qui traduntur in dialectica. In forma itaque concedenda est simpliciter maior; nam quamuis vnus tantum loci expositio dialecticæ usum non exigit, totius tamen sacre pagine interpretatio, quam Theologus proficitur, eam exposcit, ut agnoscat antecedentia, consequentia, repugnantia, & cetera, quæ requiruntur ad conciliationem locorum primo aspectu repugnantium, & doctrinæ conformitatem. Neganda itaque est assumptio. Ad confirmationem verò primæ partis respondeo prophetiam aliam esse ænigmaticam, & metaphoricam, cuius proprius sensus latet; & ad huius quidem veram, ac propriam declarationem, opus esse eodem, quo scripta est Spiritu; aliam verò, planâ proprijs verbis constantem: ad cuius interpretationem maiori ex parte necessaria est Spiritus sancti gratia, & auxilium: verum non requiritur lumen propheticum, sed sat est lumen fidei, cum peritia linguarum, doctrina Theologica, & ingenij acumine, cum propria industria, studio, ac labore, ut sci- mus contigisse pluribus interpretibus sacrarum literarum, proprium verò studium,

Theologia
quomodo
requirat dia-
lecticam.

ac lumen naturale intellectus plurimum iuuatur ab arte dialectica. Etenim quamuis ad ea, quæ à solo Deo sunt, non sit opus arte humana, ut videre est in prophetia, cuius illustrationi recipiendæ, ac intelligendæ ars non inferuit humana: quamuis interdum inferuire possit ad excludendam contrariam dispositionem, & aptandas potentias sensitivas, ut contigit Prophetæ Elisæo, qui ad hoc iussit afferri psalterem, & in media auditione musici concentus illustratus est spiritu prophetico, ut narratur, lib. 4. Regum, cap. 3. ijs tamen perficiendis, quæ ex humana industria dependent, plurimum conferunt auxilia naturalium disciplinarum. Ad confirmationem eiusdem partis patet responsio ex dictis: non enim agimus de interpretatione vnus loci, sed vniuersæ Scripturæ, ad quam non solum linguarum peritia, sed etiam dialectica opus est. Ad secundæ partis confirmationem respondeo mysteria reuelata per se superare captum mentis humanæ, atque adeo sine fide intelligi non posse iuxta illud Isaïæ 7. *Nisi credideritis non intelligetis.* si de tamen supposita, qua lumen naturale intellectus eleuatur, posse & intelligi, & defendi quædam paritur ineuitentia fidei: nõ enim idcirco dicuntur excedere captum mentis nostræ, quia nulla ratione percipi ab ea possint: sed solum quia intellectus solis naturæ viribus non potest ad eorum notitiam peruenire: quemadmodum itaque posita fide, ipsa vis naturalis intellectus fit proportionata ijs percipiendis, ita etiam ad hoc ipsum iuuatur arte, atque usu dialecticæ. Ad confirmationem partis vltimæ danda est secunda pars distinctionis: nam, tametsi Theologicus discursus, interdum sit etiam de ijs, quæ aliàs naturali lumine intellectus agnosci possunt, si ea deducat ex reuelatis, & ut ita deductis assentiatur: tamen per se propriè non est nisi de obiecto supranaturaliter agnoscibili, saltem ratione principiorum, hoc est, propositionum reuelatarum: ex quarum assensu procedit animus ad assensum conclusionum. Ad huius autem impugnationem negandum est antecedens: etenim dialectica non solum est instrumentum scientiarum naturalium, sed etiam supernaturalium quoad principia, similium tamen quoad modum discursus: qualis est Theologia, quæ tametsi ratione principiorum participet aliquem supranaturalitatis modum, ut infra videbimus, quod methodum tamen differendi iisdem vtitur regulis, ac principijs, quæ scientiæ naturales vtuntur. Ratio verò, cur dialectica

4. Reg. 3.

Esaï. 7.

Dialectica
est instru-
mentum
Theologiæ.

inferuiat vtrisque est: quoniam ipsa non considerat ullam materiam in particulari; sed solum formam differendi, & ideo, siue materia sit naturalis, siue supranaturalis, adhiberi potest, vt regula formæ differendi.

VIII.

Alterum argumentum facile soluitur dicendo normas logicæ benè intellectas, nequaquam fidei aduersari: nec ijs seruatis concludi posse aliquid, illi repugnans. Quod verò obijcitur de regula probante syllogismum expositoryum ex duabus affirmatiuis in tertia figura, non est huius loci explicare, sed pertinet ad materiam de Trinitate: illud certum est, si regula probè intelligatur, non posse tali syllogismo ex antecedente vero inferri consequens falsum, vt tradunt iuniores summissæ. vide Petrum Fonssecam lib. 6. institutionum dialecticæ, cap. 23. & 24. Ad id verò quod additur, nempe dialecticam captiosam esse, ac deceptoriam; respondetur id non habere ex se, cum sit ars indagandæ veritatis, sed ex vitio sophistarum abutentium præceptis bonis ad malum finem. Verum in his fortè longius, quàm par erat sum progressus: sed velitationes solent initio pugnæ præmitti: deinceps agendum pressius pedem pede, rationem ratione conferendo, quæ est methodus Scholastica in Theologicis disputationibus obseruanda: ad quas iam fauente numine & gratia Domini nostri Iesu Christi, & sanctissimæ Matris Mariæ, ac reliquorum cœlitum præsidio fretus accedo, solam Deigloriam, & veritatem præ oculis habens: à qua ne vmquam falsò delusus aberrem faxit ille, qui corda illuminat, Spiritus veritatis.

Habitus propriè Theologicus,
non est declaratiuus.

CAPVT VII.

I.

Quoniam Theologiam, cuius vtilitatem, & necessitatem ostendi, & de qua hoc libro procemiali sermo erit, non omnes eodem modo accipiunt, operæpretium erit explicare ex varijs habitibus quos diuersi Theologi tradunt, quidnam potissimum Theologiæ nomine censeatur. Theologiam verò definiunt doctores communiter descriptione sumpta ex verbis D. Augustini, lib. 14. de Trinitate, cap. 1. in hunc modum: *est scientia, quæ fides gignitur, nutritur, defenditur, roboratur.* quæ quidem

Augustin.
Quid sit
Theologia.

non est propria definitio, sed declaratio quædā per id, quod accidit scientiæ Theologiæ, vt ex dicendis constabit. Hoc vnum ex D. Augustini sententiā colligitur; Theologiam habere habitudinem aliquam ad fidem: qua de causa etiam alibi eam appellat scientiam fidei, vt refert Aureolus, qu. 1. prologi art. 2. Porro ad fidem multi habitus habere possunt habitudinem, vel antecedenter, vel concomitanter, vel consequenter. Quidam enumerant tres, vt Durandus, q. 1. prologi, num. 6. 7. & 8. Alliacens. q. vn. prologi, art. 3. lit. DD. & Marsili. q. 2. art. 2. notabili. 3. primus est habitus fidei infusus, quo creduntur ea, quæ sunt reuelata in Scriptura. Secundus, quo eadem defenduntur, & declarantur. Tertius, quo assentimur conclusionibus deductis ex articulis fidei. Alij distinguunt quinque, vt Bassolis, q. 5. prologi, art. 3. §. ultimo.

Aureol.

Durand.

Alliacens.

Marsil.

Bassolis.

Verum ex definitione Augustini possunt colligi quatuor habitus saltem formaliter, & quoad actus distincti, nempe declaratiuus, probatiuus, defensiuius, deductiuus. Etenim fides continetur sacris literis, quæ sunt testimonia loquentis Dei primæ veritatis sigillo consignata: ideoque ad credendum necessaria est perceptio veri, ac literalis sensus, quæ Spiritus sanctus intendit diuinas Scripturas inspirando: hic verò non est apertus sed profundus, & obscurus: neque simplici lectione deprehendi potest, vt ostendat tractatu de locis Theologicis cap. 6. ex quo iam se ostendit habitus aliquis fidei in aliorum animis gignendæ præuius, ac necessarius in docente, quem Theologi appellant fidei declaratiuum. Quoniam verò fides est de rebus non visis, arduis, & supra captum humani intellectus, quæ carnales homines, & infirmi obscuratum habentes cor sensibilem rerum similitudinibus, non facile credunt, frequenter oportet adhibere rationes aliquas, saltem probabiles, similitudines, & exempla, quibus fidei veritas comprobetur: qua ratione D. Paulus cum gentilibus agens, ad eos conuincendos poëtarum etiam dictis, ad veritatis, quam prædicabat, confirmationem utebatur: ad cuius rei facultatem requiritur habitus, quem nonnulli Theologi probatiuum appellant. Deinde verò, quoniam non omnes obediunt Euangelio, sed repugnant: nam mysterium crucis philosophis, ac sapientibus huius mundi nolentibus captiuare intellectum in obsequium fidei, & ea, quæ Dei sunt, ad proprii intellectus mensuram exigentibus, stultitia esse videtur: & ideo quia

II.

Quatuor
habitus
Theologici
in ipsa Theo-
logia insunt.

doctrina

doctrina fidei habet multos oppugnatores, opus est habitu, quo Theologus fidei veritatem defendere possit, & eos, qui contradicunt arguere: id verò fit argumentis ipsorum satisfaciendo, cui muneri præstando requirunt aliqui Theologi habitum, quem appellant defensivum. Denique non omnia per se formaliter, atque immediate reuelata sunt: sed implicite, ac virtute in principijs, ex quibus deduci possunt: ex principijs enim fidei non minus, quàm ex notis lumine naturæ, conclusiones elici, & ostendi possunt: idcirco datur alius habitus, quem deductivum vocant. Ex his quatuor habitibus primum indicavit Augustin. cum dixit scientiam Theologicam esse, qua *fides gignitur*: explicatione enim, ac propositione obiecti reuelati dispositivè gignitur fides, iuxta illud Pauli ad Roman. 10. *Quomodo credent sine prædicante?* secundum, cum dixit *roboratur*, nam rationes, similitudines, & exempla, quæ ad fidei confirmationem adducuntur, fovere, ac roborare solent infirmam fidem parvulorum in Christo: & idcirco horum præcipuè utilitati inseruit habitus probativus. Tertium verbum illud *defenditur*, ut per se patet. Quartum denique indicavit verbo *nutritur*; nam habitus deductivus inclinando intellectum ad assensum eorum, quæ non sunt per se reuelata sed ex reuelatis deducuntur, fidem auget, & nutrit, ut rectè notavit Capreolus, qu. 1. prologi, art. 2. ad 4. Aureoli contra 5. conclusionem.

Ad Rom. 10.

III.
An hi quatuor habitus sint habitus distincti.

An verò omnes hi habitus sint re ipsa distincti, inferius constabit, postquam singulorum discrimen assignabitur: constat tamen ferè inter omnes, non esse unicum solum habitum, qui sit facultas ad omnes actus numeratos. Fundamentum est, quoniam habitus omnino idem non est principium primæ, secundæ, & tertiæ operationis: sed inter actus superius enumeratos, alij ad primam alij ad secundam, alij denique ad tertiam operationem pertinent; ergo nequeunt immediate omnes ab eodem habitu proficisci. Maior propositio per se patet, quoniam aliquin ad eundem actum specie per se inclinarent habitus oppositi, vel saltem specie differentes: quod est absurdum, quoniam habitus distinguuntur per actus. Sequela ostenditur, quo-

niam notitia terminorum eadem potest inferuire actui erroris, scientiæ, fidei, & opinionis, qui omnes distinguuntur specie, & priores duo sunt contrarij, ergo si idem habitus inferuit apprehensioni terminorum, & iudicio: apprehensio terminorum eiusdem speciei erit ab habitibus contrarijs, vel distinctis specie. Accedit, quòd nullus habitus adhæsius, inclinans ad assensum mentis, gignitur in nobis ante secundam operationem: atque adeò cum habitus naturales solum inclinent ad actus similes ijs, à quibus gignuntur, nullus habitus adhæsius inferuit apprehensioni terminorum, sed necessario supponet facultatem aliquam distinctam, qua mens percipiat interpretationem, & notionem terminorum: quod videre est in omnibus scientijs, & habitibus adhæsiis: omnes enim supponunt apprehensionem terminorum. Quæ doctrina apud eos, qui distinguunt habitus adhæsiuos ab speciebus impressis, est omnino vera, atque indubitata: quandoquidem ad apprehensionem sufficiunt species, ad assensum verò ulterius requiritur habitus inclinans. Apud eos autem, qui in solis speciebus constituunt rationem habitus intellectualis, idem quoque dicendum est: nam cum eadem species creata inferuire nequeat multarum rerum cognitioni, plures omnino esse debent: imò & sub diverso ordine, ac dispositione, qua perficitur ratio habitus scientifici iuxta hanc opinionem: aliter enim coordinantur species ad apprehensionem, aliter ad iudicium, ac discursum. Itaque in omni opinione constat non esse unicum habitum Theologiæ, quo habiletur animus ad omnes actus intelligendi obiecta Theologica supra enumeratos. Porro aliquem ex ijs habitibus, distingui saltem formaliter à fide, communis est sententia doctorum, sumpta ex Augustino ubi supra, asserente scientia illa à se explicata non pollere multis Christianos, qui fide prurimum pollent: ea verò quorum alterum sine altero reperitur, saltem formaliter distinguuntur. Præterea fidei tantum est credere, solum enim respicit testimonium dicentis: declarare autem, ostendere, tueri veritatem creditam, non est actus credendi, sed proficiscitur ex quovis alio habitu intelligendi. Denique ex studio, & discursu Theologico, aut acquiritur aliquis

Augustin.
Hi habitus sunt à fide distincti.

habitus, aut non; si non acquiritur, frustra infunditur opera studendo; si acquiritur, necessario distinguitur à fide, quæ à Deo nobis infunditur. Hoc autem inter fidem, ac Theologiam discrimine constituto, videndum est, quinam potissimum ex quatuor habitibus numeratis, Theologicus dici debeat: quamvis enim omnes eæ facultates inesse debeant vero Theologo, vt rectè notat Marsilius vbi proximè; non tamen omnes pertinent ad formalem, aut propriam rationem Theologiæ, vt videre est in alijs scientijs, quæ multos amplectuntur habitus, terminorum, principiorum, rationum probabiliū, qui tamen formaliter non integrant scientiam.

IV.
Declarati-
uus habitus
an sit fidei.

Vt autem incipiam à declaratiuo, multis modis declarari possunt ea, quæ sunt fidei. Sunt autem duo magis præcipui communes omnibus facultatibus; alter dici potest declaratio, siue expositio quid nominis, alter verò quid rei; prior magna ex parte continetur peritia idiomatis, quo scientia, vel doctrina scripta est: & nonnullis descriptionibus, quæ confusè saltem significatarum rerum natura declaratur: posterior consistit in expositione veritatis, applicando similitudines, atque exempla, quibus res alioquin obscura percipitur; rationes, ac motiua, quibus veritas probetur. Hi duo modi etiam in expositione fidei reperiuntur: prior quidem præcipuè pertinet ad expositores sacrarum literarum, qui proprium, ac literalem sensum perscrutantur: ad quam rem multarum rerum scientia requiritur: nempe linguarum, præcipuè Hebraicæ, Græcæ, ac Latine peritia, notitia historiæ etiam profanæ, consuetudinum, ac morum plurimarum gentium, maxime earum, de quibus loquitur locus Scripturæ interpretandæ: ex his enim, & alijs percipitur in primis sensus grammaticalis, qui est maxime necessarius ad eruendum literalem, & spirituale, qui literali nititur. Itaque expositio illa sensus grammaticalis pertinet ad explicationem quid nominis. Interpretatio verò mentis propriæ scriptoris sacri, est declaratio quid rei: iam enim non est de solis verbis, sed de sententia: ad quam eruendam præter notitiam sensus grammaticalis, iuuat ipsamet Scriptura diuina, cuius vno in loco continetur apertius id, quod in alio est obscurius: Ecclesiæ defini-

Sensus lite-
ralis maxi-
mè est ne-
cessarius.

tiones, traditiones, probabiliū Patrum interpretationes, rationes, similitudines, atque exempla: quæ omnia conducunt ad veram sententiam eruendam, intelligendam, & credendam.

Quidam Goffredus, quem refert Aureolus, q. i. prologi, art. i. sensisse videtur, habitum Theologicum esse declaratiuum quid nominis: dicebat enim Theologiam eatenus esse scientiam, quatenus per ea sciuntur contenta in Scriptura diuina, sententia eorum, & expositio. Fundamentum est: quoniam scire quæ continentur alijs libris, mentem, ac sensum verborum intelligendo scientia est, qualem habent iuris Ciuilis, & Canonici interpretes; & ij, qui libros Aristotelis de ente mobili, aut quouis alio subiecto scientiæ naturalis memoria tenent, ac intelligunt. Ipse verò Aureolus, a. i. citato dum impugnat primum dictum S. Thomæ, & a. 3. conclusione 3. & in i. d. 48. quæst. vii. art. 3. sentit Theologiam esse habitum declaratiuum quid rei, quo distinctius, & clarius percipiuntur mysteria reuelata, & mens aptè disponitur ad ea distinctius cogitanda, absque vlla tamen adhesionem mentis. Itaque excludit à ratione habitus Theologici propensionem ad assensum, & solum illud cōstituit in facultate quadam mentis acquisita, qua mysteria reuelata clarius intelliguntur, ac explicantur. Hunc vero habitum oriri posse ex terminorum explicatione, rationum oppositarum dissolutione, exemplorum similitudinum & rationum probabiliū manu ductione. Probatur autem hæc sententia in primis auctoritate Augustini communiter usurpata ex lib. 14. de Trinitate, cap. 1. vbi ad scientiam hanc pertinere dicit illud tantummodò, quo fides saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: fides autem gignitur, ac nutritur declaratione, & expositione, & alijs medijs, quæ ab Aureolo indicantur: per ratiocinationes autem, & Syllogismos, quibus ex reuelatis colliguntur conclusiones non immediatè reuelatæ: non gignitur, aut nutritur fides, sed supponitur: ergo si de mente Augustini ad scientiam Theologicam ea solum pertinent, quibus fides gignitur, nutritur, ac roboratur, solus habitus declaratiuus est Theologicus, non autem deductiuus. Maior propositio quoad priorem partem ostenditur; quoniam fi-

V.
Goffred.

Aureol.

dem

dem maximè iuuat, ac fouet vera expositio Scripturæ reuelatæ, similitudines, exempla, ac rationes probabiles: quæ ostenditur non repugnantia & congruentia veritatis reuelatæ: vt experientia compertum est ijs, qui solent oppugnari circa fidem; solent enim eiusmodi adminiculis sustentari. Quoad posteriorem verò partem probatur: siquidem mysteria fidei reuelata respectu conclusionum deductarum habent se tamquam principia: at verò notitia principiorum non gignitur, aut augetur ex notitia conclusionum, ne detur circulus perfectus contra doctrinam Aristotelis, sed ad ipsam supponitur: ergo neque per Syllogismos deductiuos conclusionum ex principijs reuelatis gignitur, aut nutritur fides. Secundo ex sententia D. Augustini vbi proximè non omnes Christiani, qui fide polent, habent eam scientiam: atque adeò de lege per studium, & non ex infusione habetur: qui verò student interpretationi sacrarum literarum, & habent thesaurum similitudinum, exemplorum, ac rationum probabilium, ad explicandam, & tuendam fidem, habent facultatem aliquam, siue habitum à fide diuersum, circa eadem obiecta fidei: hic non potest esse alius, quàm Theologia, ergo in eo consistit. Maior patet. Nam si ex duobus intellectibus eiuſdem speciei, vnus habeat facultatem ad aliquos actus, alter verò non, necessariò in priore est aliquis habitus, quo alter caret: quare si quiuſ Christianus non habet prædictam facultatem declarandi fidei mysteria; is, qui illa præditus fuerit, esse debet instructus aliquo habitu, quo cæteri Christiani communiter carent. Assumptio eiuſdem argumentationis ostenditur. Etenim ille habitus non est adhæsiuus; atque adeò non est intellectus, scientia, fides, vel opinio, qui omnes sunt adhæsiui: ergo necessariò est habitus Theologicus. Et confirmatur, quia non est vllus alius, qui hoc nomine dignus sit.

VI.

Antequam quæſtioni respondeam, noto habitum declaratiuum vel sumi pro facultate quadam exterius loquendi, & explicandi, quod aliquis intelligit; aut pro ipso habitu, quo verborum significata, aut rem ipsam percipit: priore modo non est propriè scientia: sed quædam facultas practica explicandi per verba, quod mente concipitur, vt tradit D.

Thomas 2. 2. quæst. 181. art. 3. in fine corp. & 1. ad Corinth. 12. lectione 2. vbi gratias gratis datas, quas Apostolus appellat sermonem sapientiæ, ac scientiæ, ait esse distinctas à sapientia ipsa, ac scientia, quæ sunt dona Spiritus sancti: & idè in hoc sensu sumi non debet habitus explicatiuus quando dicitur esse scientia Theologica: hoc enim modo Theologia non esset habitus speculatiuus, nec scientia de Deo, sed practicus, & scientia de vocibus, quod est absurdum. Si verò posteriore modo sumatur, tunc considerari debet in ordine ad obiectum, quod mens per eiuſmodi habitum percipit: atque idè habitus declaratiuus non solum extenditur ad expositionem terminorum: sed ad omnem actum distinctè intelligendi: quemadmodum verbum *declaro*, à quo denominatur, non minus accomodatur ad simplicem declarationem terminorum, quàm ad deductionem rationis, qua veritas latens per rationem, siue argumentationem inductam, à Magistro declaratur, ac aperitur discipulo, siue per narrationem, assertionem, aut alio quouis modo: vt patet 2. Machabæorum 7. *Quemadmodum in protestatione Cantici declarauit Moyses*. eiuſmodi verò declaratio fuit per assertionem illam: *In seruis suis consolabitur*, quæ declarationem continet veritatis, non expositionem terminorum: similiter vsurpatur, 1. Corinth. 3. & cap. 12. ad Hebræos; etenim idem habitus, quo quis aliquid scit, inferuit ad enucleandum alijs, siue sit simplex, siue complexa notitia: nam Mathematicus, qui verbo alijs explicat sua theorematà, eodem vtitur habitu, quo cum solus ipse suam scientiam recolit.

5. Thom.

2. Mach. 7.

1. ad Cor. 3.
Ad Hebr. 12.

Dico primùm. Habitus Theologicus non est propriè declaratiuus solum quid nominis. In hac conueniunt omnes, etiam ipse Aureolus, vbi suprâ. Fundamentum est. Quoniam sola cognitio terminorum, & expositio sententiæ significatæ, non gignit vllam veram scientiam de obiecto, de quo sermo est in libro aliquo: in sacris autem literis est sermo de Deo: Theologia enim est scientia de Deo: ergo non consistit in sola facultate declarandi terminos, ac mentem literarum. Patet consequentia: nam scientia vera de Deo immediatè fertur in veritates aliquas de ipso cognoscibiles: scientia verò quid nominis immediatè fertur in

VII.
Habitus declaratiuus non solum est quid nominis.

voces ipsas, quatenus significatiue sunt, & coherere potest cum errore opposito: nam fieri non repugnat, vt aliquis perbellè intelligens libros Aristotelis, ac mentem eius percipiens, nihilominus opinetur oppositum eius, quod à philosopho asseritur: & eodem modo infidelis potest intelligere sensum Scripturæ continentis aliquas veritates supranaturales: & nihilominus reputabit esse absurdas, & rationi contrarias. Præterea is habitus est tantum cognoscitiuus idiomatis, ac memoratiuus eorum, quæ in sacris literis scripta sunt: habitus autem purè memoratiuus, non habet rationem scientiæ: ergo in hoc non consistit propria ratio scientiæ Theologicæ; si verò respondeatur eum, qui studet alicuius scriptis, acquirere habitum eiusdem rationis cum eo, quo ab auctore scripta sunt, iam fit transitus de notitia quid nominis, ad notitiam quid rei; sed neque is habitus Theologicus est; nam scriptor sacer literis consignans mysteria fidei habebat assensum non Theologicum, sed propheticum, vel fidei; cui similem si habent legentes, atque intelligentes sacras literas, erit habitus fidei, vt rectè notat Scot. in 3. d. 24. q. vnica. §. Ad propositum.

Scot.

VIII.

Ocham.
Argentin.
Habitus
Theologi-
cus non est
tantum de-
claratiuus
rerū absque
adhæsiōne
intellectus.

Dico secundum, habitus Theologicus non est tantum declaratiuus rerum absque adhæsiōne intellectus: hæc est contra Aureolum, quem ex pro- fesso impugnant Ochamus, quæst. 3. pro- logi, principali litera N. & P. & Argen- tin. quæst. 2. a. 4. & est de mente om- nium asserentium esse habitum adhæsi- uum, & probatiuum, quos deinceps re- feram suis locis. Ostenditur verò, quo- niam omnis declaratio exterior profici- scitur à mentali, quam supponit: hæc autem necessariò consistit in aliqua ex tribus operationibus intellectus, & re- uocari debet ad aliquem ex tribus mo- dis differendi, definitionem, diuisio- nem, & argumentationem: declarare enim est rem obscuram, & latentem ex- plicare: id enim fit per modum histo- riæ, vel doctrinæ; Theologia suppo- nit quidem historias reuelatas, sed ipsa nō historico, sed doctrinali modo pro- cedit: modus autem doctrinalis neces- sariò vno ex tribus differendi modis vti- tur: ad veritatis autem indagationem, non facit sola diuisio, aut definitio sim- plex carens copula verbali: sed præterea requiritur aliqua explicatio veritatis

complexæ per discursum: hic autem ne- cessariò tendit ad assensum mentalem, atque adeò habitus illo vtens ad expli- candas veritates reuelatas, non erit so- lum declaratiuus, absque adhæsiōne. Secundò eodemmet habitu explicatur veritas, quo percipitur: nam præter ha- bitum explicationis quid nominis, non est necessarius alius distinctus ab eo, quo res ipsa percipitur, vt in cæteris omni- bus scientijs constat: nam qui habet no- titiam habitualement, definitiuam, aut di- uisiuam alicuius obiecti, ea ipsa vtitur ad explicandam veritatem complexam obiecti: ergo etiam ad veritates Theo- logicas explicandas, non est opus alio habitu ab eo, quo agnoscuntur: hic est adhæsiuus, cum versetur circa ob- iecta complexa: ergo non est solum de- claratiuus.

Respondebit Aureolus dupliciter ver- fari intellectum circa complexa, nem- pe apprehendendo, aut iudicando & Theologicum habitum esse declarati- uum solum penes apprehensiones, quia ex similitudinibus, exemplis, & ratio- nibus probabilibus, quas Theologus af- fert, in causa est vt veritas Theologica facilius, ac distinctius apprehendatur, quod fieri potest sine adhæsiōne intel- lectus. Verum hæc responsio multum detrahit de nobilitate Theologiæ: quæ iuxta hanc opinionem ad solas appre- hensiones inseruit, & in sola terminor- um explicatione versatur, neque con- siderat veritatem sub ratione veritatis: vt cætera omnes scientiæ naturales. De- inde, vt arguit Ocham. vbi proximè, scientia Theologica est habitus, quo fi- delis differt ab infideli; penes appren- siones verò fieri potest, vt non sit disci- men inter fidelem, ac infidelem, sed so- lum penes assensum: quo dato iuxta sen- tentiam Aureoli tam bonus erit Theolo- gus infidelis negans omnia fidei myste- ria, ac Christianus, qui eadem certa fide tenet. Denique rationibus, similitudi- nibus, & exemplis non solum gignitur ha- bitus declaratiuus, inseruiens distinctæ apprehensioni veritatis complexæ, sed etiam adhæsiuus, genitus ex persuasio- ne aliqua de veritate rei, cui explicanda motiua illa proferuntur. Nam exempla, similitudines, ac rationes adducuntur ad faciendam fidem, & extorquendum assensum; loci enim à similitudine, & exemplo conducunt ad fidem facien- dam, vt tradit Aristoteles lib. 2. artis

IX.

Aristot.

similia

Exemplum
iusti de-
monstratio-
nibus orator
viti potest.

similia esse ait: inductionem autem habere vim gignendi assensum per se patet; atque adeo eandem habent exempla: ideoque concludit citato loco Aristoteles in hunc modum: *Exemplum igitur, siquidem non habeas enthymemata quasi demonstrationibus utendum.* quam ferè doctrinam tradit lib. 2. priorum, cap. 24. ostendens exemplum copulare syllogismum, & esse aptum faciendæ fidei: quare non video, quomodo Aureolus admittat habitum Theologicum uti argumentis probatiuis, & nihilominus asserat esse solum declaratum.

X. Ad argumentum Goffredi, respondeo eos, qui habent notitiam eorum, quæ continentur libris scriptis de aliqua scientia solum per modum memoriæ, non perceptis rationibus, sed sola fide credentes auctori, non habere veram scientiam, sed fidem: & hoc modo se habere eos, qui habent memoriam eorum, quæ in sacris literis continentur, & absque discursu, aut ratione alia ijs assentiuntur. Hi enim præter notitiam quid nominis, & memoriam habitualement, quæ per se scientia non est, non habent alium habitum præter fidem, nec verè Theologi sunt: qui verò memoria tenent sacros canones, aut leges, etiam non habent veram rationem scientiæ, nisi quatenus ijs continentur conclusiones aliquæ practicæ ex principiis practiciis deductæ. Pro solutione argumentorum, quibus probatur opinio Aureoli, observandum aliqua pertinere ad scientiam, vel habitum propriè, ac per se ratione sui, aliqua verò ratione suorum principiorum, vel eorum, quæ ad principia supponuntur: ut patet in mathematica: ad quam pertinet explicare terminos, suppositiones, ac principia suarum conclusionum: non quod habitus mathematicus quatenus scientia est, & per se inclinatur ad suos actus, versetur per se circa terminorum expositionem, aut suppositiones, ex quibus conclusiones mathematicæ colliguntur. Hoc posteriore modo pertinet ad Theologiam explicare terminos suorum principiorum: quibus, ut assentiatur, oportet, ut habeat notitiam terminorum, & sententiæ, quæ verbis continetur: & ad hunc sensum exponi potest dictum Augustini dicentis ad ipsam pertinere illud tantum, quo fides gignitur, ac nutritur; quia explicando vero sensu Scripturæ, ac remouendo falsum, scitur, quod credendum sit. Respondetur etiam fidem non gigni, nutriri, roborari, ac defendi, sola terminorum expositione: sed exponendo, & proban-

Fides quomodo gignatur.

do rerum inter se coherentiam, & consequentiam, oppositorum errorum repugnantiam, vnius mysterij ex altero dependentiam: quæ non fiunt solo habitu declaratio, sed discursu ac iudicatio; atque adeo ob hanc etiam causam verè dixit Augustinus ad scientiam Theologicam illa omnia pertinere: quomodo verò ad eam pertineat defendere fidem, ad cuius assensum per se primò non inclinatur, dicam inferius. In forma ad argumentum respondetur, maiorem quoad aliquid esse veram, non enim negandum est vera expositione Scripturæ nutriri, ac roborari fidem; quoad aliquid falsum, non enim sola expositione terminorum fides defenditur, sed rationibus, & argumentis, quorum usus ad habitum adhæsiuum pertinet, ut dictum est: posterior pars est absolute neganda: ad cuius impugnationem respondetur. Quemadmodum ad metaphysicam pertinet sua principia explicare, ac defendere, si impugnentur, ita ad Theologiam, quæ est suprema inter scientias de lege à viatore acquisitas, pertinere sua principia, hoc est, mysteria fidei tueri: id verò non præstat sola deductione conclusionum ex reuelatis, ut benè in argumento ostenditur; sed alijs modis infra explicandis. Secundi argumenti assumptio est neganda: nam, quamuis ea facultas sit aliquid prærequisitum ad Theologiam, ut in alijs scientijs se habet prænotio subiecti, & principiorum; non tamen in ea formaliter consistit. Ad confirmationem verò eiusdem respondetur eum habitum pertinere ad notitiam quid nominis: quæ, cum sit de verbis, non erit propriè Theologica; quæ rerum notitia est. Ad aliam confirmationem respondeo dari habitum deductiuum conclusionum ex præmissis reuelatis: qui est verè Theologicus, ut infra dicam: & ideo non esse solum declaratum.

Habitus Theologicus est adhæsiuus, ac probatiuus, & secundario defensiuus.

CAPUT VIII.

NON esse habitum Theologicum solummodò declaratum constat ex cap. superiore. Deinceps videndum, quis potissimum ex alijs sit. Verum, quoniam Aureolus, ubi suprà, asserit Theologian non esse habitum adhæsiuum: & argu-

I.

Aureolus.

menta

Theologi-
cus habitus
probatum nō
esse adhæ-
sius.

Magn. Dionys.

menta eius eō tendunt, ut ostendant etiam non esse probatum, siue discursuum: quæ duo necessariō vendicant ceteri habitus, prius oportet statuere quid hæc de re sentiendum sit: ut deinde facilius appareat quinā ex alijs habitibus sit propriē Theologicus. Non esse verō adhæsiuum ostenditur: quoniam assensus omnis, aut gignitur ex terminis, & simplici propositione motui absque discursu, aut per discursum comparatur: neutro modo studio Theologiæ gignitur assensus ullus, aut habitus adhæsius à fide distinctus: quare superuacaneē ponitur. Assumptio quoad priorem partem ostenditur, quoniam assensus omnis circa obiecta explicitè, vel implicitè reuelata, est inevidens: & ideo haberi nequit ex terminorum euidente penetratione, neque ex sensu, aut experientia: his enim modis semper gignitur assensus euidentis; si verō habeatur ex simplici propositione reuelationis diuinæ, erit assensus fidei. Deinde verō probatur, non esse discursuum in primis auctoritate Dionysij, cap. 1. de diuinis nominibus, ubi: *Nulla ratione, inquit, presumendum est aliquid de supersubstantiali, secretissimaque, Deitate, aut dicere, aut cogitare præter illa, quæ nobis sacra eloquia tradiderunt. Quibus verbis docet nihil ultra reuelata in facris eloquijs peruestigandum nobis esse: atque adeo temerarium esse discursum nostrum circa diuina. Probatur etiam ratione. Primò, quoniam omnis discursus terminatur ad notitiam veritatis proportionatæ intellectui humano; veritates Theologiæ excedunt captum illius: ergo acquiri nequit eorum notitia per discursum; atque adeo Theologia non est discursiua. Maior propositio est manifesta: discursus enim est propria, & connaturalis operatio intellectus humani: ideoque debet esse circa obiectum illi connaturaliter adequatum, ac proportionatum. Assumptio facile ostenditur, quoniam veritates naturali lumine agnoscibiles, licet aliquæ sint reuelatæ, non pertinent per se ad Theologiam, sed quatenus substant lumini supernaturali diuinæ reuelationis. Restat ergo, ut Theologia sit solum per se de ijs, quæ naturale lumen mentis excedunt. Secundò Theologia habet certitudinem quandam supernaturalem, maiorem certitudine scientiarum naturalium, ut Theologi communiter admittunt: hoc verò fieri nequit, si sit argumentatiua: ergo non est habitus discursiuis. Assumptio probatur, quoniam certitudo assensus discursiui pendet ex bona forma syllo-*

gistica: quæ si inepta sit, quamuis principia habeant certitudinem supernaturalem, deficere poterit non solum certitudo, sed veritas conclusiois: atque adeo, licet quando forma argumenti est idonea secundum regulas artis, conclusio sit vera, non habebit ullam certitudinem supernaturalem: quandoquidem pendet ex aliqua regula purè naturali; nam quemadmodum conclusio, quæ pendet ex maiore necessaria, & assumptione contingente, est simpliciter contingens, & nullo modo necessaria; ita assensus pendens ex regula naturali, discursus non habebit certitudinem supernaturalem, quantumuis principia, ex quibus habetur, consent certitudine supernaturali.

Argui deinde potest ex Aureolo, reducendo plura eius argumenta ad hunc discursum: Omnis habitus Theologicus versatur, aut circa principia ipsa immediatè reuelata, aut circa ea, quæ secundariò, & quasi mediatè reuelata sunt: at verò, circa hæc duo genera propositionum, non est alius habitus adhæsius à fide, neque versatur discursus verè Theologicus probatiuis: ergo Theologia non est habitus discursiuis. Maior propositio est euidentis: habitus enim adhæsius erga obiecta reuelata solum fertur in veritates immediatè reuelatas, vel ex his deductas. Assumptionem ostendit, quoad immediatè reuelata: hæc enim vel sunt alioquin scita, vel nullo modo cadunt in scientiam naturalem: circa neutra est habitus Theologicus probatiuis: non circa priora, habitus enim ex motiuo naturali euidente genitus, non est Theologicus, sed metaphysicus, ut constat ex Aristotele & Comment. lib. 6. metaphysicorum, Comment. 5. & 9. ubi Auerroës, inquit, *ad scientiam diuinam pertinere ea, in quorum definitione ponitur Deus, sicut in definitione naturalium ponitur natura.* Patet etiam ratione. Quoniam habitus, & discursus, qui non supponit fidem, & cogit intellectum cuiusvis infidelis ad assensum, nequaquam est Theologicus: eiusmodi verò esset habitus ex naturali demonstratione comparatus. Circa immediatè verè reuelata, & fide diuina credenda non potest esse alius discursus probatiuis, quam ex rationibus probabilibus, similitudinibus, & exemplis: per hunc verò in homine habente fidem gigni nequit ullus habitus adhæsius: ergo circa eiusmodi obiecta nō est ullus habitus adhæsius à fide distinctus. Assumptionem ostendit, quoniam ex eo discursu nō posset acquiri alius habitus adhæsius, quam

II.

Aristor.

Auer.

opinio:

opinio: indignum vero est post habitum Theologicum in opinione constituere: nam opinio includit essentialiter formidinem, & ideo Theologia faceret Christianum de rebus fidei formidare: atque adeo perniciosum, & stultum esset studio, ac labore comparare habitum, qui fidem non perficeret, sed multò magis impediret. Alteram verò partem eiusdem assumptionis quoad discursum circa mediàte reuelata susè etiam ostendit: sed argumenta relinquo in caput sequens, in quo dicam cuius obiecti probatius sit habitus Theologicus.

III.

Habitus Theologicus est adhæsiuus.

Dico primùm, habitus Theologicus est adhæsiuus. Hæc est communis sententia Theologorū. Et probatur; quoniā Theologia dicitur communiter scientia ab Augustino & alijs, tractat. 4. cap. 6. num. 13. referendis. Et quamvis Theologi disputent, utrum habeat veram, ac propriam rationē scientiæ quoad omnes eius rationes, sentiunt tamen habere similitudinem aliquam cum illa, saltem quoad certitudinem, & adhæsiōnem intellectus ad veritatem complexam. Et confirmatur quoniam Theologia, ut infra ostendam, & ipse Aureolus admittit, art. 3. citato, propositione 4. est sapientia, & scientiarum, quæ proprio studio acquiruntur, præstantissima: ergo debet esse cognitio veritatis in actu exercito, nō verò sola notitia quid nominis, & expositio terminorum. Consequentia est manifesta: quoniam notitia non attingens veritatem obiecti, sed solum apprehendens illud, est communis homini cum animantibus rationis expertibus; & menti cum sensibus: ergo cæteris paribus est minus perfecta, quàm scientiæ naturales, quæ attingunt veritatē obiecti. Et confirmatur ex Argentinatē, q. 2. prologi, art. 4. quoniam Aristoteles lib. 6. Ethicorum, cap. 7. tamquam certissimum supponit sapientiam esse exactissimā scientiarum, & esse simul scientiam, atque intellectum: hi verò duo habitus sunt adhæsiui, ut per se patet: quare si Theologia sapientia est, erit habitus adhæsiuus. Huic argumento respondit Aureolus sapientiam, quæ ex parte scientiæ est, esse habitum adhæsiuum, non autem quæ intellectus est: sed solum ad ipsam pertinere communes terminos explicare, & generalia principia tueri, quod præstat metaphysica, ut constat ex ea, quam docuit Aristoteles, qui communes terminos in ea exposuit, & communissima principia explicauit: cum verò his principijs assentitur, vel ex ijs aliquid deducit, iam, inquit habet rationem

scientiæ: ideoque quamvis Theologicus habitus sit solum declaratiuus terminorum, & principiorum fidei, habebit veram rationem sapientiæ. Quæ solutio est contra mentem Aristotelis: nam ipse ad rationem sapientiæ non minus exigit, ut sit scientia, quàm intellectus: atque adeo si habitus Theologicus non retinet vilo modo rationem scientiæ, neque sapientiæ nomine dignus est. Deinde quamvis ad hoc sufficeret, ut sit intellectus, adhuc Aureolus non tribuit rationem intellectus habitui Theologico; nā intellectus, ut à scientia distinguitur, est habitus adhæsiuus: ergo nisi Theologia sit habitus adhæsiuus, non erit intellectus, atque adeo nec sapientia. Antecedens sumitur apertè ex eodem Aristotele loco citato, ubi sic habet: *Sapientem igitur non solum ea, quæ ex principijs sunt cognoscere, sed etiam circa principia ipsa verum dicere oportet.* Quæ verbis explicat idem, quod infra asserit, nempe sapientiam esse scientiam, & intellectum: nam quatenus scientia, cognoscit ea, quæ sunt ex principijs; quatenus intellectus circa principia verum dicit: verum autem dicere non contingit absque assensu mentis: quare habitus, qui verum dicit est adhæsiuus. Idem confirmatur ex eo, quod intellectus numeratur ab eodem Philosopho eod. lib. cap. 3. inter virtutes intellectuales, secundum quas animum affirmando, vel negando, verum dicere astringit ibidem, & cap. 2. in fine: ergo fieri nequit, ut sapientia, quæ est intellectus, non sit habitus adhæsiuus. Secundò Theologia est doctrina veritatis, quasi germen fidei, ex cuius radice pullulat accedente studio, & perscrutatione intellectus, ut constat ex illo Esaiæ 7. *Nisi credideritis non intelligetis.* supponentis fidem tamquam fundamentum scientiæ rerum diuinarum, & est communis sententia Theologorum, qui ad Theologiam prærequirunt fidem, saltem acquisitam: sed habitus quicumque non adhæsiuus, esse potest absque fide siue acquisita, siue infusa circa rem cuius termini per eiusmodi habitum explicantur: ergo fieri nequit, ut Theologicus habitus nō sit adhæsiuus. Assumptio constat. Nam explicatio quid nominis terminorum, aut propositionū reuelatarum habet se ad fidem, quæ ijs præstatur assensus, sicut notitia simplex terminorum, aut apprehensio propositionum ad assensus principiorum: sed apprehensio terminorum, non pendet ex assensu: ergo neque habitus ille declaratiuus supponit adhæsiōnem mentis; atque adeo neque fidem infusam, vel acquisitam de reuelatis.

Esai. 7.

Dico

Aureol.

Argent.
Aristot.
Sapientia est
scientiarum
exactissima.

IV.
S. Thom.
Albertus.
Bonauent.
Richard.
Argentin.
Theologia
est habitus
discursiuus;
quod proba-
tur.

Dico secundum, Theologia est habitus discursiuus, ita expresse D. Thom. 1. p. q. 1. ar. 8. & q. 1. prologi. ar. 5. Albertus in sum. tract. 1. qu. 4. Bonauentura, q. 2. prologi. Richardus, q. 7. prologi. Argentin. q. 4. prologi, art. 2. & est communis omnium Theologorum aliorum, qui docent principia huius scientiæ esse articulos fidei, quos referam tractatu 2. cap. 4. Fundamentum est. Quoniam omnis habitus ad hæsiuus, inclinans ad assensum propositionis, propter motuum de inesse, & non ex solo testimonio dicentis, non contentum solis extremis illius, sed medio termino extrinsecus assumpto, est discursiuus. Theologia ita se habet: ergo est discursiua; Maior propositio per se patet, nam terminus extrinsecus assumptus, & in præmissis copulatus extremis conclusionis, & illa mutuo neccens constituit discursum, ut constat ex dialectica. Assumptio facile probatur: nam conclusioni Theologicæ non assentimur ex terminis, sed opus est ratione aliqua, quæ fidem faciat: nam cum sint inevidentes, fieri nequit, ut eis assentiamur præcisè ex terminis. Dixi propter motuum de inesse, & non ex solo testimonio dicentis, ut ne modo extra proprium locum discuterem quæstionem in materia de fide tractari solitam, nempe utrum fidei assensus discursum necessario supponat: nam quidquid hac in re de fidei assensu dicendum sit, certum est, quando non ex terminis, aut alterius testimonio præbatur assensus alicui propositioni, eiusmodi iudicium esse discursiuum: & habitum ex quo procedit argumentatiuum. At, inquit, Theologum conclusionibus, quas probat, assensum præbere ex vi testimonij diuini, in quod tandem notitia Theologica resoluitur: atque adeo licet non assentiatur ex terminis, non proinde esse discursiuum. Respondeo diuersam esse rationem, quia qui credit, auctoritate diuina immediate nititur: non verò qui conclusioni Theologicæ assentitur: hic enim ideo assentitur conclusioni, quia assentitur præmissis: Verbi gratia si quis ita ratiocinetur; sola aqua naturalis est materia baptismi: rosacea non est naturalis, ergo non est apta materia baptismi: ideo infert conclusionem, ut veram, quoniam credit præmissas esse veras, ita ut immediata ratio assentiendi sit, quia sola aqua naturalis, qualis non est rosacea, est vera materia baptismi; quod est medium de inesse ex veritate cognita, mouens ad assensum consequentis; quod sine discursu fieri nequit. Ex eo verò quod maiori propositioni præstetur assensus propter motuum auctoritatis diuinæ,

non tollitur vera ratio mediæ de inesse, ac veri discursus procedentis à veritate præmissarum, & obiecti per illas significati, ad assensum conclusionis.

Eandem conclusionem probat D. Thom. ex auctoritate Pauli 2. ad Tim. 3. dicentis. *Omnis Scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, & arguendum*: quæ sententia, si explicetur in sensu formali, quasi ipsa notitia reuelata sit habitus argumentatiuus, non propriè cõfirmat Theologiam ipsam, sed fidem esse argumentatiuam: quod suo modo verum est: nam in sacris literis habentur nonnunquam argumenta, quale est illud Pauli 1. ad Corinth. 15. *Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est fides vestra*. subintelligitur enim, fides autem non est inanis, ergo mortui resurgunt. Quoties autem Scriptura continet argumenta, fides non solum inclinatur ad simplicem assensum propositionum, verum etiam ad assensum deductum, & illatum ex alio, ut notat Durandus, q. 1. prologi, num. 15. si verò sensus sit Scripturam esse utilem ad arguendum, tamquam principium, ex quo sumitur argumentum: tunc rectè inferitur Theologiam esse argumentatiuam: non enim est alius habitus, quod Scriptura utatur tamquam principio discursus, quam Theologia: id autem præstare nequit, nisi sit habitus discursiuus. Confirmatur 2. ratione sumpta ex D. Thoma, q. vnica prologi, art. 5. ex fine Theologiæ, qui est destructio errorum, & contemplatio veritatis: quorum neutrum absque argumentis fieri potest: non prius, quoniam errores non impugnantur simplici assertionem veritatis, sed opus est ratione ostendente falsitatem: non posterius, quoniam veritas inquisitione indagatur: inquisitio verò absque discursu non habetur. Præterea, quia non omne verum est primum principium, sed plerumque dependet, ac mensuratur ex alio, ad exactam verò eius cognitionem opus est, ut procedatur à notitia principij, quod habet rationem mensuræ ad conclusiones, quæ ex illo deducuntur, ac mensurantur, quod, ut per se patet, absque discursu fieri nequit.

Dico tertium, habitus Theologiæ non est solum defensiuus. Sensus, est eum habitum, qui à fide distinguitur, & propriè Theologia dicitur, non esse primò, ac per se fidei defensiuum, sed secundariò. Hæc est de mente ferè omnium, qui Theologiæ tribuunt veritatis indagationem circa res diuinas: habitus autem defensiuus non dirigitur ad indagandam veritatem, sed ad ipsam inuentam tuendam à calumniis aduer-

lariorum.

V.
2. ad Tim. 3.
Scriptura
utilis argu-
mentis.

1. ad Cor. 15.

Durandus.

S. Thom.
Finis Theo-
logiæ est de-
structio erro-
rum, & con-
templatio
veritatis.

VI.
Theologia
habitus non
solum est de-
fensiuus, sed
ad indagandam
veritatem
est aptus.

fariorum. Facile verò ostenditur, quoniam ad tuendam veritatem per se non requiritur alius habitus ab eo, quo inuenta percipitur, ac possidetur: & proinde semper habitus defensus habet etiam rationem ad hæsiui: quare si habitus Theologicus defensus est, erit etiam adhæsiuus, & ita non consistit in sola ratione defensiui. Maior propositio ostenditur, quoniam per eadē principia veritas defenditur, per quæ discitur, ac creditur: ut videre est in omnibus scientijs naturalibus: non enim duplicem statuimus philosophiam, aut duplicem mathematicam, alteram ad determinandas proprias conclusiones, alterā ad tuendas: sed vnus idemque habitus, vnū idemque motuum vtrique muneri inseruit: propterea enim dixit Philosophus, lib. 1. Poster. c. 2. in fine, *qui scit, certum esse debere de veritate principiorum, per quæ scit, & conclusionis, quam scit*; atque etiam de falsitate principiorum oppositæ conclusionis, & ipsiusmet conclusionis, quoniam principia scientiæ excludunt principia oppositi erroris. Et confirmatur quoniam defensus præcipue fit respondendo argumentis oppugnantibus veritatem, quamuis interdum etiam fiat errores ipsos positiuè impugnando: si priore modo fiat, supponitur motuum, quo respondens credit veritatem, quam tuetur, & ita si motuum est sola reuelatio, & defensus, procedit ex negatione principiorū repugnantium reuelatis, non requiritur ad ipsam habitus alius à fide: si verò motuum non est reuelatio, sane ex ipso habetur alius assensus à fide, & alius habitus per ipsum genitus, qui eidem veritati tuendæ inseruit; si verò fidei veritates posteriore modo defendatur, cum fides non sit per se, ac propriè habitus argumentatiuus, sed solum creditiuus: nam quamuis interdum cadat supra discursum, non tamen proprio studio factum, sed ab ipso scriptore sacro propositum: cuius etiam veritatem credit, sicut alia reuelata: at verò ad discursum proprio Marte contextum à Theologo, non sufficit sola fides: sed opus est alio habitu, qui, quoniam concurrat ad actum assensus interni, per se institutus erit ad præbendum assensum veritati: secundariò verò ad repellendam falsitatem. Cum enim excluditur vna forma per contrariæ positionem, intentio agentis per se primò dirigatur ad positionem propriæ formæ, & consequenter ad oppositæ expulsionem. Quare si præter fidem datur habitus Theologicus defensus veritatis reuelatæ, is non erit solum defensus.

Gillij comment. Theol.

Ad fundamentum oppositæ sententiæ. Respondeo Theologiam non esse habitum adhæsiuum ex terminis, aut alio simpliciter motiuo absque discursu: sed propriè inclinare ad assensum, ex discursu gignendum. Ut autem soluantur argumenta, quæ oppositum suadent, obseruandum est dupliciter obiectum aliquod excedere captum, aut proportionem potentiæ vitalis. Primò ita ut omnino sit extra latitudinem obiecti adæquati; qua ratione substantiæ materiæ expertes superant captum potentiæ sensitiuæ; quandoquidem sunt extra terminos obiecti sensibilibus, quod est adæquatum obiectum sensus. Deinde ita ut contineatur quidem intra latitudinem obiecti adæquati potentiæ, non tamen sub obiecto connaturali, ac proportionato: qua ratione dona ordinis supranaturalis, & pleraque mysteria fidei nostræ se habent respectu intellectus humani; nam quia sunt entia, & consequenter vera, atque intelligibilia, continentur sub obiecto adæquato intellectus, quod est verum: quia sunt alterius ordinis à potentijs naturalibus, non sunt obiectum ipsis connaturaliter proportionatum. Inter hæc autem hoc discrimen interuenit, quod ea, quæ priore modo excedunt captum potentiæ, nulla vi, aut eleuatione illius percipi possunt: quoniam repugnat potentiam ferri extra suum obiectum: quæ verò posteriore percipi possunt à potentia eleuata, & translata quodammodo ad eundem ordinem supranaturalem, non quidem intrinsecè, hoc enim fieri nequit, sed per inhaesionem, aut coniunctionem auxilij, aut principij supranaturalis. Hoc posito. Ad auctoritatem Dionysij respondeo, mentem eius non esse excludere discursum fundatum in sacris literis de rebus diuinis, nam eo ipse frequenter vitur, sed solum eum discursum, quo ex propria imaginatione quidam de diuinitate fabulantur, & confingunt meras nugas: & hanc eius mentem melius explicauit altera versio, quæ sic habet. *Vniuersaliter non est audendum dicere aliquid, nec etiam cogitare de supersubstantiali occulta Deitate; præter ea, quæ diuinitus nobis ex sanctis eloquijs sunt expressa.* Vbi D. Thomas, *signanter non dixit in sanctis eloquijs, sed ex sanctis eloquijs, quia quæcumq; ex his, quæ continentur in sacra Scriptura elici possunt, non sunt aliena ab hac doctrina, licet ipsa in sacra Scriptura non contineantur.* Ad primum verò argumentum, quo suadetur Theologiam non esse habitum discursuum, distinguenda est maior propositio. Nam si intelligatur de discursu, cuius omnia

VII.

Obiectum dupliciter captum potentiæ vitalis excedit.

S. Thom.

D

principia

Theologi-
cus discursus
necessario
vendicat ali-
quod princi-
pium diuini-
tatis inspira-
tum.

principia naturalia sunt, vera est, sed in hoc sensu non infertur conclusio: discursus enim Theologicus, ut inferius dicam, necessario vendicat aliquod principium diuinitatis reuelatum: si verò intelligatur de discursu, qui constat aliquo saltem principio supranaturali, negetur: nam quemadmodum mens humana supranaturaliter adiuta potest habere actus pertinentes ad primam, ac secundam operationem, ita etiam habere potest pertinentes ad tertiam. Ad confirmationem verò respondetur discursum circa obiectum connaturale esse operationem connaturalem intellectus humani: eum verò, qui est de obiecto improporcionado per excessum, contento tamen sub latitudine obiecti adæquati, qualis est discursus Theologicus, nequaquam esset naturaliter proportionatum intellectui nudè sumpto, sed coniuncto cum aliquo principio supernaturali.

VIII.

Ad secundi argumenti solutionem opus esset explicare modum certitudinis assensus Theologici, quæ difficultas habet proprium locum inferius: nunc autem breuiter respondeo: cum certitudo conclusionis pendeat ex certitudine præmissarum, eum assensum, qui pendet ex præmissis, quarum veritas est magis infallibilis, esse certiores: atque adeò cum veritates reuelatæ, ex quibus pendet conclusio Theologica, sint magis infallibiles, quam naturali lumine cognitæ, quoniam lumen diuinum est certior regula, quam humanum, conclusio Theologica est certior, scientia naturali. In forma neganda est assumptio. Ad confirmationem respondetur notitiam discursuam non pendere ex sola forma, sed etiam ex materia, hoc est, ex principijs: ut verò effectus aliquis supernaturalis sit, non requiri ut omnia principia, & causæ sint supernaturales: alioquin nullus actus vitalis à potentia naturali elicitus, esset supernaturalis: quod est error in fide: ideoque posse conclusionem Theologicam esse participem certitudinis supranaturalis, & si norma discursus, quo colligitur, sit naturalis. Ad huius impugnationem sumptam ab exemplo conclusionis, illatæ ex altera præmissa necessaria, altera contingente, respondetur esse disparem rationem: quoniam necessitas sumitur ex medio, siue coniunctione ipsius cum extremis: quæ si vel ex vna parte contingens, ac indissolubilis est, medium est contingens: & consequenter ex vi ipsius non infertur conclusio necessaria: at maior, vel minor certitudo sumi-

Conclusio
Theologica
est certior
naturali
scientia.

tur ex maiore vel minore repugnantia principiorum, ut deficient; atque adeò cum stante eadem forma syllogistica possit deficere veritas conclusionis ob defectum principiorum, fit ut discursus similes quoad formam, dissimiles quoad principia, sint magis, vel minus certi iuxta maiorem, vel minorem certitudinem principiorum: & quoniam principia discursus Theologici reliqua omnia certitudine excedunt, conclusio quoque ex ijs illata omnes alias conclusiones certitudine superat.

Argumenta Aureoli non concludunt: nam licet cætera omnia, quæ longo illo discursu continentur, admittam suo loco expendenda, & solum dicam, quando ex discursu constante vtraque præmissa reuelata, vel saltem altera cum alia naturaliter euidente colligitur aliqua conclusio, acquiri nouum habitum à fide distinctum, tota vis argumenti eneruatur.

Habitus Theologicus per se, ac propriè non est probatius principiorum reuelatorum, sed deductiuus conclusionum ex ipsis.

CAPVT IX.

DVrandus, quæst. i. prologi, num. 10. 18. & 48. Theologiæ habitum probatium esse contendit, vult tamen, ut hoc sibi vendicat, non ratione conclusionum ex principijs reuelatis deductarum, sed respectu articulorum, ita ut proprius habitus Theologiæ sit is, quo principia reuelata defenduntur, ac probantur. Indicat autem eiusmodi probationes non niti auctoritate diuina, sed ratione: quandoquidem ait *hunc habitum, & fidem esse de eodem: differre autem, quia id quod fides tradit sola auctoritate, Theologia tradit ratione*. Hanc verò rationem sentire videtur esse solum opinatiuam, ut patet ex argumento, quod proponit, num. 14. & solutione, quam adhibet, num. 17. Probat verò numero illo. 18. suam sententiam. Quoniam omnis habitus Theologicus deficit à ratione scientiæ propriè dictæ: atque ideo non est vnus habitus præcipuus, qui nomine Theologiæ censeatur, & cui veluti annexi sint alij habitus de eadem materia, sicut fit in alijs scientijs: sed omnibus habitibus Theologicis facientibus assensum, conuenit nomen Theologiæ, maxime verò probatio eorum quæ sunt fidei, ut constat ex

IX.

I.

DVrand.

telimo-

testimonio Augustini sapius citato, ergo ille habitus est propriè Theologicus. Probat deinde, num. 48. citato, quoniam ex principiis fidei nulla est vera deductio, sed solum explicatio explicita eius, quod in articulo reuelato continetur implicite. Verbi gratia, quando ex eo, quod Christus dicitur homo, concludimus Christum habuisse veram carnem, & non phantasticam; argumentamur ad explicandum sensum, quo dicitur homo, nempe verus, non verò ad inferendum aliquid non reuelatum. Tandem licet ex articulis multa practicè deducantur, tamen in eo principalius intenditur clarior intelligentia ipsorum.

II. *Aureol.* Hæc eadem pars ostendi potest argumentis, quibus utitur Aureolus ad probandum non gigni assensum ullum Theologicum à fide distinctum per Syllogismum deductiuum, ex principiis de fide. Nam vel utrumque erit de fide; vel saltem alterum coniunctum cum aliqua præmissa naturali: si utrumque sit de fide, vel saltem alterum cum naturali necessaria, erit actus fidei: si cum naturali probabilis, erit actus opinionis: neuter verò est propriè Theologicus, ut patet: ergo assensus resultans ex syllogismo deductiuo ex reuelatis, non est Theologicus: & consequenter neque actus ex ipso genitus. Si in præmissis interueniat aliqua propositio probabilis, certum est totum medium esse probabile, & consequenter eo discursu gigni opinionem: nam cum medium deficiat alterutra præmissarum deficiente, non potest esse certum, ac necessarium; si vel vna sit probabilis; & consequenter nequit gignere assensum certum, sed formidolosum, qualem non elicit habitus Theologicus. Si verò altera præmissarum sit reuelata cum naturali euidente coniuncta, non gigni actum, vel habitum à fide distinctum, id verò multipliciter ostendit. Primò quoniam conclusioni sic illata assentitur Theologus assensu certo, atque ineidente propter veritatem primam quæ est propria ratio assensus fidei. Secundò quia oppositum hæresis est propriè obiectum fidei, qui verò negaret hanc, *Christus habet duas voluntates*, deducta ex principiis fidei, esset hæreticus: ergo qui illi assentitur credit ex fide. Tertiò denique, quoniam implicitum, & explicitum non distinguunt habitum fidei: sed tunc conclusio illata solum differret ab immediate reuelatis penes implicitum, vel explicitum: nam principia essent explicitè reuelata, conclusio verò implicite in ipsis

præmissis: ergo non haberet habitum à fide distinctum. Maior propositio constat, quoniam fides maiorum veteris testamenti erat implicita circa multa mysteria, quæ nos explicitè credimus, nec tamen erat alia fides à nostra.

Dico primum, habitus Theologicus non est primò, ac per se probatiuus, aut discursiuus circa ipsa principia fidei reuelata. Sensus est, non pertinere per se ad habitum Theologicum probare ipsos fidei articulos, aut veritates à Deo immediate reuelatas: ita D. Thom. 1. p. qu. 1. art. 8. cum Caietano, Richardus q. 7. prologi in cap. Capreolus, qu. 1. prologi, art. 1. conclusione 5. Hispalens. q. 1. a. 1. conclus. 4. Soncin. qu. 1. conclusione 5. & eiusdem sententiæ sunt doctores, qui dicunt articulos esse principia, quos referam tractatu secundo, capite quarto. Fundamentum D. Thomæ est, quoniam ad nullam scientiam per se pertinet ostendere sua principia, sed illis suppositis ad veritates ipsius contentas inuestigandas procedere: propositiones immediate reuelatæ sunt principia Theologica, ut ostendam loco proximè indicato: ergo non per se pertinet ad Theologum illa ostendere. Secunda Theologia ut ipsemet Durandus admittit, & infra ostendam, est habitus distinctus à fide, & ab omni habitu solo naturali lumine acquisito: si verò versetur circa obiectum fidei, ex pura ratione naturali nullo modo distinguetur ab habitibus naturalibus: pleraque enim reuelata ostendit philosophus naturalis: atque ita non est per quid Theologia à philosophia naturali, vel metaphysica distinguatur: distinctio enim non sumitur ab obiecto materialiter sumpto, sed à medio, quo conclusio ostenditur: aut ergo Theologia utitur rationibus opinatiuis, nullo modo ex reuelatione pendebus, aut media, quæ utitur, resoluit in diuinam auctoritatem: si utitur medijs opinatiuis absque auctoritate diuinæ reuelationis, ea sub eadem prorsus ratione formali adhiberi possunt à metaphysico: vnde D. Thom. art. 8. citato ad secundum merito asserit sacram doctrinam uti rationibus, & auctoritatibus philosophorum tamquam medijs extraneis, ut bene ibi explicat Caietanus. Atque adeò Theologia quatenus utitur illo argumentandi modo, non differt à scientijs naturalibus: si verò utitur reuelationis adminiculo, aut tamquam ratione immediata assentiendi; & ita non distinguitur à fide, quæ immediate nititur reuelatione diuina: aut tamquam principio remoto, atque me-

III.

Habitus Theologicus non est probatiuus aut discursiuus circa principia fidei.
S. Thom.
Caietanus.
Richardus.
Capreolus.
Hispalens.
Soncinus.

S. Thom.

Caietan.

diato: & ita iam erit proprie discursiva deducendo conclusiones à principiis fidei, non verò solum ipsam tuendo. Id verò, quod asserit Durandus, nulla probabilitate nititur; nimirum proprium, ac verum habitum Theologiæ esse eum, quo articuli fidei ex probabilibus ostenduntur. Nam obiecta materialia fidei sunt diversissima: atque adeò cadere nequeunt sub vnius scientiæ considerationem, nisi sub vna ratione formali motiva: atqui rationes probabiles non continentur vlla certa ratione formali: ergo non est vnus habitus, aut scientia circa diuersa obiecta ex solis probabilibus disputans; ad hoc enim fat est dialectica vtens.

IV.
Theologi-
cus habitus
differit circa
conclusiones
principijs re-
uelatis fun-
datus.
Basilium.

Dico secundum. Theologicus habitus propriè, ac per se differit circa conclusiones in principiis reuelatis virtute contentas. Hæc scientia est D. Thomæ, & communis doctorum, quos pro præcedenti conclusione citauit; traditur etiam à Basilio in Psal. 115. explicans enim illa verba: *Credidi propter quod locutus sum: in quolibet, inquit, studio, quod ordine ad finem procedit, impossibile primorum subiectorum demonstrationes inquirere; sed necesse est omnium artium, quæ probatione nituntur, principia sine inuestigatione, aut rationem admittentem ad reliqua, quæ deinceps sequuntur, respicere. Sic & Theologia mysterium ex fide minime rationibus probata adificium querit. suadet autem ex citato D. Pauli testimonio: Omnis Scriptura diuinitus inspirata utilis est ad arguendum. nam veritas utilis ad arguendum continet virtute alias veritates, quæ ex ipsa per discursum deduci possunt: cognitio vero per eum discursum genita pertinet ad habitum, qui per ipsum gignitur: hic non est fides, quæ præcedit discursum, utpote eius principium: non habitus vllus, aut scientia naturalis: ergo Theologicus. Inquiet aliquis hoc argumento probari Theologiam discurrere circa eiusmodi conclusiones: sed non per se primò, quod erat probandum. Probatur tamen, quoniam Theologia idèd nō discurreret per se primò circa conclusiones ex fide deductas, quia hoc per se primò conuenit alteri habitui: vel quia ipsa per se primò versatur circa aliam materiam: neutrum ex his verum est: ergo per se primò discurrat circa conclusiones deductas ex fide. Probatur assumptio, quoniam non est alius habitus, cui id competat; non fides, ut patet ex dictis, & infra probabo; non vlla scientia naturalis: quia habet euidentiam, quam non admittit assensus deductus ex reuelatis: non fides humana aut opinio, quia non*

habent eam certitudinem; quam vendicat assensus collectus ex principiis reuelatis. Ipsa verò Theologia non habet aliud obiectum circa quod per se primò versetur. Etenim eius obiectum vnum ex tribus fingi potest: vel connaturale non indigens reuelatione, ut agnoscat: vel immediatè reuelatum: vel deductum ex immediatè reuelatis. Circa primum nec ipsemet Durandus asserit versari Theologiam, & meritò: quoniam est obiectum scientiarum, & habituum naturalium: circa secundum versatur fides, non Theologia: ergo hæc non habet aliud, circa quod primò, ac per se versetur. Et confirmatur, quoniam eiusmodi conclusiones ex fide deductæ, sunt obiecta per se cognoscibilia, non minus quam conclusiones scientiarum naturalium: hæc vendicant habitus, qui circa ipsas propriè, ac per se primò versentur: ergo & illæ vendicabunt, non enim apparet vlla diuersa ratio: nō est autè aliud, quam Theologicus: ergo ad hunc propriè & per se primò spectat disputare de quæstionibus Theologicis inferendo conclusiones non immediatè reuelatas ex principiis reuelatis.

Dico tertium. Interdum per accidens fieri potest, ut Theologia argumentetur tuendo principia; hæc est D. Thomæ, 1. 2. Thom. p. quæst. 1. art. 8. cum Caietano, Richardo Caietano. citati, Scoti in 3. d. 24. quæst. vnica. §. contra Richardum. istam, Argentinat. quæst. 2. prologi, art. 2. & quæst. 4. art. 2. ad 1. argum. ex 2. loco positus, Marfilij quæst. 2. art. 3. propositio Marfilij. ne 8. Capreoli, qu. 1. ad primum Aureoli Capreoli. contra quintam conclusionem Soncinatis Soncinæ, vbi supra. & Cani lib. 12. de locis, c. 5. pro cuius explicatione notanda doctrina D. Thomæ, art. cit. vbi ait eos, qui negant principia fidei, vel quadam negare, alia recipere, vel nulla omnino recipere: si priore modo se habeant, posse Theologum aduersus eos argumentari ex Theologia quomodo argumen- tando sua- tueatur principia.

V.

arguen-

Quomodo
ex reuelata
alia etiam re-
uelata col-
liguntur.

arguendo: tertium potest cum eis differe-
re respondendo, & soluendo rationes.
Primum facile probatur: quoniam inter
articulos reuelatos, alij ex alijs rectè colli-
guntur: nam ex immortalitate Dei, rectè
deducitur æternitas; & tamen vtraque est
reuelata: item ex eo, quod Deus genuerit
filium, rectè colligitur contra Sabel-
lium Filium esse alium à Patre, & eos esse
duas personas realiter distinctas; quare si
quis concedat primum & neget secun-
dum, facile conuincetur à Theologo: esse
verò hoc munus Theologiæ, non fidei,
probatur: quoniam fides ad eorum assen-
sum per se inclinat, quæ reuelata sunt ex
motiuo reuelationis: talis autem deductio
non est reuelata; ergo fides non inclinat ad
assensum ex eo discursu pendentem. Non
est alius habitus à quo esse possit quam
Theologia: siquidem scientia, aut habitus
naturalis non procedit ex principijs reue-
latis. Ex quo colligitur discrimen inter
Theologiam, & alias scientias quoad mo-
dum probandi sua principia: quoniam aliæ
vel nullo modo probant, vel non probant
directè, & ostensiuè: sed deducendo ad im-
possibile, & non ex propria ratione sui ha-
bitus: Theologia verò quamuis per se non
probet principia, quia illa supponit ex di-
uina auctoritate, per accidens tamen ad-
uersus negantes probare potest: dico per
accidens, quia per accidens est, vt propo-
sitiō, quæ ex reuelatis deduci potest, sit etiam
reuelata: non verò quia discursus ille nō sit
verè Theologicus: verè enim, ac propriè
proficiscitur ab habitu Theologico di-
rectè ex proprijs principijs, non verò per
deductionem ad impossibile, vt metaphy-
sica ostendit communia principia. Ratio
huius differentiæ est, quoniam prima prin-
cipia scientiarum non habent alia prima in
eodem genere scientiæ, à quibus ostendan-
tur: at in Theologia sunt plura principia
reuelata, quorum vnum probari per aliud
potest: atque ita Theologicus habitus
discursu verè Theologico vti potest ad
probanda sua principia, cum opus est, ad
eos, qui alia negant, alia recipiunt. Duo
alia dicta D. Thomæ inferius expendenda
sunt.

VI.

Porro primum fundamentum Du-
randi nō est firmum: nam quamuis Theo-
logia ratione ineuidentiæ non participet
omniñò propriam, ac perfectam ratio-
nem scientiæ, ratione tamen certitudinis
maximè ad illam accedit: & est multò ex-
cellentior omni habitu genito per assen-
sum productum virtute medijs opinatiui;
atque adeo habitus procedens ex assensu

Theologico circa conclusiones ex fide de-
ductas est multò excellentior, quàm om-
nes ij, de quibus loquitur Durandus: nam
quamuis sint de obiecto materiali fidei,
sunt incerti ex parte medijs opinatiui: &
ideo inter omnes prior ille tamquam præ-
cipuus in doctrina Theologica reputan-
dus est, ad quem ceteri reducuntur, si quo
tamen modo reduci possunt, qua de rei in-
ferius agam. Porro auctoritas D. Augusti-
ni non cuilibet habitui accommodari po-
test, & multò minùs opinatiui, vt vult
Durandus: nam Augustinus scientiam vo-
cat, habitus verò opinatiui caret vtraque
scientiæ proprietate certitudine scilicet, &
euidentiā: ideoque Doctores communi-
ter dictum Augustini interpretantur de
vero habitu Theologico: qui etiam præ-
stat ea omnia, quæ numerat Augustinus
vel per se, ac primariò, vel secundariò, &
per accidens: Augustinus autem non in-
tendebat tradere exactam definitionem
Theologiæ, sed eam vtunque per aliquos
eius effectus declarare. Ad secundum re-
spondeo, non semper discursus Theolo-
gicos procedere ad explicandum sensum
propositionis immediatè reuelatæ: vt for-
tè accidit in eo, cuius in argumento sit
mentio, sed etiam ad sciendum formaliter,
ac per se veritatem in se ipsa non reue-
latam. Nam si vera est demonstratio phy-
sica, qua ostenditur hominem esse risibi-
lem, quia est animal rationale, cur non
erit Syllogismus Theologicus, quo idem
de Christo ex eodem motiuo probatur.
Quod verò vltimo obijcitur, nimirum,
principaliter intèdi per Syllogismos Theo-
logicos clariorem notitiam reuelatorum,
non est absolute verum, si consideremus
naturam habitus deductiui: qui per se pri-
mò dirigitur ad cognoscendas nouas ve-
ritates, quamuis per accidens ex inten-
tione vtentium aliter aliquando contin-
gat.

Ad fundamentum Aureoli dicendum
propriū discursum Theologicum con-
stare vtraque præmissa reuelata, vel saltem
altera reuelata, altera naturaliter euidente:
cum verò obijcit hoc discursu gigni pro-
priè, ac per se actum fidei, non verò assen-
sum Theologicum, negandum est: & ad
primam rationem, qua oppositum suade-
tur dicendum, non eodem modo assen-
tiri conclusioni certò, atque ineuidenter
propter veritatem primam ex habitu fi-
dei, ac ex Theologico, hic enim, vt infra
explicabo, nititur remotè reuelatione di-
uina, fides autem proximè. Secundò re-
spondeo eum qui negat conclusionem

VII.

Theologicam, implicite reuelatam, cense-
 ri hæreticum; quia præsumitur negare
 præmissam in se reuelatam: nam si negaret
 putans non bene sequi ex illa, non esset hæ-
 reticus, vt fusius alibi exponam. Porro
 exemplum de duabus in Christo volunta-
 tibus, non est conclusio purè Theologica,
 sed in se etiam reuelata, & credenda, quia
 in Concilijs definita. Ad tertium respon-
 deo; cum dicitur eadem fides Patrum, ac
 nostra, sermonem propriè esse de obiecto
 fidei, quod etiam fidei nomine censetur, vt
 colligitur ex verbis Athanasij in Symbolo.
*Hæc est fides Catholica, quam nisi quisq; fide-
 ter, firmiterq; crediderit, saluus esse non poterit.*
 quod enim creditur fidei obiectum est: fuit
 itaque Patrum veteris, ac noui testamenti
 fides eadem, quoniam, quod hi explicite
 credunt, illi credebant implicite: non qui-
 dem ita vt more Theologorum ea quæ nos
 credimus explicite tenerent ex principijs
 immediatè reuelatis deducentes: sed quo-
 niam credentes sibi reuelata principia, fi-
 guras, & umbras futurorum, implicite
 credebant significata, & contenta in ijs vir-
 tualiter: ex quo etiam sequitur actum cre-
 dendi implicite, atque explicite, ad eun-
 dem habitum pertinere, si præcisè sit actus
 credendi: erit autem quoties immediatè
 fertur in obiectum per se reuelatum: at si
 explicita cognitio per se primò, & imme-
 diatè non nritur reuelatione, sed remotè,
 tunc ratio cognoscendi explicite infert
 specificam differentiam actus,
 vt infra consta-
 bit.

*Athanas.
 Quomodo
 sit eadem fi-
 des patrum
 veterum, ac
 nostra.*

TRACTATVS SECVNDVS DE CAU- SIS THEOLO- GIAE.

Quoniam vnamquamque re sci-
 re tunc maximè dicimur, cum
 principia eius, & causas agnosci-
 mus, vt Theologiæ naturam, &
 proprietates inuestigamus, ab
 illius causis exordiendū est. Et primò qui-
 dem agendum de extrinsecis, ex quibus su-
 mitur ratio formalis intrinseca, in qua na-
 тура eius, & essentia consistit: nam cum sit
 res spiritualis, non habet aliam causam in-
 trinsecam, quàm formalem: extrinsecas
 verò habet ex omni genere finalè efficien-
 tem, materiale, & formale: nā obiectū
 ad quod habitus suapte natura referuntur,
 & à quo sumunt speciem, ac distinctionē,
 meritò vocari potest ratio formalis ex-
 trinseca; ab eo enim quasi sigillo quodam
 formantur habitus. In hoc autem tractatu
 de tribus prioribus: in sequente de obiecto
 dicam. Et quoniam finalis inter omnes cau-
 sas primum locum habet, eum quoque in
 hoc tractatu vendicabit.

Finis Theologiæ est cognitio primæ
 veritatis, & instructio ordinans
 ad summam boni-
 tatem.

CAPVT I.

Habitum omnis, & facultas est ob ali-
 quē finem, vel eius potentia, in qua
 est, vel alterius ab ipsa regulata: quidquid
 enim vim actiuam habet, finē respicit, cuius
 metaphorica tractatione cessante, ces-
 sat omnis operatio agentis. Theologia ve-
 rò, vt ex nominis etymologia constat, est
 facultas loquendi de diuinis rebus; locutio
 autem, operatio mentalis est, omnis enim
 sermo exterior ab interna mētis cōceptione
 deriuatur: atq; adeò Theologia est quæ-
 dā facultas intelligendi res diuinas: ex quo
 etiam constat considerationem eius versa-
 ri circa finem vniuersi. Et ita finem Theo-
 logiæ esse Deum, supponunt Bonauentu-
 ra, q. 1. prologi ad 2. Henricus in sum. art.
 19. q. 1. ad 1. & 2. Scotus, q. 3. prologi. §. ad 1.
argum. 1. opinionis. in solutione 2. Richar-
 dus, q. 6. ad 1. Bassolis, q. 3. §. vlt. ad 2. arg.
 & alij: probat autem D. Thom. lib. 1. con-
 tra gentes, c. 1. in hunc modum. Finis vlti-
 mus vniuersi est veritas prima: Theologia
 autem versatur circa primam veritatem:
 ergo præcipuè insistit circa consideratio-

Theologia
 quid sit.

Bonauenti.
 Henric.
 Scotus.
 Richard.
 Bassol.
 S. Thom.

Theologia
 finis Deus
 est.

nem